

ЖУСУПОВ МАЙРАМБЕК

ПАЙГАМБАРДЫН ХАДИСТЕРИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

БИШКЕК - 2021 / 1442 X

УДК
ББК
А

Ош мамлекеттик университети
Арашан гуманитардык институту
Дин таануу факультети

Рецензенттер:

Айдарбеков К. Т. – окутуучу.

Козуев С. А. – теология илиминин доктору (PhD), окутуучу.

Жусупов Майрамбек Ганинович

Пайгамбардын хадистери: Бишкек: 2021. – б.

Бул китепте Азирети Мухаммед пайгамбардын хадистеринин маанилүүлүгү, ошондой эле пайгамбар хадистери Аллага ыйман келтирүүнү, ибадат кылууну, адептүүлүктү, акырет жашоосун, мамиле курууну үйрөтөөрү боюнча кенири маалыматтар берилген.

© Жусупов Майрамбек Ганинович, Бишкек 2021

📍 Аламүдүн району, Арашан айылы, Чыңгыш Баатыр көчөсү 36

🌐 www.arashan.edu.kg

✉ arashan.edu.kg@gmail.com

📷 [arashan_edu_kg](https://www.instagram.com/arashan_edu_kg)

📘 [arashan.theology.faculty](https://www.facebook.com/arashan.theology.faculty)

ЖУСУПОВ МАЙРАМБЕК

ПАЙГАМБАРДЫН ХАДИСТЕРИ

Бишкек - 2021

Мазмуну

Киришүү.....	7
--------------	---

1-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ МААНИЛҮҮ ЖАНА БААЛУУ.....9

Сүннөт жана хадис	10
Жаш изилдөөчүлөр.....	12
Тартып дагы да жакшы түшүнөм.....	15
МААЛЫМАТ КУТУЧАСЫ	17
Оюн ойноо заманы	18
Бир аңгеме, бир хадис	19
Сүннөттү орундатуу анкетасы.....	21
Эксперимент жүргүзөлү.....	22
Ой-жүгүртүү баракчасы	23
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	25
Көнүгүү.....	26
Тест	27
Хадистер менен аңгемени толуктоо.....	28
Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм?.....	29
Пайгамбарыбыздан дуба	30

2-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ АЛЛАГА БЫМАН КЕЛТИРҮҮНҮН МААНИЛҮҮЛҮГҮН ҮЙРӨТӨТ.....31

Аллага бйман келтирүү	32
Жаш изилдөөчүлөр.....	34
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	37
Маалымат кутучасы:	39
Оюн ойноо заманы	40
Бир аңгеме, бир хадис	41
Иш чара.....	44
Эксперимент жүргүзөлү.....	45
Ой-жүгүртүү баракчасы	46
Жашоодон үйрөнүү	47
Көнүгүү.....	49
Тест	50
Аңгемени толуктоо	51
Эмне кылат жана эмне кылбайт?	52
Пайгамбарыбыздан дуба	53

3-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ КУЛЧУЛУК (ИБАДАТ) КЫЛУУНУ ҮЙРӨТӨТ.....55

Ибадат	56
--------------	----

Аңгеме	58
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	61
Маалымат кутучасы.....	63
Оюн	65
Бир аңгеме бир хадис	67
Иш-чара	69
Эксперимент жүргүзөлү.....	70
Ой-жүгүртүү баракчасы	71
Жашоодон үйрөнүү	72
Көнүгүү.....	73
Тест	74
Хадистер менен аңгемени толуктоо.....	75
Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм?.....	76
Пайгамбарыбыздан дуба.....	77

4-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ АДЕПТҮҮЛҮКТҮ ЖАНА СЫЛЫК-СЫПААЛЫКТЫ ҮЙРӨТӨТ.....79

Адеп	80
Аңгеме	81
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	84
МААЛЫМАТ КУТУЧАСЫ	85
Оюн	87
Бир аңгеме бир хадис	88
Иш-чара	90
Эксперимент жүргүзөлү.....	92
Ой-жүгүртүү баракчасы	93
Жашоодон үйрөнүү	95
Көнүгүү.....	97
Тест	99
Хадистер менен аңгемени толуктоо.....	100
Эмнени кылат жана эмнени кылбайт.....	101
Пайгамбарыбыздан дуба.....	103

5-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ АКЫРЕТ ЖАШООСУН ҮЙРӨТӨТ105

Акырет	106
Аңгеме	108
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	111
МААЛЫМАТ КУТУЧАСЫ	112
Оюн	114
Бир аңгеме бир хадис	115
Иш-чара	117
Эксперимент жүргүзөлү.....	119
Ой-жүгүртүү баракчасы	121

Жашоодон үйрөнүү	123
Көнүгүү	126
Тест	128
Хадистер менен аңгемени толуктоо.....	129
Эмне кылат, эмне кылбайт?	130
Пайгамбарыбыздан дуба	132

6-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ ЖАШООБУЗДУ ЖАНА МАМИЛЕЛЕРИБИЗДИ ЖАКШЫРТАТ.....133

Мамилелер.....	134
Аңгеме	135
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	137
МААЛЫМАТ КУТУЧАСЫ	139
Оюн	141
Бир хадис бир аңгеме	142
Иш чара.....	144
Эксперимент жүргүзөлү.....	145
Жашоодон үйрөнүү	147
Тест	149
Хадистер менен аңгемени толуктоо.....	150
Кандай таасир этет?.....	151
Пайгамбарыбыздан дуба	153

6

7-БӨЛҮМ: ПАЙГАМБАРЫБЫЗДЫН ХАДИСТЕРИ СҮЙҮҮНҮ ЖАНА БЕРИЛГЕНДИКТИ ҮЙРӨТӨТ.....155

Үммөт	156
Аңгеме	158
Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	161
МААЛЫМАТ КУТУЧАСЫ	163
Оюн	164
Бир аңгеме бир хадис	166
Иш чара.....	168
Эксперимент жүргүзөлү.....	170
Ой-жүгүртүү баракчасы	172
Жашоодон үйрөнүү	173
Көнүгүү.....	174
Тест	176
Хадистер менен аңгемени толуктоо.....	177
Эмне кылат, эмне кылбайт	178
Пайгамбарыбыздан дуба	179

ТЕСТТИН ЖООПТОРУ180

Киришүү

Курандан кийинки эле экинчи негизги булак Аз. Пайгамбардын хадистери болуп саналат. Хадистер адамдарды туура жолго багыттоочу жана Куранды бардыгынан мыкты билген Пайгамбардын сөзү катарында өзгөчө мааниге ээ. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) бир хадисинде: *“Мен силерге эки нерсени калтырдым. Ал экөөсүн бекем кармансаңар эч убакта адашпайсыңар. Алар: Алланын китеби жана Анын пайгамбарынын сүннөтү”*, (Муватта. Кадар. 3.) — деп буюрган.

Куранда баса белгиленгени менен кеңири маалымат берилбеген акырет жашоосу, кабыр жашоосу, кайрадан жаралуу, махшар, эсеп-кысап күнү, мизан (амалдар тартыла турган тараза), бейиш жана тозок сыяктуу маселелерди хадистерден терең үйрөнүүгө болот. Ошондой эле хадистерде ыйман, ибадат, адеп-ахлак, илим, укук, тарбия, социалдык жашоо, тарых жана маданият сыяктуу негизги маселелер кеңири камтылган. Ошондуктан хадис жана сүннөтсүз мусулманды жана мусулманча жошоону элестетүү мүмкүн эмес. Хадис илим катары да өзгөчө мааниге ээ. Хадистин маани-маңызы, оозеки түрдө риваят кылынышы, китептерге жазылышы, кийинки муундарга китептер аркылуу жеткирилиши жана чечмелениши сыяктуу маселелер хадис илиминин тармагына кирет. Кандай гана илимдин тармагы болбосун, ошол илимге таандык делген терминдер жана эрежелер топтому бар. Булар заматта эле өзүнөн өзү пайда болуп, жазылып калган эмес.

7

Майрамбек Жусупов

Бишкек 2021

1-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
маанилүү жана баалуу

Сүннөт жана хадис

	Тема	Пайгамбарыбыздын сүннөт жана хадистеринин зарылчылыгы жана маанилүүлүгү
	Иш-чаранын аты	Сүннөт/хадис деген эмне? Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Терминдерди түшүндүрүү
	Максат, натыйжа	1. Сүннөт жана хадистердин бейпил жашоо үчүн керек экендигин түшүнөт. 2. Сүннөт жана хадистерде сахих болуунун маанилүүлүгүн жана зарылдыгын түшүнөт. 3. Алгачкы равилерди жана сахих хадис булактарын билет. 4. Сүннөт, хадис жана рави терминдеринин маанилерин билет.
	Нускама (инструкция)	1. Эмне үчүн сүннөт жана хадистер маанилүү? “Жөн эле Куран окуп, хадистерге баш ийсек жетиштүү эмесби?” талкуу жаратуучу суроолор берилет. 2. Талкуудан кийин текст окулат. 3. Тексттен кийин студенттердин пикирлерине орун берилет. 4. Алардан Куранга жана Алла Элчисине баш ийүү жөнүндө аяттарды издеп табуу жана ушул аяттарды достору менен бөлүшүү сунушталат.

Адам баласынын бактылуу жана бакубат жашоодо жашаганы, түрмөлөрдүн ичи бош калганы, дарыгерлерге кайрыла турган бейтаптардын жоктугу.... Мындай мезгил аралыгы сиз үчүн кыялдай сезилиши мүмкүн. Бирок эстен чыгарбаш керек мындай заман да болду. Бул мезгил аралыгы Пайгамбарыбыз жашаган доор аср-и саадат деп аталат.

Ислам дини келгенден кийин адамдар Куранда түшүрүлгөндөй жана Пайгамбарыбыз (с.а.в.) айткандай жашай башташты. Ошентип, алар бардык кыйынчылыктарды жеңип, бактылуу жашоого жетишишти. Ислам коомчулугунда толук түрдө биримдик, ынтымак, шайкештик, жардамдашуу, тилектештик, чынчылдык жана пайдалуу иштер өкүм сүрдү. Мусулмандар башкаруу, саясат, экономика, илим, аскердик жана сот адилеттиги сыяктуу көптөгөн тармактарда алдыңкы орунду ээлешти. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) көзү өткөндөн кийин бул бакубат жашоо бара-бара алсырай баштады.

Сахабалар, тактап айтканда Аз. Пайгамбарды көргөн мусулмандар ушул бактылуу күндөрдү жоготкусу келбеди. Сахабалар баштарына куш конгондой ордуларынан козголбостон Пайгамбарыбызды (с.а.в.) угат эле. Тамактануудан баштап дааратканага баруу, соода-сатык жана адамдардын ортосундагы мамилелер сыяктуу ар түрдү маселеде Аз. Пайгамбарды кунт коюп угушуп, эстен чыгарбаш үчүн болгон күч аракетин жумшашкан.

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) алгачкы доордо хадистерди жаздырган эмес. Алгач аяттарды сахабаларга жаттатты жана кыскача жазып алууларын буюрду. Аяттар өзгөрүлбөшү керек болчу. Пайгамбарыбыз эч качан аяттар жана хадистердин аралашып кетүүсүн каалаган эмес.

«مَنْ كَذَبَ عَلَيَّ فَلْيَتَّبِعْ مَقْعَدَهُ مِنَ النَّارِ». [البخاري، العلم، ٣٨؛ مسلم، مقدمة، ٢]

Аз. Пайгамбар хадистеринин биринде: “Кимде-ким менин атыман жалган сүйлөсө, анда ал өзүнө тозоктон жай камдасын”. (Бухари Илим. 38; Муслим. Мукаддима. 2.) – деп буюрган. Ал мында бул теманын маанилүүлүгүнө басым жасаган.

Сахабалар аяттарды жакшылап так жаттагандан кийин, акырындык менен Пайгамбардын (с.а.в.) сөздөрүн да жаза башташкан. Алгачкылардан болуп хадисттерди жаш сахаба Абдуллах бин Амр жаза баштаган. Эң көп хадистерди жеткирген адам, бул Пайгамбарыбыз “мышыктын атасы” деп атаган Абу Хурайра болгон. Аялдар арасында эң көп хадис баян кылган, бул Пайгамбарыбыздын жубайы Аз. Айша энебиз болгон.

Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) көзү өтүп, аср-и саадат (бактылуулук доору) доору аяктагандан кийин инсандар Аз. Пайгамбардын хадистерин жана сүннөттөрүн кайра жандантып өзүлөрүнүн жашоосуна киргизүүнү каалашкан. Бул үчүн алар изилдөө жүргүзүп, хадис китептерин жазышкан. Хадистерди кабарлагандар, т.а. хадис риваят кылуучулар чынчыл, адилеттүү жана эс-тутуму бекем болуш керек болчу. Мындан тышкары, бир эле хадисти жок дегенде үч адам риваят кылса анда ал хадис китептерге киргизилген. Ошентип, Пайгамбарыбыздын сөздөрүнөн туура болгондорду туура эместерден ажыратылууга аракет кылынды.

Сахих хадистерди камтыган Сахих аль-Бухари, бул Курандан кийинки эле эң ишенимдүү китептердин бири. Ал эми алты хадис илимпозу жазган хадис китептери болсо, күнүбүзгө чейин Кутуб-и Ситта деген аталышта келген.

Күнүбүздө дүйнөдө көптөгөн бактысыз балдарды жана азап тарткан адамдарды көрүүгө болот. Алардын жашоосун кантип өзгөртсөк болот деген суроонун жообу Аср-и Саадатта жашырылган. Ошол күндөрдөгүдөй, эгер биз Куранды кучактап, Пайгамбарыбыздын сүннөтүнө ылайык жашасак, ошол бактылуу жана гүлдөгөн жашоого жетebиз. Дүйнөдө ыйлаган, жабыркаган жана укугу тепселенген эч ким калбайт.

«تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُم بِهِمَا: كِتَابَ اللَّهِ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ».

[موطأ، القدر، ۳]

Бул боюнча Пайгамбарыбыз (с.а.в.): “Мен силерге эки нерсени калтырдым. Ал экөөсүн бекем кармансаңар эч убакта адашпайсыңар. Алар: Алланын китеби жана Анын пайгамбарынын сүннөтү”, (Муватта. Кадар. 3.) – деп буюрган. Демек, жаңылыштык кетирип кайгырбоо жана бактылуу жашоо үчүн Аз. Пайгамбардын сүннөтүнө моюн суналы. Куран жана сүннөттүн негизинде жашайлы.

Жаш изилдөөчүлөр

	Тема	Сүннөт жана хадистер адам баласын бакубат жашоого жеткирет	
	Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөр изине түштү	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Икая	
	Максат, натыйжа	1. Куран жана сүннөттүн күнүмдүк жашоодогу көйгөйлөрдү жана маселелерди чече тургандыгын билет. 2. Сүннөткө жана хадиске баш ийүү, бул Алланын буйругу экендигин билет. 3. Бейпил жашоо үчүн Куран жана сүннөттүн маанисин жана зарылдыгын түшүнөт. 4. Сүннөттү изилдөө жүргүзүү дилгирлигине жана тырышчаактыгына жетет.	
	Нускама (инструкция)	1. “Дүйнөдө силер сымал жаш изилдөөчүлөр да бар жана алардын хадистер жөнүндө эмнелерди тапканын көрөлү?” – деп икая окулат. 2. Икаянын негизги темасы суралат. 3. Окуучулардын эң көп эмнеден таасирленгендиги туурасында ой-пикирлер алынат. 4. Жашоонун ар бир тармагына байланыштуу хадистер бар экендиги жана алар жолду жарык кылган жол көрсөтүүчү экендиги айтылат. 5. Пайгамбарга (с.а.в.) баш ийбөөнүн кесепеттери аяттар менен талкууланат.	

12

Саламатсыздарбы! Биз орто мектептин окуучуларыбыз. Биз үч досбуз жана биздин өзгөчө бир тобубуз бар. Бул топтун аталышы жаш изилдөөчүлөр деп аталат. Биздин атыбыз Абдуллах, Асан жана Абдуррахман. Биз табышмактуу сырларды изилдөөнү жана үйрөнүүнү жакшы көрөбүз. Көбүнесе, Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) жашоосу менен таанышып, анын сөздөрүн окуп түшүнгөн сайын кубанычка бөлөнөбүз. Пайгамбарыбыздын ар бир сөзү менен жаңы ачылыштарды жасайбыз.

Биз жаш изилдөөчүлөр катары хадистер боюнча изилдөө жүргүзөбүз. Табылган хадистерди коллекциябызга кошобуз. Эми биз сизге бир жыл мурун башыбыздан өткөн окуя жөнүндө айтып берели:

Биздин топтун Хира деп аталган жашыруун топтолуучу жери бар. Ал сейил бакта бир күнү белгиленген саатта чогулуп калдык. Кабагыбыз бүркөлүп, кайгыга батып отурдук эле, Абдуллах:

“Мен ушул апам менен атамды такыр түшүнбөйм. Алар дагы мага ачууланышты. Мен жиндендим да ушул жерге келе бердим”.

Асан:

“Менин да парталаш досум жиниме тийди. Таарындым, мындан ары аны менен такыр сүйлөшпөйм!”

Абдуррахман:

“Силердики эч нерсе эмес. Мен да айтайын силерге. Түнү бою аткарган үй тапшырмамды иним жыртып салыптыр. Анысы аз келгенсип, байкелеп жыртып салган кагаздарды көрсөтүп атпайбы. Ошол учурда жиним аябай келди.

Ошентип, баарыбыз башыбыздан өткөргөн түйшүктөрдү айтып жатканда асманда кагаздар уча баштады. Ошол маалда көпөлөктөй ар бирибиздин алдыбызга бирден кагаз учуп келди.

Барыбыз таң калыштуу кагаздарды карап калдык. Дароо Абдуллах мындай деди:

“Бул эмне? Ичинде бир нерселер жазылып турат:

«لَيْسَ الشَّدِيدُ بِالصُّرْعَةِ، إِنَّمَا الشَّدِيدُ الَّذِي يَمْلِكُ نَفْسَهُ عِنْدَ الْغَضَبِ».

[البخاري، الأدب، ١٠٢؛ مسلم، البر، ١٠٦ - ١٠٨]

“Чыныгы балбан ачууланган маалда өз напсисин башкара алган адам”. (Бухари. Адаб. 102; Муслим. Бирр. 106-108)

Аа! Мага айттыбы?”

Асан да таң калып:

“Менин кагазымда да бир нерсе жазылып турат. Азыр көрөйүн:

«لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ».

[البخاري، الأدب، ٥٧، ٦٢؛ مسلم، البر، ٢٣]

“Бир мусулмандын бир мусулманга бир тууганына үч күндөн ашык таарынуусу адал эмес”. (Бухари. Адаб. 57, 62; Муслим. Бирр. 23)

Абдуррахман болсо:

“Күтө тур, мен да карап көрөйүн! Меникинде эмне жазылып турганын көрөлү”, – деп дароо кагазды окуй баштады:

«لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَمْ يَرْحَمْ صَغِيرَنَا وَيُوقِرْ كَبِيرَنَا».

[الترمذي، البر، ١٥]

“Кимде ким улууларды сыйлабаса, кичүүлөргө ырайым кылбаса бизден эмес”. (Тирмизи. Бирр. 15)

- Кимдир бирөө бизди ээрчип жүрөбү? Бул аябай кызык!

- Биз бири-бирибизди карап таң калып жаткада, бири:

“Жигиттер, кагаздарымды кармап алгандыгыңар үчүн чоң рахмат! Менин баштыгымдын оозу ачылганда, бардык хадис сабагынан жазгандарым шамалга учуп кетти. Аларды окуучуларым үчүн даярдагам. Дароо жетишишим керек”, – деп колдогу кагаздарды алып, алыстап кетти. Жолугушкан жерибиз болгон Хирада үнсүз туруп калдык. Асан айтты:

- “Досторум! Ар бирибизге учуп келген хадистердин маанилүү экендигин түшүндүк, туурабы? Мугалимибиз айткан бир хадис эсime түштү:

“Мен силерге эки нерсени калтырдым. Ал экөөсүн бекем кармансаңар эч убакта адашпайсыңар. Алар: Алланын китеби жана Анын пайгамбарынын сүннөтү”.

Бизди жараткан Алла Таала көйгөйлөрдү кантип чечүүнү Пайгамбарыбыздын жашоосу менен үйрөтүп кетти”.

Абдуллах:

14

﴿وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ * إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾

[سورة النجم، الآية: ٣-٤]

Алла Таала Куранда: “Ал өз көңүлүнөн (ойунан) чыгарып айтпайт. Болгону ал (Куран) – түшүрүлгөн аян”. (Нажм. 53/3-4.) деп буюрган жокбу?

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) ар бир сөздү Алла Тааладан үйрөнүп, бизге үйрөткөн. Алла Тааланын буюрганын, Аз. Пайгамбар бизге жеткирип турган.

Абдуррахман:

Мен да бир аятты билем. Алла Таала бул аятты Пайгамбарыбызга бизге билдирүүсү үчүн түшүргөн:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ...﴾

[سورة آل عمران، الآية: ٣١]

“Анан дагы айт: “Эгер силер Алланы сүйсөнөр, анда мени ээрчигиле. Ошондо Алла силерди сүйөт жана күнөөнөрдү кечирет”. (Аалу-Имран. 3/31)

Жигиттер мен силерге бир сунушум бар. Алла Тааланын ыраазычылыгына ээ болуу жана каталарыбызды кечирилиши үчүн хадистер жыйнагын түзөлү. Пайгамбарыбызды (с.а.в.) ар жактан үлгү алалы, кандай дейсиңер?

Баарыбызга бул идея аябай жакты жана хадистерди чогулта баштадык.

Тартып дагы да жакшы түшүнөм

	Тема	Сүннөт жана анын түрлөрү	
	Иш-чаранын аты	Тартып дагы да жакшы түшүнөм	 Убактысы: 15 мүн
	Иш-чаранын түрү	Термин картасы	
	Максат, натыйжа	1. Сүннөт жана сүннөттүн түрлөрүн үйрөнөт. 2. Сүннөт жана түрлөрүн визуалдык карта менен билдирет. 3. Сүннөт терминдери боюнча маалыматка ээ болот.	
	Нускама (инструкция)	1. Жашоодогу сүннөт мисалдарына басым жасалган. 2. Кавли (оозеки), фиили (кыймыл-аракет) жана такрири (жактыруусу) сүннөттөргө мисалдар келтирилген. 3. Буларды иш жүзүнө ашырган сайын, жашообуздун жана жүрөгүбүздүн кантип сүйүүгө толуп калаары жөнүндө сүйлөшөбүз.	

“Сүннөт деген эмне?”

Сүннөт сөзүнүн бир нече мааниси бар. Мисалы: “жол, жашоо таризи, усул, адат, кимдир бирөөнүн көнүмүш адатка айландырган жүрүм-турумдары” дегенди билдирет. Терминалогиялык мааниси, **Аз. Пайгамбардын айткан сөздөрү, жүрүм-туруму жана кандайдыр бир окуяга күбө болгондо аны ырастоосу (такрир) болуп саналат.**

Сүннөт сөзүн кагазыңардын ортосуна, өзүңөр тарткан жүрөктүн ичине жазгыла. Эми сүннөткө толгон жүрөгүбүздү азыктандырган жолдорду, сүннөттүн түрлөрүн үйрөнөбүз.

Ислам дининде сүннөт Курандан кийин колдонулган экинчи негизги булак. Сүннөт, **Аз. Пайгамбарыбыздан келгени боюнча, сөз (кавл), жүрүм-турум (фиил) жана ырастоо (такрир) болуп үчкө бөлүнөт.**

1. *Кавли сүннөт (Пайгамбар сөздөрү):* **Аз. Пайгамбар ар кандай учурларда айткан сөздөр.** Булар “хадис” деп аталат. Мисалы:

«إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى».

[البخاري، بدء الوحي، ١؛ مسلم، الإمامة، ١٥٥]

“Амалдар ниетке жараша болот. Киши эмнеге ниет кылса ошону алат”. (Бухари. Бадун-Вахий. 1; Муслим. Имарат. 155)

Ошондой эле кудси хадис бар. Бул Курандын аяты болуп саналбайт. Бирок **Аз. Пайгамбардын “Алла Таала мындай буюрду” – деп Аллага таяндырып риваят кылган хадистер.** Мындай хадистер илахи же раббани хадистер деп да аталат.

2. *Фиили сүннөт (Пайгамбардын жүрүм-турумдары):* **Аз. Пайгамбардын жүрүм-туруму жана жасаган иш-аракеттери.** Мисалы:

«كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا عَمَلَ عَمَلًا أَثَبَّتَهُ». [مسلم، المسافرين، ١٤١]

1. Расулуллах (с.а.в.) бир ишти баштаганда мыкты жасайт эле (Муслим. Мусафирин. 141)
2. Аз. Пайгамбарыбыздын намаз окуусу, тамактануусу, жуунуп-тазалануусу.

«صَلُّوا كَمَا رَأَيْتُمُونِي أُصَلِّي».

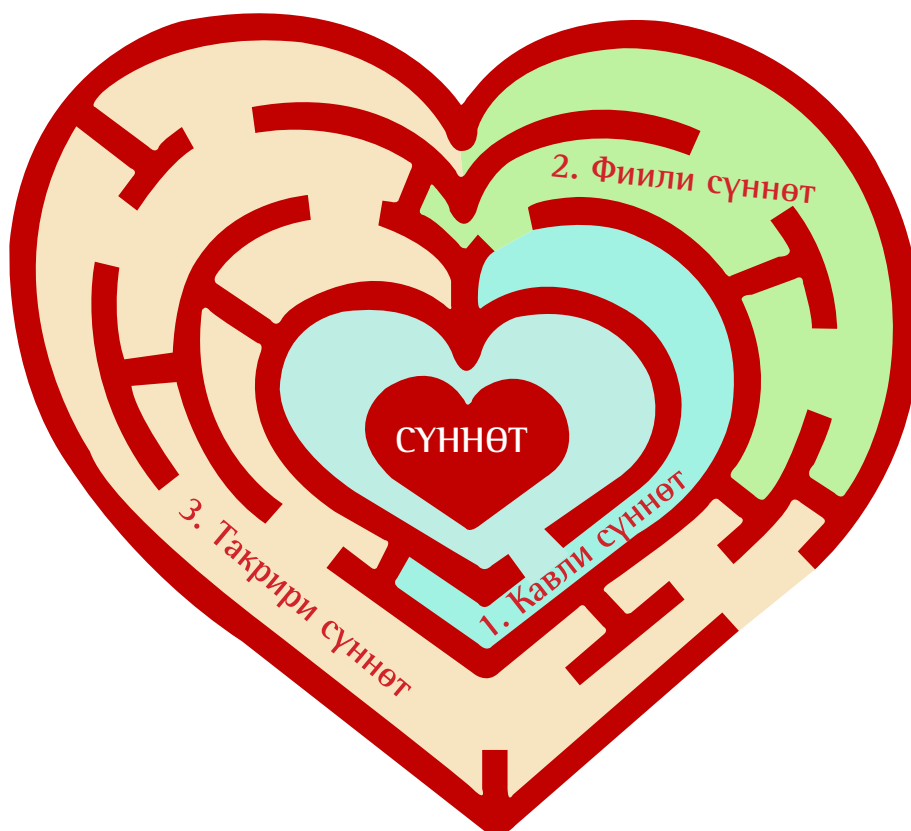
[البخاري، الأذان، ١٨؛ الأدب، ٢٧؛ الآحاد، ١]

3. Алла Элчиси: “Мен намазды кандай окусам, силер да ошондой окугула”, (Бухари. Азан. 18; Адаб. 27; Ахад. 1.) буюрган. Сахабалар да дал өзүндөй окушкан.

3. *Таκριри сүннөт (Пайгамбардын ырастоолору)*: Алла Элчисинин күбө болгон кандайдыр бир окуяны же сахабаларга таандык иш-аракеттерди ачык түрдө айтып колдошу, ырастоосу, тастыктоосу же үн катпай койуусу.

Мисалы, жылан чаккан уруунун башчысын Фатиха сүрөсүн окуп дарылаган жана кызмат акысына бир канча кой алган сахаба, бул койлордун эти желип-желбей тургандыгын Пайгамбардан (с.а.в.) сураганда, Пайгамбарыбыз: “Фатиханын шыпа берээрин каяктан билет элең? Туура кылыптырсың. Койдун этин бөлүшкүлө, мага дагы алып койгула” (Бухари. Тибб. 33, 39; Муслим. Салам. 66.) – деп айтканын мисал катары берсек болот. Бул жерде Пайгамбар (с.а.в.) Куран окуп дарылоодо акы алууну ачык-айкын ырастаган.

Биз тарткан сүннөт жүрөктүн тегерегинде айланып турган кавли сүннөт, фиили сүннөт жана таκριри сүннөттүн жолдорун да тарталы. Ушундай сүннөттүн да жолу бар экенин көрөлү, көрсөтөлү. Ошон үчүн жүрөктүн ичине сүннөт дедик. Ал жүрөктү азыктандырган жолдор болсо сүннөттүн түрлөрү.

Маалымат кутучасы

	Тема	Бөлүмгө байланыштуу терминдер жана алардын маанилери		
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы		Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк		
	Максат, натыйжа	1. Сүннөткө байланыштуу терминдерди билет. 2. Сүннөткө байланыштуу терминдерди туура жана өз ордунда колдонот.		
	Нускама (инструкция)	Маалымат кутучадагы терминдерин колдонуп, кыскача аңгеме түзүү сунушталат. Бул терминдер аркылуу кроссворд, сканворд сыяктуу оюндарды ойноого болот.		

Хадистер туурасында эмнелерди билебиз, карап көрөлү?

ХАДИС

Сөз (кавл), жүрүм-турум (фиил), ырастоо (такфир), адеп-ахлак сыпаттары (хулки) жана физиологиялык түзүлүшү (халки) катары Аз. Пайгамбарга тиешелүү бардык нерселердин жазылган тексттерин билдирет.

СҮННӨТ

Аз. Пайгамбардын оозеки же жүрүм-туруму менен ачыктан-ачык көргөн же уккан окуяларды үн чыгарбай ырастоосу.

САХАБА

Сахаб, “сахиб” сөзүнүн көптүк түрү катары “асхаб” же болбосо “сахаба”, Аз. Пайгамбар менен сүйлөшүп көрүшкөн жана ыйманы менен жан берген кишилерге берилген ысым.

РИВАЯТ

Сахабалар жана андан кийинки муундагы хадис аалымдары тарабынан хадистин үйрөтүлүүсү жана кийинки муундарга жеткирилүүсү.

РАВИ

“Хадисти үйрөнүп башкаларга риваят кылган жана өзүнөн кийинкилерге өткөрүп берген хадисчи” дегенди билдирет.

МАТН

Хадис структурасынын негизги бөлүгүн текст түзөт. Матн, бул иснаддын бүткөн жериндеги оозеки бөлүк та. Аз. Пайгамбардын сөзү.

САНАД

Биринен алып, экинчисине өткөрүп берүү шарты менен хадисти риваят кылган кишилердин Алла Элчисине чейин тизмектелген бөлүгү.

Оюн ойноо заманы

	Тема	Сүннөткө байланыштуу терминдер	
	Иш-чаранын аты	Таптым!	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн	
	Максат, натыйжа	1. Сүннөт жана сүннөттүн түлөрүн билет. 2. Сүннөттү жана анын түрлөрүн визуалдык карта аркылуу көрсөтөт.	
	Нускама (инструкция)	1. Билген сөздөрдү жана бүтүндөй бөлүмдө үйрөнүлгөн терминдерди колдонуп оюн ойносо болот. 2. Сөздөрдүн чынжырчасын түзүп терминдерге басым жасаса болот. 3. Билген сөздөр чакан түстүү кагаздарга жазылып, сөз кутучасына чогултулат. Маал-маалы менен сөздөрдү сөз кутучасынан алып, сүйлөмдө колдонсо болот.	

Таптым!

✓ Окуучулар эки топко бөлүнөт. Кичинекей кагаздарга билген сөздөр жазылат.

✓ Жазылган сөздөр бир баштыкка салынат. Биринчи топтогу окуучу баштыктан бир кагаз алат. Ал өз тобундагы досторуна алган сөзү жөнүндө бир сөз айтат. Топтогу достору айткысы келген сөздү табууга аракет кылышат. Ар бир топтон бир адам катары менен баштыктан бирден кагазды алып, бир топтогу досторуна алган сөздү түшүндүрүп берүүгө аракет кылат.

✓ Сөздү биринчилерден болуп тапкан окуучу 10 упайга ээ болот. Андан кийин тапкандардан 10 упайдан 2 упайы кыскартылат.

✓ Оюнду эң жогорку упай топтогон топ биринчи болуп чыгат.

Мисалы:

Сөз: РАВИ

“Алгачкы хадисчи” деп айтылат. Эгер таба албаса “жеткирген” деп айтат. Аны да таба албаса “чынчыл” деп айтат. Дагы таппаса “акылдуу” деп айтат. Эң аягында да таба албаса “көптүк түрү руват” дейт. 5 жолу да айтканда таба албаса, анда топ упай топтой албайт.

Бир аңгеме, бир хадис

	Тема	Сүннөт жана хадистердин жашообузга көрк кошкон артыкчылыктары жана пайдалары	
	Иш-чаранын аты	Бир аңгеме, бир хадис	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме	
	Максат, натыйжа	1. Дени сак жашоо үчүн сүннөт жана хадистердин зарылдыгын түшүнөт. 2. Сүннөт жана хадистерди үйрөнүүгө кызыгуусу жаралат.	
	Нускама (инструкция)	1. Аңгеме окулат. 2. Окуучулардан окуядагыдай сүннөт жүрүм-турумдардан мисал келтирүү талап кылынат. 3. Сүннөт жана хадистер кандай пайдалуу кеңештерди камтыйт. Бул биздин жашообузду сапаттуу абалга келтирет. Сүннөттү ишке ашыруу боюнча сурамжылоо жүргүзүп, муну жашообузда байкап көрөлү. Сүннөттүн жашообузду кандайча жакшыртканын карап көрөлү”, – деп сурамжылоону (анкета) жүргүзүү үчүн мүмкүнчүлүк берилет.	

СУРАМЖЫЛОО ПИКИРИ

Баарыбыз Хирага чогулганбыз. Күнүмдүк жашообузда Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) хадистеринин кайсынысын колдонуп жатабыз деп өз ара сүйлөшө баштадык. Абдуррахман толкунданып:

- Мен билем, мен билем! Тамактанардан мурун да жана андан кийин да колумду жууйм. Ошентип өзүмдү микробдордон коргойм. Пайгамбарыбыз бул жөнүндө:

«بَرَكََةُ الطَّعَامِ الْوُضُوءُ قَبْلَهُ، وَالْوُضُوءُ بَعْدَهُ».

[أبو داود، الأئمة، ١١]

“Тамактын берекети тамактан мурун да жана кийин да колду жуу”, – деп айткан. (Абу Давуд. Атьима. 11)

Асан:

Ооба, мен мунун канчалык маанилүү экендигин билем. Айрыкча сүйүктүү Пайгамбарыбыз (с.а.в.) ороzonу курма менен ачкан, эгерде курма жок болсо суу менен ачкан. (Абу Давуд. Савм. 21) Ошондой эле ал ушундай кылууну сунуш кылган. Бүгүнкү илимпоздордун айтымында, тамактануу алгач курма менен башталганда кант диабети тең салмактанып, көтөрүлбөйт. Ошондой эле курманын курамында белок жана углеводдор бар экендигин, алар адамдын денеси үчүн пайдалуу экендигин билдирилген. Өтө кызык эмесби?

Абдуллах ишенимдүү түрдө мындай деди:

- Жаш изилдөөчүлөр! Мен билген жана ишке ашырган сүннөт бар. Тамак жегенден кийин сөзсүз түрдө тиштеримди мисвак же щетка менен жууймун. Тиштин тазалыгы денебиздин ден-соолугун билдирет. Тиши курттаган адамдардын ооздору жыттанат жана жагымсыз көрүнүшкө

ээ болот. Андан да маанилүүсү, жүрөк жана бөйрөк сыяктуу көптөгөн денебиздеги маанилүү органдар жабыркайт. Ошондой эле, мисвактын пайдасын да унутпашыбыз керек. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) 1500 жыл мурун мисвактын пайдасын айтып өткөн. Кызыктуусу бүгүн мисвагы менен тиш жуучу пасталарды чыгара башташты. Себеби мисвакты колдонуунун көптөгөн пайдасы бар. Алсак, оозду тазалайт, тиштерди бекемдейт жана тиштеги эт ооруларын айыктырат. Ашказанга да пайдалуу, себеби Пайгамбарыбыз:

«السَّوَاكُ مَطَهْرَةٌ لِلْفَمِ مَرْضَاءٌ لِلرَّبِّ». [البخاري، الصوم، ٢٧]

“Мисвак оозду тазалоо жана Раббын ыраазылыгына ээ болуу үчүн себеп”, – деп айткан (Бухари. Савм. 27).

Абдуллах толкунданып сөзүн улай мындай деди:

- Досторум, менде бир идея бар. Сурамжылоо (анкета) даярдап көрөлү. Бул сурамжылоону мектептеги досторубузга тараталы. Алардын ар бири бул сурамжылоого күнүмдүк жашоосунда сүннөттү кантип колдонуп жаткандыгын жана сүннөттүн пайдаларын жазышсын. Ошентип, барыбыз бир нече сүннөттү үйрөнгөн болобуз жана пайдалары туурасында маалыматка ээ болобуз.

20

Биз эмне кыла алабыз?

1. Биз мугалимибизден сурап, алардан маалымат ала алабыз.
2. Китепканалардагы диний жана ден-соолукка байланыштуу китептерден маалымат ала алабыз.
3. Интернеттен, ишенимдүү сайттардын жардамы менен үйрөнө алабыз.
4. Тажрыйбалуу өз ишин мыкты билген, билимдүү аксакалдан сурасак болот.

Сүннөттү орундатуу анкетасы

Абдуррахман, Асан жана Абдуллах колдонгон сүннөттөрүн жана алардын пайдаларын жазып чыгышты. Силер да досторуңар менен каалаган сүннөттү орундатып, алардын пайдаларын изилдеп, жазгыла.

АТЫ	АТКАРГАН СҮННӨТҮ	СҮННӨТТҮН ПАЙДАЛАРЫ
Абдуррахман	Тамактануудан мурун жана кийин колдорду жуу.	1. Колдогу микробдордун тазаланышы туура тамактанууга жана ден-соолукта болууга жардам берет. 2. Таза болууну камсыз кылат.
Асан	Тамактанууну туз менен баштап, туз менен аяктоо.	1. Ооздогу микробдорду жок кылат жана оозду тазалайт. 2. Тамак-ашты сиңирүүгө жардам берет.
Абдуллах	Тиштерди мисвак менен же тиш пастасы менен тазалоо.	1. Ал ооз жана тиштин саламаттыгын сактайт. 2. Бул биздин көзүбүзгө пайдалуу. 3. Бул тамак сиңирүүнү жеңилдетип, ашказанды дени сак кылат.
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		
.....		

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Сахих хадистин жана сүннөттүн жашоого кошкон салымы	
	Иш-чаранын аты	Эксперимент жүргүзүлү	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Билим жана табият таануу иш-чарасы	
	Максат, натыйжа	1. Сүннөттө сахихтиктин (тууралыктын) маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Жалган хадис таркатуунун же болбосо маанисин бурмалоонун зыяндуулугун жана аны оңдоп-түзөөдөгү кыйынчылыктарды түшүнөт.	
	Нускама (инструкция)	Бардык окуучулар экспериментти так көрө алышын камсыз кылыңыз “Булганган сууну тазалоо оңойбу? Кир суудагы гүлдү кайрадан жандандырып, мурунку абалына келтирүү мүмкүнбү? Кайсы сууда болгунар келет жана бул үчүн жашооңордо эмнеге көңүл бурасыңар?” сыяктуу суроолорго окуучулардын жооп берүүсү талап кылынат.	

Аз. Пайгамбар эмне үчүн хадистерге ушунчалык аяр мамиле жасаган деп ойлойсуз? Бир эксперимент жасап көрөлүбү?

Эки стаканга сууну толтуруп куялы. Алардын бири таза суу болсун. Бул таза суу Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) сүннөттөрүн жана хадистерин чагылдырсын. Экинчи стакандагы сууну булгоо үчүн кара сыя менен тузду салып көрөлү. Андан соң, ушул стакандарга бирдей сорттогу эки гүлдү коёлу. Аягында эмне болорун карап көрөлү?

Бир нече сааттан кийин эффект так көрүнө баштайт. Эртеси күнү чыккан натыйжаны дагы да даана көрө аласыз.

Ооба, биз бул экспериментте көргөнүбүздөй, сахих хадистерди жашообузда колдонсок таза суудагыдай туп-тунук жана эң кооз түсүбүз менен жашообузду уланта беребиз. Бирок, ойдон чыгарылган хадистер т.а. жалган хадистерди жашообузда колдонсок, анда тиги гүлдөй болуп, өңүбүз өчүп, соолуп акырындык менен чирий баштайбыз. Алла Таала бизди акыйкаттыктан жана адилеттүүлүктөн ажыратпасын.

Ой-жүгүртүү баракчасы

Тема	Сүннөт жана хадистерди жашоосунда колдонгондордун ийгилиги	
Иш-чаранын аты	Ой жүгүртүү баракчасы	Убактысы: 10 мүн.
Иш-чаранын түрү	Үлгүлү инсан	
Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыздан (с.а.в.) үлгү алуу жана анын сүннөтүн аткаруу ийгиликке жетүү үчүн эң маанилүү факторлордун бири экендигин билет. 2. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) баалуулугун түшүнөт.	
Нускама (инструкция)	“Пайгамбарыбызды (с.а.в.) жакшы таанып-билүү, бул мусулмандын жашоо-турмушун жакшыртат. Мусулман эместерди ыйманга алып келет же суктанат. Акылдуу адам Пайгамбарыбыздын баалуулугун жакшы билет. Пайгамбарыбыз жөнүндө ким эмне деди, карап көрөлү?” – деп туруп маалымат берилет. “Чыгыш, Батыш, Түндүк же Түштүк каяктык экендигине карабастан, акылдуу адамдар чындыкты жана ийгиликти ачык-айкын көрөт жана баалайт. Силер да ушул инсандар сыяктуу баатыр, окумуштуу, аалым, ойлоп табуучу, сүрөтчү жана тарыхка өз атыңызды жаздыргыңыз келсе, алардай Пайгамбарыбыздын жолун жолдогула”, – деп туруп сабак аяктайт.	

Пайгамбардын (с.а.в.) акындарынын бири Хассан б. Сабит (р.а.) мындай деди:

“Мен Мухаммед Мустафа (с.а.в.) жөнүндө сүйлөп жатканда аны мактап-жактаган жокмун, тескерисинче андан сөз кылуу аркылуу өзүмдүн сөздөрүмдү барктап-баалаган болом”.

Бул улуу акын, Аз. Пайгамбар акындык чыгарманын көркүнө көрк кошкон эң сонун адам деп айткан. Пайгамбарыбыз болгон үчүн анын ырлары да сонун болуп калганын билдирген. Чындыгында, элди мактап, кооз кылып көрсөткөн бул акындык чыгармалар. Ырлар өтө таасирдүү сөздөрдөн турат. Бирок ырлар Пайгамбарыбызды көркүнө чыгарбайт. Ырдын ичинде Пайгамбарыбыз бар болсо, анда чыгарма көркүнө келет. Бул кандай сонун!

Ислам дүйнөсүнүн улуу ойчулдарынын бири Мавлана: “Мен ааламдардын кеңдигинде тилдин болушун каалайт элем, периштелер да суктанган ошол зат туурасында сөз сүйлөй алайын”, – деп айткан.

Мавлана Пайгамбарыбыздын жашоосун билип, аны аябай жакшы көрчү. Ал тургай периштелердин да Пайгамбарыбызга суктанганын, ага дуба кылаарын билчү. Алар дайым бардык жерде Пайгамбарыбыз жөнүндө сүйлөшкүсү келген. Ушул себептен ал ааламдай чоңдукта тилдин болуусун жана Пайгамбарыбыз жөнүндө тынымсыз сүйлөшүүнү каалаган. Ал Алла Тааланын сүйүктүү Пайгамбарын жеткирүү үчүн көп сөздүн жана тилдин кереги жоктугун билген. Себеби Пайгамбарыбызды түшүнүү жана түшүндүрүү үчүн анын жасагандарын так аткаруу жана ага окшошууга аракет жасоо жетиштүү. Ошондуктан, Мавлана бардык эмгектеринде Куранга жана хадиске туура келбеген эч нерсени айткан эмес.

Мусулман эмес окмуштуулар да Пайгамбарыбызга өзгөчө маани беришкен жана анын улуулугун кабыл алышкан. Дүйнөгө белгилүү тарыхчы Майкл Харт 1978-жылы жазган “Тарыхта эң таасирдүү 100 адам” аттуу китебинде Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) дүйнө тарыхындагы эң таасирдүү адам болгонун баса белгилеген. Ал Пайгамбарыбызды “Эң таасирдүү 100 адам” китебинде тизменин башына койгон.

Белгилүү орус жазуучусу Толстой 1908-жылы Индиялык аалым Абдуллах аль-Сухравардинин “Аз. Мухаммеддин хадистери” аттуу китебин окуп бүткөндөн кийин жашоосу өзгөргөн. Китептин таасиринде калган Толстой ошол замат өзү тандаган хадистерди топтоп чакан китепче жазган. Ал көбүнчө Аллага ыйман келтирүү, жакырчылык, теңдик, өлүм жана жакшы адам болуу сыяктуу темаларды камтыган хадистерди чогулткан.

Андан кийин, “Мухаммед ар дайым Евангелизмден (Христиандардан) жогору турат. Ал адамды Кудай деп эсептебейт жана өзүн Кудай менен теңебейт. Мусулмандардын Алладан башка кудайы жок жана Мухаммед анын пайгамбары. Бул жерде эч кандай сыр жок”, – дейт да мусулманчылыкты кабыл алат.

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

	Тема	Сүннөт жана хадис альбомун түзүү	
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	 Убактысы: Бир апта
	Иш-чаранын түрү	Жашоодон үйрөнүү	
	Максат, натыйжа	1. Хадис жана сүннөттөрдү изилдейт. 2. Хадис жана сүннөттү үйрөнүүдө кызыгуу жаралат. 3. Хадис жана сүннөттүн архивин түзөт.	
	Нускама (инструкция)	“Пайгамбарыбызды жакшы таанып-билүү мусулмандын жашоосун сапаттуу кылат. Мусулман эместерди ишенимге алып келет же болбосо суктанат. Акылдуу адам пайгамбардын баркын билет. Келгиле, дүйнөдө пайгамбарыбыз жөнүндө ким эмне деп айткан?” деп башталат. “Чыгыштан, Батыштан, Түндүктүк, Түштүктүк дебестен ким болсо да акыл-эси ордунда болгон ар бир адам чындыкты жана ийгиликти так көрүп, баалайт. Силер да бул инсандар сыяктуу баатыр, аалым, ж.б. болгуңуз келсе жана атыңызды тарыхка жаздырам десеңиз аларга окшоп Пайгамбарыбызды ээрчигиле” деп, сабак соңуна чыгат.	

Жаш изилдөөчүлөр сыяктуу силер дагы хадис коллекциясын чогултууга даярсыңарбы?

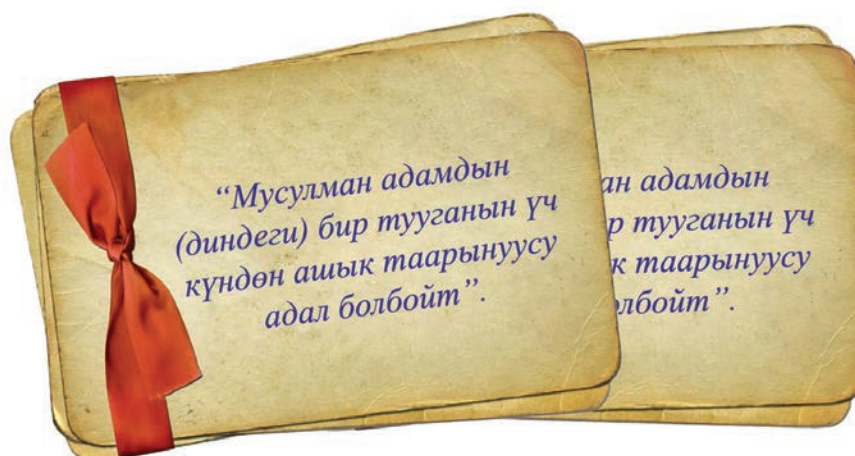
Бул үчүн стандарт өлчөмдөгү кагаздарды алыңыз. Кагаздарды бирин үстүнө бирин коюп, үстүңкү оң бурчтан жип же лента өткөрүү үчүн бир тешикче жасаңыз.

Хадистерди изилдеген учурда табылган хадистерди ушул кагаздарга жазыңыз. Хадистердин жашообузга кандай пайда алып келээрин жазып алыңыз.

Хадистердин саны көбөйгөн сайын, лентаны ачып жаңы барактарды кошо аласыз.

Кагаздардын тегерек четине кургатылган гүлдөрдү чаптап, өз колуңуз менен кооз фигураларды чийип, баракчаларды кооздой аласыз. Бул сиздин кыялыңызга жараша болот.

Кээде досторуңуз менен хадис коллекцияларын салыштырып көрүңүз. Эң кызыктуу жана эң оригиналдуу хадис коллекциясы кимдики экенин көрөбүз?

Көнүгүү

	Тема	Пайгамбар жана сүннөттүн маанилүүлүгү жана зарылчылыгы
	Иш-чаранын аты	Тартып дагы да жакшы түшүнөм
	Убактысы:	15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Көнүгүү
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбар менен сүннөттүн маанилүүлүгүн билет. 2. Ар кандай көз караш менен ой жүгүртүп, комментарий бере алат. 3. Бактылуу жана бейпил жашоонун насаатчысы ким экендигин билет.
	Нускама (инструкция)	1. Суроолорду окуп, бир аз ойлонуу үчүн убакыт бергиле. Окуучуларды топторго бөлүп, ар бир топтун суроолорго жооп жана түшүндүрмө берүүсү үчүн мүмкүнчүлүк түзүлө. Ар бир топ өз идеяларын катары менен түшүндүрөт жана чыккан натыйжалар жазылат. 2. “Адамдар сыяктуу ылайдан жаратылбаган жана алардын шарттарында жашабаган периштелер, адамдардын муктаждыктарын жана көйгөйлөрүн чече турган жагдайларды билишпейт. Алар биз сыяктуу болбогондуктан бизге үлгү боло алышпайт. Алла Таала толук кандуу үлгү алуу үчүн арабыздан инсандарды пайгамбар кылып жөнөткөн. Чынчыл, ишенимдүү жана акылдуу адамдар бизге пайгамбар болушкан. Ошондуктан биз алардан туура жана бактылуу жашоону үйрөнө алабыз” – деп иш-чара аягына чыгат.

1. Алла Таала адам баласына пайгамбар катары периштени жиберсе эмне болмок?

.....

.....

.....

.....

2. Бир адамдын дүйнө жашоосунда кандайча бактылуу болорун эң жакшы ким билет? Эмне үчүн?

.....

.....

.....

.....

Тест

	Тема	Бул бөлүмдү канчалык деңгээлде үйрөндүк?	
	Иш-чаранын аты	Тест	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Тест/өлчөө жана баалоо	
	Максат, натыйжа	1. Сүннөт жана хадис туурасында билгендерин колдоно алышат. 2. Окуганын түшүнөт жана көйгөйлөрдү чечет. 3. Үйрөнгөн бөлүмгө байланыштуу суроолорго жооп берет.	
	Нускама (инструкция)	Тесттин суроолоруна оңой жооп берүүлөрү үчүн студенттерге шарт түзүлөт. Баары жооп бергенден кийин суроолор бир-бирден окулуп, кайсы варианттын туура экендиги суралат. Жооптордун негизинде талкуу жүргүзүлөт.	

1) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы динибиздин негизги булактарынын бири эмес?

- а) Куран
- б) Намаз үйрөтүү китеби
- в) Сүннөт
- г) Ижма

Бул окуя кандай түрдөгү сүннөткө кирет?

- а) Кавли сүннөт
- б) Фиили сүннөт
- в) Такрири сүннөт
- г) Кудси хадис

2) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) сүннөтүндөгү өзгөчөлүктөрдүн бири эмес?

- а) Анда күнүбүздө жаңы ачылган илимий фактылар камтылган.
- б) Тиштерди тазалоо сыяктуу кичинекей көрүнгөн маселелер да каралган.
- в) Куран аяттарына түшүндүрмө берүүчү өзгөчөлүгү бар.
- г) Ар бирин ишке ашыруу өтө кыйын болгон жүрүм-турумдар.

4) Хадис аалымдары хадисти үйрөнүп кийинки муундарга өткөрүп берүүсү?

- а) Риваят
- б) Сүннөт
- в) Рави
- г) Санад

3) Суу жок кезде таяммум менен намаз окуган сахаба, намаздан кийин суу тапкан маалда намазын кайра окуган эмес. Аз. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) муну тастыктап, таяммум менен окуган намаздын жетиштүү экендигин айткан. (Абу Давад. Тахарат. 128)

5) Төмөнкү маалыматтардын кайсынысы Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) хадистерине муктаж экенибизди көрсөтпөйт?

- а) Мусулмандар намазды окуу ыкмасын хадистерден үйрөнүшкөн.
- б) Жегенге тыюу салынган (арам) эттердин көпчүлүгү хадистерде кеңири баяндалган.
- в) Орозо тутууну баштоо убактысы болгон “имсак” хадистерде билдирилген.
- г) Мусулман эместер да Аз. Пайгамбарды макташкан.

Хадистер менен аңгемени толуктоо

	Тема	Сүннөт менен аңгеме түзүү
	Иш-чаранын аты	Алинин күнү
	Убактысы:	20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемени толуктоо
	Максат, натыйжа	1. Сүннөт деп айтылганда алгач сүннөттүн үлгү болушу эске түшөт. 2. Хадистерди колдонуп сүйлөм түзө алат.
	Нускама (инструкция)	“Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) кайсы сүннөттүн үйрөндүңүз, кайсынысы сизди өзгөчө кызыктырды?” деген суроолор менен маек башталат. Жоопто берилген сүннөттөрдөн аңгеме түзүү сунушталат. Жазылган окуялар угулат. Класс тарабынан тандалган окуяны окуучулар жандандырышат.

Төмөндөгү сүйлөмдүн ичине жети сүннөт колдонуп улантыңыз. Бир аңгемени сиз толуктап жазыңыз.

АЛИНИН КҮНҮ

Али мектепке баруу үчүн эртең менен эрте турду. Бети-колун жууду

[illegible]

Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм?

	Тема	Сүннөт менен жашоонун адам баласына кошкон салымы
	Иш-чаранын аты	Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм? Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Өзүн-өзү баалоо
	Максат, натыйжа	1. Сүннөткө ылайык жашоонун адам баласынын жашоосуна кандай пайда алып келээрин түшүнөт. 2. Сүннөткө ылайык жашабаса, башына келе турган кыйынчылыктарды түшүнөт.
	Нускама (инструкция)	1. Күнүмдүк жашоодо үзгүлтүксүз колдонула турган сүннөт мисалдары баса белгиленет. 2. Бул сүннөттөрдү ишке ашырууда бизге кандай пайда алып келээри туурасында сөз болот. 3. Бул сүннөттөрдү аткарууда, кандай кыйынчылыктарга туш болоору жөнүндө талкуу жүргүзүлөт. 4. Талкуудан кийин “Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм? иш-чарасы болот.

Төмөндөгү сүрөттө хадис жана сүннөттү жашоосунда колдонгондордун тапкан пайдаларын оң жактагы кутучага, ал эми жашоосунда колдонбогондордун абалын болсо, сол жактагы кутучага сызык менен бирлештириңиз.

Ооба, эгер биз Куранды бекем кучактап, Пайгамбарыбыздын хадисине ылайык жашасак, ийгилик жылмайгандардан болобуз. Дүйнөбүз Аср-и Саадат болуп, акыретибиз Бейиш болот.

Пайгамбарыбыздан дуба

	Тема	Пайгамбарыбыздын сүннөтү жана Алланын насааты дуба
	Иш-чаранын аты	Пайгамбарыбыздан дуба Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Дуба методу
	Максат, натыйжа	1. Дубаны көнүмүш адатка айландырат. 2. Күнүмдүк жашоодо колдоно турган Пайгамбардын дубасын билет жана айтат. 3. Дубалар аркылуу тагдырдын өзгөрөөрүн жана ыймандын сактала тургандыгын билет.
	Нускама (инструкция)	“Алланын сүйүктүү пендеси Аз. Пайгамбар кайгысында, кубанычында да бир да жолу оозунан дубаны түшүргөн эмес. Себеби Жараткан менен байланышып, анын үнүн угуунун эң оңой жолу, бул дуба кылуу. Дуба, бул ибадаттын өзү”, - деп айткандан кийин “Кандай деп ойлойсуңар, Пайгамбарыбыз эң көп кимге дуба кылган?” – деп окуучулардын ой-пикирин сурайт. Бул боюнча окуучулардын ой-пикирлери алынат. Андан кийин текст окулат. “Куранда Алла Таала бизге пайгамбарлардын дубаларын үйрөткөн. Алланын сүйүктүү Элчиси ар дайым дуба кылып, дубанын жашообуздагы маанилүүлүгүн көрсөткөн. Дуба адашып кетүүдөн жана туура эмес жолдорго багыт алуудан сактайт. Демек, биз Пайгамбарыбыздын жана Алла Тааланын Куранда көрсөткөн пайдалуу дуба кылуучулардын катарында бололу. Келгиле, бардык кыйынчылыктарга туруштук берүүчү күчкө ээ бололу” – деп туруп тема аяктайт.

30

Табииндин улуу аалымдарынын бири Шахр ибн Хавшаб (р.а.) Аз. Пайгамбардын кайсы дубаны эң көп окуганына таң калат. Ал Умму Саламага (р.а.) барып:

- “Оо, момундардын энеси! Пайгамбарыбыз жаныңызда жүргөндө эң көп кайсы дубаны окуган?” – деп сурайт.

Умму Салама (р.а.) ага кайрылып:

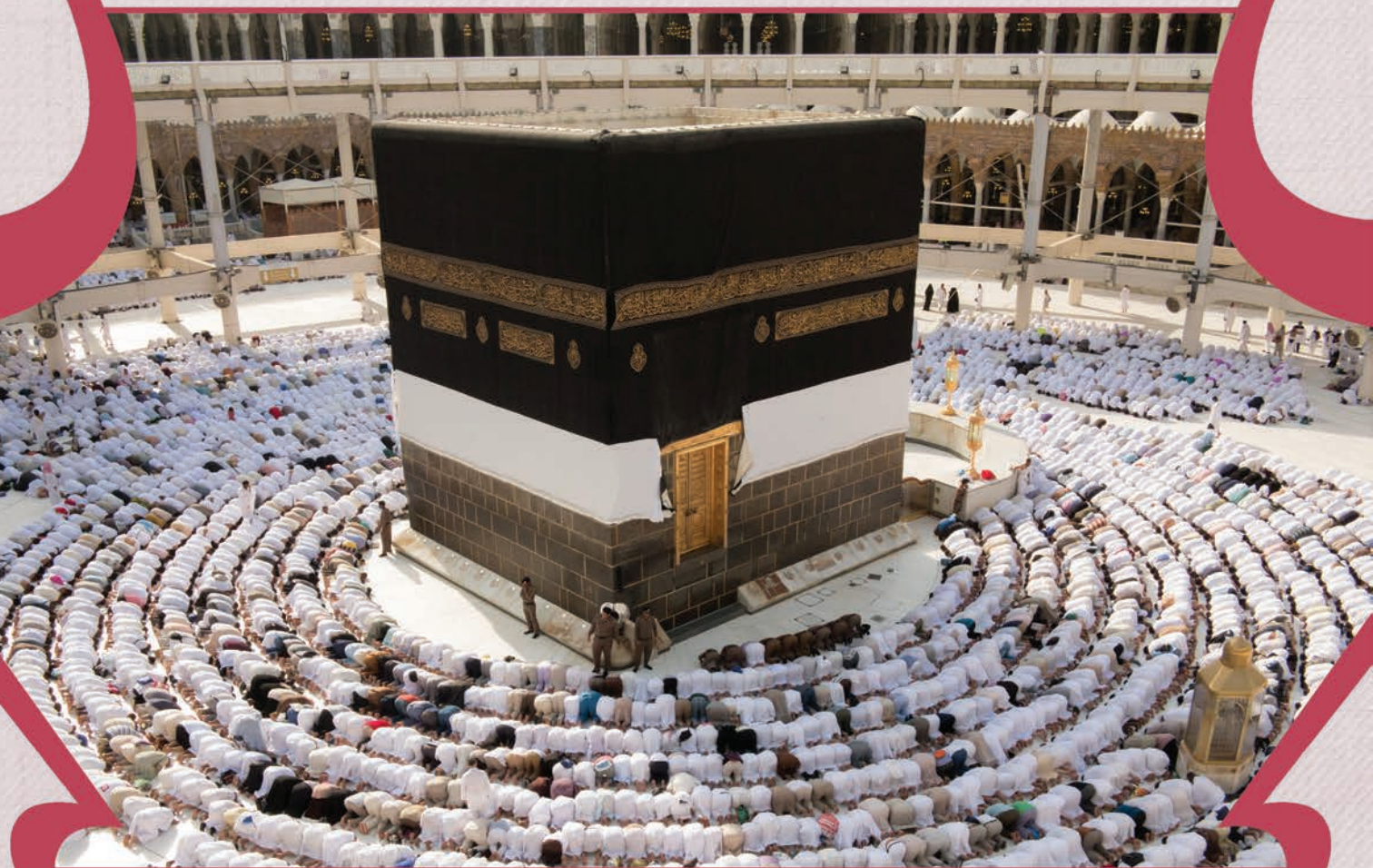
“Аллахумма йа мукаллибал кулуби саббит калби алаа дийник. (Аллахым! Жалгыз гана биздин жүрөгүбүздү жакшылыктан жаманга, жамандыктан жакшыга бура аласыз. Менин жүрөгүмдү чыныгы динге бекем кыл), – деп дуба кылган”, - деп жооп берген. (Тирмизи. Даават. 89)

Муну уккан Шахр ибн Хавшаб (р.а.) бул дубаны эч качан тилинен түшүргөн эмес. Аз. Пайгамбарга окшоп бул дубаны бардыгы үйрөнсүн, тилинен түшүрбөсүн, Ислам жолунан адашпасын, деп бактылуу болууларын каалаган. Биз да ушул дубаны үйрөнүп, Пайгамбарыбызга окшоп күн сайын окуйлу.

اللَّهُمَّ يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ

Аллахумма йа мукаллиба-л кулуби саббит калби алаа дийник

2-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
Аллага ыйман келтирүүнүн
маанилүүлүгүн үйрөтөт

Аллага ыйман келтирүү

📎	Тема	Аллага ыйман келтирүү
📖	Иш-чаранын аты	Ыйман деген эмне? 🕒 Убактысы: 20 мүн.
🔧	Иш-чаранын түрү	Терминдерди түшүндүрүү
🏆	Максат, натыйжа	1. Бардык нерсенин жаратуучусу Алла экенин билет. 2. “Ишеним деген эмне, момун деп кимди айтабыз?” деген суроолорго жооп бере алат. 3. Аллага ишенген момундардын өзгөчөлүктөрүн билет.
📋	Нускама (инструкция)	1. “Жашоодо ата-эне сыяктуу биринчи даражадагы жакыныбызга ишенбей жашай алабызбы? Адам ишеним сезими жок жашай алабы? Аллага ишенүү адамга кандай ишеним сезими бере алат?” сыяктуу суроолорду берип, адамга кандайча ишеним сезимин бергендиги жөнүндө талкуу болот. 2. Кичинекей уруктун чоң бир даракка айлануусу, гүлдөрдүн түстүүлүгү сыяктуу табият окуялары аркылуу Аллага ыйман келтирүү туурасында сөз болот. 3. Бул иш-чаралар өткөрүлгөндөн кийин Аллага ишенүү темасы талкууланат.

Саламатсыңарбы балдар! Бул бөлүмдө ыйман жөнүндөгү хадистерди изилдеп көрүүнү чечтик. Себеби биз жашап жаткан планетаны, ошондой эле биз билген жана билбеген нерселердин бардыгын Алла Таала жараткан. Ал жаратпаганда эч кимибиз жана эч нерсе бул дүйнөдө болбойт эле. Ошондуктан барыбыз алгач “Ишеним деген эмне?” аттуу темада изилдөө жүргүзөбүз.

Алланын бар жана бир экендигине ишенүү, Алланы сыпаттары жана ысымдары менен таанып билүү “ыйман” деп аталат. Бардык диндердин негизинде кудайга ишенүү бар. Алланын кудуреттүүлүгүн ал жараткан нерселердин баарынан көрө алабыз.

“Алла! Андан башка кудай жок. Ал – Тирүү, Түбөлүк! Аны уйкусуруо да, уктоо албайт. Асмандардагы жана жердеги нерселер Ага (гана) таандык. Анын алдында Өзүнүн уруксатысыз ким колдоочулук кыла алат?! Алардын алдындагыларды да, артындагыларды да билет. Алар Анын каалоосунан башка эч нерсе билишпейт. Анын күрсүсү (билими) асмандар менен жерди камтыйт. Ага ал экөөсүн сактоо – кыйын эмес. Ал – абдан Бийик, өтө Улуу!”
(Бакара. 2/255)

Көк асманды жаратып, аны тартипке салган да Алла Таала. Алла Таала бул чоң ааламды жаратты. Ар бир адамды да аалам сыяктуу өзгөчө кылып жаратты. Инсандын жаратылышы боюча Хаж сүрөсүнүн 5-аятында төмөнкүчө сүрөттөлгөн.

“Эй, адамдар! Эгер өлгөндөн кийин тирилүүдөн шектенсеңер, албетте, биз силерди топурактан, анан бир тамчыдан (бир тамчы урук суюктугунан), анан уйуган кандан, түспөлдүү-түспөлсүз бир үзүм эттен өзүнөргө (кудуретибизди) билдирүү үчүн жараттык. Ошентип, жатындарда (Өзүбүз) каалаган белгилүү мөөнөткө чейин койуп койобуз. Анан бөбөк кылып чыгарабыз. Андан кийин эрезеге жетесиңер. Кээ бирлериңер кайгыш болуп, кай бирлериңер ар нерсени билгенден кийин, эч нерсени билбей турган өмүрдүн начарлыгына кайтарыласыңар. Куураган жерди көрүп турасыңар го. Ага жамгыр жаадырса кыймылга кирип, көөп, ар түрлүү кооз өсүмдүктөрдү өндүрөт”.

Ааламды, өсүмдүктөрдү, жаныбарларды жана адамдарды өзгөчө жараткан Алла Таала, өзү жараткан ар бир жандыктын муктаждыгын да өзгөчө жараткан. Ушундай күч-кубаттын ээси Аллага ишенген жана ыйман келтирген киши момун деп аталат. Алла Куранда ыйман келтиргендердин өзгөчөлүктөрүн мындайча сүрөттөгөн:

“Алар (такыбалар) кайыпка (кайра тирилүү, бейишке) ишенишет, намаз окушат жана Биз аларга берген ырыскалардан сарп кылышат (Алла жолуна). Алар сага түшүрүлгөнгө да, сенден мурунку түшүрүлгөндөргө да, Акырет күнүнө да ишенишет”. (Бакара. 2/3-4).

Жаш изилдөөчүлөр

Тема	Адамзаттын ыйманга болгон муктаждыгы жана ыйман келтирген адамдын абалы	
Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөр ыйманды изилдөөдө	Убактысы: 20 мүн.
Иш-чаранын түрү	Аңгеме	
Максат, натыйжа	1. Ой жүгүрткөн, изилдөөчү жана акылдуу киши Аллага ишенерин билет. 2. Ихсан менен Исламдын маанисин билүү. 3. Исламдын шарттарын билет.	
Нускама (инструкция)	1. Аз. Ибрахим кичинекей кезинде Кудайга кантип ыйман келтиргенин билесиңби? Биздин жаш изилдөөчүлөр үйрөнүштү, биз дагы үйрөнөлү”, дейт да аңгеме окуп берет. 2. Аңгеме окуп чыккандан кийин, ыйман келтирүү үчүн эмнеге муктаждыбыз, ыйман келтирген адам эмне кылышы керек сыяктуу суроолорго жооп берилет.	

Жума намазынан кийин, Хира шаарындагы ордубузга чогулдук. Ыйманга байланыштуу чогулткан хадистерди жана маалыматтарды өз ара талкуулай баштадык.

Абдурахман:

“Достор! Ишенүү, ыйман келтирүү адам үчүн зарыл нерсе. Адамдын табиятында ишеним бар. Адамда сөзсүз түрдө улуу күчкө ишенүү муктаждыгы жаралат. Ушундай жол менен өзүнү коопсуз жана тынч сезет”, – деди.

Абдуллах сөзгө аралашып:

“Ооба, достор жүргүзүлгөн изилдөөлөрдө алгачкы коомдордун да бир нерсеге ишенгендиги байкалган. Бул биз үчүн маанилүү болбосо да, өз колдору менен жасаган буттарга ишенген адамдар да болгон”.

Асан толкундануу менен сүйлөй баштады:

“Адам баласы кары-жашына карабастан, жаратылгандарды карап Аз. Ибрахим сыяктуу Аллага ыйман келтирсе болот. Ал жаш кезинде бүт ааламдын жана жандыктардын Жаратуучусун табууга аракет кылган. Ал айланасын кызыгуу менен карап, катуу ойлонгон. Түндү жарык кылган жылдыздарды көргөндө, аны жаратуучу болушу мүмкүн деп ойлоду. Андан кийин айдын жылдыздардан чоңураак жана жаркырап турганын көргөндө, ай ааламды жаратат деп ойлоду. Ай батып күн чыкканда, күн нурунун жаркыраганын көрүп, анын ысыктыгын сезери менен күн ааламды жаратты деп ойлоду. Кечинде күн батканда ал бардыгын түшүндү. Ал ааламды жараткан чыгып-бата турган нерсе болушу мүмкүн эмес деди. Ааламды жараткан нерсе бул барынан улуу жана барынан күчтүү. Ал Алла деди да ордунан сүйүнүү менен атып турду.

Абдуллах сөзгө аралашып, мындай деди:

“Пайгамбарыбыз жашаган коомдо адамдар путтарга сыйынышкан. Бирок Аз. Пайгамбар бир да жолу путтарга сыйынып, аларга сажда кылган эмес. Демек, биз туура ойлонсок анда Кудайга ишенген сонун пенделердин катарында болобуз”.

Абдрахман досторунан сөз алып, ыйман жөнүндө бир хадис окуп бергиси келгенин айтты:

Аз. Умардын (р.а.) айтымында: Бир жолу биз Алланын Элчисинин жанында олтурсак жаныбызга адаттан тыш аппак кийимчен жана адаттан тыш капкара чачтуу бир адам пайда болду, бул адамда алыс жол басып чарчап чалыгуунун эч бир белгиси жок эле. Бирок бул адам биздин эч кимибизге тааныш да эмес болучу. Ал Мухаммад (с.а.в.) жанына тизе тийиштире олтурду да алаканын анын санынын (тизесинин) үстүнө коюп: “Оо, Мухаммад мага Ислам тууралуу айтып берчи!” – деди.

Алланын Элчиси айтты:

“Ислам, бул – бир Алладан (Кудайдан) башка кудай жок жана Мухаммад – Алланын Элчиси экендигине күбө болуу (бекемдөө), (Бир күндө беш маал) намаз окуу, (балагатка жеткендер Рамазан айында бир ай) орозо тутуу, (турмушу начар, бей-бечара, жакырлага ыктыярдуу жардам катары) зекет берүү жана (Меккедеги ыйык) Үйгө (Кабатуллага) зыйарат кылуу”.

“Сен туура айттың”- деди тиги киши, Анын суроо берип жана өзү кайра ага (Алланын Элчисинин жообуна): туура- деп айтып жатканына таңгалып олтурдук.

Алиги киши: “Эми мага Ыйман жөнүндө айтып берчи”- деди.

Алланын Элчиси айтты:

“Ыйман бул- Алланын барлыгына, Анын Периштелерине, Анын Китептерине, Анын Пайгамбарларына, Кыямат Күнүнө ишенүү жана Алланын алдын ала белгилеп койгон жакшы-жаман тагдырына ишенүү”.

“Сен туура айттың”- деди тиги киши.

Ал дагы сурады: “Мага Ихсан тууралуу айтып берчи”, (Мухаммад (с.а.в.)):

Ихсан- Кудайга жакчу жакшы иш. “Ихсан бул – Алла Тааланы көзүң менен көрүп тургандай сыйынып кулдук уруу. Анткени Алланы сен көрбөсөң да Ал сени көрүп турат”- деди.

“Эми мага Кыямат тууралуу айтып берчи”, – деди тиги киши.

“Бул тууралуу, суралып жаткан (Алланын Элчиси) сурап жаткандан артык билбейт”, – деди Алланын Элчиси.

Тиги киши дагы: “Эми мага анын (Кыямат Күнүнүн) алдын –ала болуучу белгилери жөнүндө айтчы”, – деди.

Алланын Элчиси айтты:

“Аялдан анын кожоюну туулушун жана бийик-бийик имарат үйлөрдү куруу боюнча мелдешип жан талашкан жылаң аяк, жылаңач, томаяк (жакыр) малчыларды көрөсүң”.

Ушундан кийин баягы киши кетип, мен бир азга унчукпай туруп калдым. Ошондо Алланын Элчиси:

“Оо, Умар! (суроолор) сураган бул ким экенин билесиңби? – деди. Мен: “Аны Алла жана Анын Элчиси баарынан жакшы билет”, – дедим.

Алланын Элчиси: “Бул силерге өз диниңерди үйрөтүү үчүн келген Жабраил (периште)”, – деди. (Муслим. Ыйман. 1; Бухари. Ыйман. 37)

Бүгүнкү жолугушуу абдан сонун өттү. Аллага ыйман келтирүүнүн канчалык маанилүү экендигин түшүндүк. Пайгамбардын (с.а.в.) хадисинен Аллага жана анын пайгамбарына ишенүү, намаз окуу, орозо кармоо, зекет берүү жана ажылыкка баруу Исламдын эң маанилүү шарттарынын бири экендигин билдик. Ошондой эле биз ыймандын эң жогорку даражасы берилгендигин түшүндүк. Башкача айтканда, биз Алланы көрбөсөк да көрүп тургандай мамиле кылуубуз бизди адамга иш-аракет кыла тургандыгын түшүндүк.

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

Тема	Ыйман туурасында хадистер	
Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын түзүүдөбүз	Убактысы: Бир апта
Иш-чаранын түрү	Маалымат топтоо	
Максат, натыйжа	1. Ыйман жөнүндөгү хадистерди билет. 2. Ишеним жагынан адамдардын канча бөлүнгөнүн билет. 3. Ишенимге байланыштуу терминдерди чечмелей алат.	
Нускама (инструкция)	1. Жашообузда ыймандын маанилүүлүгүн түшүндүрүп берген кошумча аңгемелер түшүндүрүлөт. 2. Ыйман, ислам жана ихсан терминдерине мисалдар келтирилет. 3. Ыйман келтирүүнүн бизди кандайча ишенимдүү адамга айландыраты жана ыймандуулар бири-бирин жакшы көрсө, кантип бейпил коом боло алары талкууланат.	

Хадис коллекциябыз үчүн түстүү кагазга чоң тамгалар менен **“ЫЙМАН”** деп жазабыз. Түстүү кагаздан ар кандай формаларды кесип алабыз. Кесилген ар бир формадагы кагазга ыйман жөнүндөгү хадистерди жазабыз. Ошентип, биринчи темабыз болгон **“Аллага ыйман”** жөнүндөгү хадистерди үйрөнгөн болобуз.

1. Кесип алган кагазга бир хадис жазабыз: Абу Саид аль-Худри (р.а.) мындай дейт: “Аз. Пайгамбарыбыз мындай буюрган:

«مَنْ قَالَ: رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا، وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا، وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا، وَجَبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ».

[أبو داود، الوتر، ٢٦]

“Раббы катары Алланы, дин катары Исламды, элчи катары Аз. Мухамедди тандадым (жана алардан ыраазы болдум) деп айтса бейишке кирүү ага важиб болот”. (Абу Давуд. Салаат.

2. Кесип алган кагазга башка бир хадис жазабыз: Абу Хурайдан (р.а.) келген хадисте Алла Элчиси мындай буюрган:

«الْإِيمَانُ بَضْعٌ وَسَبْعُونَ - أَوْ بَضْعٌ وَسِتُّونَ - شُعْبَةٌ، فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَذْنَاهَا إِمَاطَةُ الْأَذَى عَنِ الطَّرِيقِ، وَالْحَيَاءُ شُعْبَةٌ مِنَ الْإِيمَانِ».

[مسلم، الإيمان، ٥٨؛ انظر أيضًا: البخاري، الإيمان، ٣؛ أبو داود، السنة، ١٤؛ النسائي، الإيمان، ١٦؛

الترمذي، البر ٨٠، الإيمان ١٦؛ ابن ماجه، مقدمة، ٩]

“Ыймандын алтымыштан же жетимиштен көбүрөөк бутагы бар, анын эң жогоркусу – “Алладан башка сыйынууга татыктуу зат жок” деп айтуу, ал эми эң төмөнү - зыян берүүчү нерсени жолдон алып таштоо, уялуу дагы ыймандын бир бутагы”. (Муслим. Ыйман. 58; Айрыкча караңыз: Бухари. Ыйман. 3; Абу Давуд. Сүннөт. 14; Насаи. Ыйман. 16; Тирмизи. Бирр. 80, Ыйман. 16; Ибни Мааж. Мукаддима. 9.)

3. Биз кагазыбызга башка бир хадис жазабыз. Анастын (р.а.) риваятына ылайык, Алла Элчиси (с.а.в.):

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ».

[البخاري، الإيمان، ٦؛ مسلم، الإيمان، ٧١-٧٢؛ الترمذي، القيامة، ٥٩؛ النسائي، الإيمان، ١٩، ٣٣؛ ابن ماجه، مقدمة، ٩]

38

“Силерден бири өзүнө каалаган нерсени башка бир тууганына кааламайынча, толук момун боло албайт”, буюрду. (Бухари. Ыйман. 7; Муслим. Ыйман. 71–72, Тирмизи. Кыямат. 59; Насаи. Ыйман. 19, 33; Ибн Мааж. Мукаддима. 9).

4. Биз кагазга башка хадис жазабыз: Абу Хурайдан (р.а.) риваят кылын хадисте, Алла Элчиси (с.а.в.) мындай буюрган:

«أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا».

[الترمذي، الرضاع، ١١؛ انظر أيضًا: أبو داود، السنة، ١٥؛ ابن ماجه، النكاح، ٥٠]

“Мусулмандардын ыйман жагынан эң мыктысы – адеп-ахлагы эң жаакшы болгон”. (Тирмизи. Рада. 11 Абу Давуд. Сунна. 15; Ибни Мааж. Никах 50).

5. Дагы бир кагазыбызга төмөнкү хадисти жазабыз:

«لَا يُؤْمِنُ عَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنَ بِأَرْبَعٍ: يَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنِّي رَسُولُ اللَّهِ بِعَثْنِي بِالْحَقِّ، وَيُؤْمِنُ بِالْمَوْتِ، وَبِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ، وَيُؤْمِنُ بِالْقَدَرِ».

[الترمذي، القدر، ١٠]

“Пенде төрт нерсеге ишенмейинче момун болбойт: Күбөлүк берүүсү — Алладан башка сыйынууга татыктуу Зат жок; менин элчи экениме; чындык менен жөнөтүлгөнүмө; өлүмгө; өлүмдөн кийин тирилүүгө жана тагдырга ишенмейинче”. (Тирмизи. Кадар. 10)

Маалымат кутучасы

	Тема	Бөлүмгө байланыштуу терминдер жана алардын маанилери	
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк	
	Максат, натыйжа	1. Ыйманга байланыштуу терминдерди билет. 2. Ыйманга байланыштуу терминдерди туура жана ордунда колдонот.	
	Нускама (инструкция)	Маалымат кутучадагы терминдерин колдонуп, кыскача аңгеме түзүү сунушталат. Бул терминдер аркылуу кроссворд, сканворд сыяктуу оюндарды ойноого болот.	

Аллага ыйман келтирүү жөнүндө эмнелерди билесиз?

ЫЙМАН

Алланын бар жана бир экендигине ишенүү.

ИСЛАМ

Алладан башка кудайдын жоктугуна жана Мухаммед Алланын Элчиси экендигине ишенүү.

ИХСАН

Аллага көрүп тургандай кулчулук кылуу.

ШАХАДАТ (КУБӨЛҮК) КЕЛМЕСИ

Алланын бар жана бир экендигине, Пайгамбарыбыздын Алланын кулу жана элчиси экендигине ишенүү.

МОМУН

Аллага ишенген адам.

КААПЫР

Аллага ишенбеген адам.

МУНАФЫК (ЭКИ ЖҮЗДҮҮ)

Аллага чын-жүрөктөн ишенбесе да, ишенем деп айткан адам.

МУШРИК

Аллага шерик кошкон адам.

Оюн ойноо заманы

	Тема	Аллага ыйман келтирүү боюнча терминдер
	Иш-чаранын аты	Көз таңмай оюну Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн
	Максат, натыйжа	1. Ишенимге байланыштуу терминдерди билет. 2. Маалымат кутучадан үйрөнгөн сөздөрдү жана бүтүндөй бөлүмдө үйрөнгөн терминдерди пайдаланып оюн ойной алат.
	Нускама (инструкция)	Оюнду катары менен бардык окуучулардын ойноосу камсыздалат. Оюнда “кел, кел!” деп кыйкырып, кол чаап, кызыктыруу менен коштолот. Жеңүүчүнү окуучулар тандайт.

Көз таңмай

Бул балдар оюну. Чогулган балдар тутук (чүчү кулак) кармашып, аны эң аягында кармап калган баланын көзүн таңып, ортого коё беришет. Берки учунан тартып наркы учуна чейин тосмолор коюлат. Тегерегиндегилер көзү таңылган баланы “кел, кел» деп тосмолорду көздөй чакырат. Тосмолорго жеткенде тандалып алынган суролор бериле баштайт. Эгер суроонун жообун билсе, кийинки тосмону көздөй “кел, кел” деп чакырат. Суроонун жообун таппас анын ордуна башка окуучу оюнга кирет.

Ар бир тоскоолдуктагы суроолорго жооп берген, оюнда жеңишке жетет. Жолдун аягына сыйлык даярдап оюнду кызыктуураак өткөрсө болот.

Ага мисалы: “Аллага ишенген адам эмне деп аталат?” деп сурашат. Оюндагы “момун” деп жооп берсе, ал башка тоскоолдуктарга жетүүгө аракет кылат. Кийинки тоскоолдукка келсек, “Алланы көрүп тургандай ибадат кылуу деген эмне?” деген суроо берилет. Эгер ал билбесе оюндан чыгат. Эгер ал билсе, оюн ушул сыяктуу уланат.

Бир аңгеме, бир хадис

	Тема	Хадистер менен Аллага ыйман келтирүү
	Иш-чаранын аты	Бир окуя, бир хадис
	Убактысы:	15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Аллага ишенүү жөнүндөгү хадистерди билет. 2. Аллага ыйман келтирүү жөнүндө суроолорго жооп берет.
	Нускама (инструкция)	1. Аңгеме окулат. 2. “Кайсы бала сизди кызыктырган жоопту берди, эмне үчүн?” деп сурашат. Окуучулардын ар бар биринен бирден жооптор угулат. 3. Окуучулардын Аллага ыйман келтирүүсүнө байланыштуу өз жоопторун берүүсү талап кылынат.

Бир күнү үч досу жолдо ойлонуп баратып байкабай Хирага жетип калышат. Бир убакта бири-бирин көрүп “Ой, бул жерде эмне кылып жүрөсүң?” – деп бири-бирине таң калышып сурашат. Жооп берерден мурун абалдарын көрүшүп күлө башташат.

Абдуллах:

Жылмайып туруп “Эмне болгонун алгач ким айтып берет?” – деди.

Асан:

Эч кимиңерди күтпөй эле өзүм айткым келип жатат. Эмне деп жооп береримди билбей калдым. Чогу окуган бир классташым классташтардын көзүнчө: “Угушубуз боюнча хадистерди жакшы билет экенсиң. Анда эмесе, биз көрбөгөн жана укпаган бир Аллага кантип ишенсек болот?” – деди. Класстагыкээ бир досторум бул маселе туурасында бир да жолу ойлонбогондуктарын жана туура болушу мүмкүн, деп башташты. Мен эч нерсе айталбай, ичимден аябай капа болдум.

Абдуррахман дароо сөзгө аралашты:

Ооба! Мен жашаган райондогу бир досум: “Эгер Алла ушунчалык күчтүү болсо, эмне үчүн жаман адамдардын зулумуна уруксат берип жатат?”

Абдуллах мындай деди:

Демек, барыбызга досторубуз Аллага ишенүү жөнүндө суроолорду беришиптир. Мага да берилген суроону айтайынбы? “Эмне үчүн кээ бир адамдардын курсагы ток болсо, кээ биринин ач? Эмне үчүн Алла баарына тегиз ырыскысын бербейт?”

Абдуллах досторуна бир сунуш айтты:

Достор! Адегенде ушул суроолорду иликтеп көрөлү, китептерге көз чаптырып, аксакалдарыбызга кайрылалы, андан кийин Хирада жолугушуп, билгендерибизди өз ара талкуулайлы.

Үч дос жолугушуу убактысын белгилешип, алыстап кетишти. Алар бир нече күндөн кийин кайра Хирада жолугушту. Алар үйрөнгөндөрүн кубаныч менен бөлүшө башташты. Абдуллах:

Достор! Мен сонун мааламаттарды алдым, деп сөзүн улады: Имам-и Азам кичинекей кезинде алардын шаарларына ыйманы жок бири келет. “Эгер Алланы көрбөсөк, анда эмне үчүн биз ишенебиз?» – деп сурайт.

Имам-и Азам ыймансыз адам менен бир жерде жолугушууга сөз берет. Бирок ал жолугушууга кечигип калат. Ыймансыз адам “Эмне үчүн кечигип келдиң, айтчы?” – дейт. Имам Азам: “Кечиресиз, биздин үй дарыянын аркы өйүзүндө. Бул тараптан өтүү үчүн кайык керек болчу. Карасам, бак-дарактар кыйыла баштады. Алар дароо кайык болуп, мени берки өйүзгө өткөрүп коюшту”, – деди. Бул жоопту угаар замат ыймансыз адам каткырып күлүп: “Эй, акылсыз бала! Бак-дарак өзүнөн-өзү кайыкка айланып калабы?” – деди.

Күтүлбөгөн жерден олуттуу болуп калган Имам Азам: “Акылы жок сенсиң! Бир кайыктын өзүнөн өзү жасалганын мойнуңа албай жатасың, бирок бул укмуштуудай ааламдын өзүнөн өзү жаралгандыгын кантип айтып жатасың!” – деп жооп кайтарды.

Дароо, баарыбыз колдонгон калем жана дептерди ойлоп тапкандар, биз окуган китептин автору, дубалга илинген сүрөттү тарткан жана биз отурган отургучтун устасы бар экендиги оюма келди. Ал бардык нерсенин жаратуучусу жана устасы болгондуктан, ааламдын да жаратуучусу болушу керек. Ооба, ал Алла Таала. Бир аалым кандай сонун айткан: “Алланын бар жана бир экендиги табуу үчүн, асманга көз чаптыр, жерди жана өзүңдү кара. Булардын өзүнөн-өзү эле жаралап-жаралбагандыгын ойлон. Себеби, булар Алланын бар жана бир экендигинин далили”.

Асан менен Абдурахман Абдуллахтын жооп таап сүйлөгөнүнө кубанышып, баштарын ийип тастыкташты. Асан да сөзгө кирди:

Пайгамбарыбыздан келген риваятта:

«مَنْ ضَارَّ ضَارَّ اللَّهُ بِهِ، وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ». [الترمذي، البر، ٢٧]

“Ким (момунга) зыян келтирсе, Алла да ага зыян келтирет. Кимде ким (момунду) азапка салса, Алла да аны азапка салат”. (Тирмизи. Бирр. 27). Тактап айтканда, бир адам жакшылыкка себепчи болсо, аны өзү жасагандай сооп алат. Эгер ал жамандыкка себепчи болсо, анда ал жазаланат. Бул дүйнө адамзат үчүн сыноо жайы. Алла Таала пенделерине Куран аркылуу жакшылык кылууну жана акыйкатты үйрөттү.

Үчөөнүн тең жүздөрүнөн жылмайуу байкалды. Анткени суроолорго акырындык менен жооп табыла баштады. Абдурахман толкунданып, дароо сөз алды:

Бул сыноо дүйнөдө, Алла Таала кээ бир адамдарга аз, кээ бирине көп мал-мүлк берген. Алардан өзүмчүлдүктү таштап, тапкан нерселерин муктаж адамдарга бөлүшүүсүн суранган. Бул мал-мүлктө башка адамдардын да акысы бар. Бай адам өзүнүн бүтүндөй мал-мүлкүнүн эсебин бир-бирден берет. Мисалы, бул мүлктү колдонууда адилеттүү бөлүштүрө алдыбы? Адал жол менен таптыбы? Ысырапкорчулукка бардыбы? Башкалардын акысын тепселеген жокбу? сыяктуу. Жада калса Пайгамбарыбыз (с.а.в.) жүрөгүнүн катуулугуна нааразы болгон бир кишиге:

«إِمْسَحْ رَأْسَ الْيَتِيمِ وَأَطْعِمِ الْمِسْكِينَ». [ابن حنبل، ج ٢، ص ٣٨٧]

“Жетимдердин башын сылап, жакырларды тойгуз!” (Ибн Ханбал. II, 387) деп айткан. Оор түйшүктөгү адамдарга жакшылык кылып, кыйынчылыктардан арылууга боло тургандыгын айткан. Мал-мүлк бул чоң сыноо экендигин, дүйнөнүн каягында болсон да, муктаждарга жардам берүү бул чоң жоопкерчилик экендигин эскерткен. Ошондуктан Алла Таала зекет берүүнү жана

кайрымдуулук жасоону парз кылган. Эгер ар бир адам зекет жана садагасын берип турса, жер жүзүндө жакырлар калбайт жана ачкачылык болбойт эле. Чындыгында, жакыр адамдар алгач бейишке киришет. Бул кандай сонун!

Кубанычы койнуна батпаган жаш изилдөөчүлөр бири-бирин кучакташты. “Биз таптык, таптык! Оо, Алла сен канчалык улуксуң, сен бардыгын ойлойсуң!” – деп ордуларынан секирип жатышты. “Бул жерде эмнеге турабыз, барып досторубузга жооп берели”, – деп Хирадан чыгып, башка досторуна чуркап кетишти.

Иш чара

Эгерде сиз бир жума бою төмөндө таблицада берилген жакшы жүрүм-турумду аткарган болсоңуз анда «✓» белгисин, ал эми аткарбаган болсоңуз анда «✗» белгисин коюңуз.

Акыркы эки кыймыл-аракетти да сиз белгилеңиз.

Мен Пайгамбардын жашоо-турушун жана хадистерин ойлонгондо		Жыйынтык	
		✓	✗
Мен аткарууга чечим чыгарган жакшы жүрүм-турум	Алла Тааланын биз үчүн жараткандары жөнүндө күн сайын ойлонуп, өзүмдүн жана ниматтарымдын баа жеткис экендигин билем.		
Мен аткарууга чечим чыгарган жакшы жүрүм-турум	Тамактанууну туз менен баштап, туз менен аяктоо.		
Мен аткарууга чечим чыгарган жакшы жүрүм-турум	Тиштерди мисвак менен же тиш пастасы менен тазалоо.		
Мен аткарууга чечим чыгарган жаман жүрүм-турум	Нандын күкүмдөрүн таштандыга ыргытуунун ордуна канаттууларга берем жана нанды ысырап кылуудан жана башка дагы ысырапкорчулукка баруудан алыс болом.		
Мен аткарууга чечим чыгарган жаман жүрүм-турум			
Мен аткарууга чечим чыгарган жаман жүрүм-турум			

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Аллага Ыйман келтирүү	
	Иш-чаранын аты	Эксперимент жүргүзөлү	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Билим жана табият таануу иш-чарасы	
	Максат, натыйжа	1. Сүннөттүн сахихтигинин маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Жалган хадисти таркатуунун же болбосо анын маанисин бурмалоонун зыянын жана оңдоп-түзөөдөгү кыйынчылыктарды түшүнөт.	
	Нускама (инструкция)	Окуучуларга: “Мен бул бош стакандын ичине алгач кагазды салам, андан кийин станканды сууга салам. Анын ным болушунан ким коргой алат!” – дейт. Келиңиздер, окуучулардан кагазды алууларын жана анын нымдуу болуп болбогондугун көрүүлөрүн сураналы.	

Керектелүүчү буюмдар:

- ✓ Бир стакан
- ✓ Кагаз (ажаткана кагазы жана салфетка сыяктуу суу сиңирүүчү кагаз түрү).

Жасалышы:

Колубузга бош стаканды алабыз. Кагазды жакшылап бырыштырып баткыдай кылып стакандын ичине салабыз. Ичи суу толо чаканын ичине стакандын оозу ылдый келе тургандай батырабыз. Бир аз күткөндөн кийин чакадан стаканды алып чыкканда кагаздын кургак экендиги байкайбыз.

Суу менен кагаздын ортосундагы аба суунун кагазга тийип нымдашуусуна жол бербейт. Биз абаны көрө албайбыз, аны кармай албайбыз, бирок аба кагаздын суу болушуна жана эришине жол бербейт.

Биз Кудайды көрө да, кармай да албайбыз. Эгер Аллага ишенген жүрөгүбүз болсо, анда стакандагы кагаздай болуп коргонобуз. Эгер Аллага ишенбеген жүрөк болсо, анда сууда ташталган кагаздай эрип кетебиз. (Муну жасаш үчүн кагазды сууга калтырып, бир аз күтө турунуз.)

Ой-жүгүртүү баракчасы

	Тема	Мусулман аалымдардын Аллага ыйман келтирүү боюнча көз-караштары
	Иш-чаранын аты	Ой жүгүртүү баракчасы Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Үлгүлү инсан
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыздан (с.а.в.) үлгү алуу жана анын сүннөтүн аткаруу ийгиликке жетүү үчүн эң маанилүү факторлордун бири экендигин билет. 2. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) кадыр-баркына жетет.
	Нускама (инструкция)	“Пайгамбарыбызды (с.а.в.) жакшы таанып-билүү, бул мусулмандын жашоо-турмушун жакшыртат. Мусулман эместерди ыйманга алып келет же суктантат. Акылдуу адам Пайгамбарыбыздын кадыр-баркына жетет. Пайгамбарыбыз жөнүндө ким эмне деди, карап көрөлү?” – деп туруп маалымат берилет.

46

Достор! Көп ойчулдар Аллага ыйман келтирүүнү айлана-чөйрөдөн көргөндөрүбүз жана илимий жактан да далилдешкен. Ар бир махлукту Алла өзгөчө жараткандыгын жана бул нерселерди карап Аллага болгон ишенимибиз бекемдей тургандыгын түшүндүрүшкөн. Бул боюнча Имам Газали: “Алланын бар экендигинин эң чоң далили апачык. Албетте, бул аалам. Анын ар бир бөлүгү Алланын бар экендигин билдирет. Сен кайсыл далилдин аркасынан жүрөсүң?” – деп өзүбүз көргөн айлана-чөйрөнү изилдөөгө чакырды. Келгиле чогу баш бармактарыбызды ойлонуп көрөлү. Адамдар баш бармактары аркылуу кармап көргөн буюмдардын катуу же жумшак экендигин сезишет. Бир нерсени кармоо үчүн баш бармагыбызга канчалык муктажбыз! Баш бармак, дүлөй жана дудуктар үчүн да эң маанилүү нерсе.

Достор! Биз жаш изилдөөчүлөр Аллага ыйман келтирүү маселесинде аалымдардан эмнелерди гана үйрөнгөн жокбуз. Элестетип көрүңүз, кичинекей уруктан чоң дарактар жана жер-жемиштердин түрү пайда болгон. Тактап айтканда, Алла Таала кичинекей урукка чоң даракты батырып салган. Убактысы келгенде, урук чоңойуп-өсүп, жашылданып, даракка айланат. Күн өткөн сайын дарактын бутактары жана мөмөлөрү пайда болот. Кичинекей уруктун ичине компьютердик программалар сыяктуу программалар орнотулгандай. Бул кандай кызык жана кандай сонун?!

Биз Алла Тааланын кудуреттүүлүгүн анын жараткандарынан көрүп түшүнөбүз. Улуу ойчулдардан Нажиб Фазылга бирөө келип: “Алла Таала ийненин тешигинен төөнү өткөрө алабы?” - деп сурайт. Нажиб Фазыл “Ооба, өткөрө алат” деп жооп берет. Тиги киши: “Төөнү кичирейтеби же ийнени чоңойтобу?” дейт. Нажиб Фазыл Алла Тааланын кудуреттүүлүгүн мындайча сүрөттөйт: “Төөнү да кичирейтпейт, ийнени да чоңойтпойт. Асмандагы жылдыздарды сенин көз карегиңе батыргандай, ийненин көзүнөн да өткөрөт”, – деп жооп берген экен. Ойлоп көрсөнөр достор, асмандагы жылдыздарды биздин көзүбүздүн карегиңе батырган Алла Таала канчалык улуу жана кандай гана кудурет ээси!?

Жашоодон үйрөнүү

	Тема	Сүннөт жана хадис альбомун түзүү	
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын чогултуп жатабыз	 Убактысы: Бир күнү
	Иш-чаранын түрү	Жашоодон үйрөнүү	
	Максат, натыйжа	1. Хадис жана сүннөттөрдү иликтейт. 2. Хадис жана сүннөттү үйрөнүүдө кызыгуу жаралат. 3. Хадис жана сүннөттүн архивин түзөт.	
	Нускама (инструкция)	1. Окуучуларга түрдүү жана оригиналдуу коллекция түзүү сунушталат. Коллекциясын даярдаган окуучулардын өз коллекцияларын классташтарына таанытуу сунуш кылынат. Ар бир окуучу кунт коюп угулат. 2. Эң көп көңүл бурган хадистер жана сүннөттөр туурасында сөз болот. 3. Класстан тандалган эң көп үч коллекция башка класстарга же мектеп администрациясына тааныштырылат.	

Жаш изилдөөчүлөр сыяктуу силер да изилдөө жүргүзүүгө даярсызсыңарбы? Бул үчүн суу, сүт, козу карын, зайтун майы, бал жана дары чөптөрдү изилдеп көрөлү. Андан кийин досторубуз менен сейилдөө үчүн жолугалы. Ар ким жанына изилдеп жаткан нерсесин, пикникте желе турган жашылчаларды жана мөмө-жемиштерди алып келүүнү унутпасын!

Пикникте алгач ар бир адам муруну менен терең дем алып, өпкөлөрүн аба менен толтурсун. Андан кийин акырындык менен демди чыгарсын. Бул көнүгүүнү жасоо учурунда Алла Таала биз үчүн канчалаган нерсени жараткандыгы жөнүндө ойлонуп көрөлү. Дем алып жаткан аба жок болсо же болбосо өзүнөн-өзү булганган аба болсо, кантип дем аларыбызды элестетип көрөлү. Бизге кычкылтек табуу маселеси жаратпаган Аллага бул нимат үчүн ыраазычылык билдиришибиз керек.

Айланага көз чаптыралы. Дарактар, өсүмдүктөр, таштар, топурактар, дарыялар, деңиздер булардын бардыгынан жашообузга кандай пайда алып келээрин ойлонуп көрөлү. Буларсыз жашообузду элестетип көрөлү. Келгиле, ушундай дүйнөдө жашагыбыз келеби талкуулайлы. Албетте, ушул бардык ниматтар үчүн Алла Таалага ыраазычылык билдирүүнү унутпайлы.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз ден-соолукка пайдалуу тамак-аштарды тандайт эле. Тамакты тандоо же тамак-аштан кемчилдик табуу сыяктуу көрүнүш таптакыр болгон эмес.

Эми Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын мактоосуна арзыган жана ал жактырып жеген тамак-аштарды карап көрөлү:

48

▪ Аз. Пайгамбар конокко барганда тамакты жегенди жактырчу. Ал “Сирка (уксус) кандай сонун! Оо, Раббым уксусту берекелүү кыл! Менден мурунку пайгамбарлар да аны кошушкан. Үйүндө уксусу болгодор муктаж абалга түшпөйт”, – деген.

▪ Аз. Пайгамбар эт сорпосу менен ашкабак тамагын берген тигүүчүнүн ашкабагын тамшанып жеген. Дагы бир жолу чакырып эт берилгенде “Эт дүйнө жана бейиш тамактарынын падышасы”, – деп айткан.

▪ Аз. Пайгамбар курма боюнча: “Курма болсо, анда башка кошумчаларга кереги жок”, маанисинде “Курмасы жок үй, тамаксыз үйгө окшош” буюрган.

▪ Пайгамбарыбыз коон, дарбыз, бадыран, жүзүм, айва жана мисвак дарагынын жемиштерин жегенин дагы билебиз.

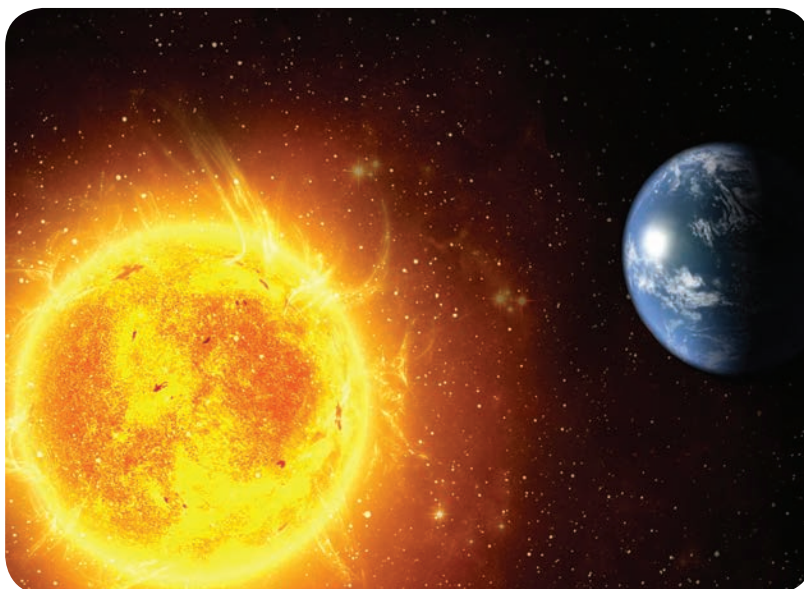
Ооба, достор! чындыгында Алла бизди ушунчалык жакшы көрөт жана колдоп-коштоп тургандыктан бизге керектүү нерселердин бардыгын берет. Бизге берилген ниматтарды Алланын аты менен баштап, ага ыраазычылык айтууну унутпайлы.

Көнүгүү

Тема	Аллага ыйман келтирүүнүн зарылчылыгы	
Иш-чаранын аты	Тартып дагы да жакшы түшүнөм	Убактысы: 15 мүн.
Иш-чаранын түрү	Көнүгүү	
Максат, натыйжа	1. Алланын кудуреттүү зат экенин түшүнөт. 2. Ар кандай көз караш менен ой жүгүртүп, комментарий бере алат. 3. Ааламда тартипти жана ырааттуулукту сактаган жаратуучунун болуусу керектигин түшүнөт.	
Нускама (инструкция)	1. Суроолорду окуп, бир аз ойлонуу үчүн убакыт бергиле. Окуучуларды топторго бөлүп, ар бир топтун суроолорго жооп жана түшүндүрмө берүүсү үчүн мүмкүнчүлүк түзгүлө. Ар бир топ өз идеяларын катары менен түшүндүрөт жана чыккан натыйжалар жазылат. 2. “Асманда жана жер жүзүндө, тактап айтканда бүт ааламдагы махлуктардын (жаратылгандардын) ар башка өзгөчөлүктөрү бар деп айтылат”. 3. Айрыкча окуучуларга алардын денелериндеги жана органдарындагы керектүү маалыматтар берилет.	

Бир сүрөттү көргөнүбүздө сөзсүз түрдө ал сүрөттү тарткан сүрөтчүнүн бар экендигин билсек жана ага ишенсек, ааламдагы сүрөттөргө жана жаратылгандарды карап, ал ааламдын Жаратуучусу бар экендигин түшүнөбүз. Келгиле ааламга көз чаптыралы жана ой жүгүртөлү:

1. Биз жашаган дүйнөнүн күндүн тегерегинде айланарын билебиз. Эгер жер планетасы күнгө бир аз жакыныраак айланганда күйгүзүп жибермек же болбосо күнгө бир аз узак болгондо дүйнө сууктан тоңуп калмак. Демек, жер планетасын толук өз нугунда айланткан ким? Күндү орбитасында кармап турган ким?

Тест

	Тема	Бул бөлүмдү канчалык деңгээлде үйрөндүк?
	Иш-чаранын аты	Тест
	Убактысы:	20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Тест/өлчөө жана баалоо
	Максат, натыйжа	1. Сүннөт жана хадис туурасында билгендерин колдоно алышат. 2. Окуганын түшүнөт жана көйгөйлөрдү чечет. 3. Үйрөнгөн бөлүмгө байланыштуу суроолорго жооп берет.
	Нускама (инструкция)	Тесттин суроолоруна оңой жооп берүүлөрү үчүн студенттерге шарт түзүлөт. Баары жооп бергенден кийин суроолор бир-бирден окулуп, кайсы варианттын туура экендиги суралат. Жооптордун негизинде талкуу жүргүзүлөт.

- 1) “Алла Өзүнө уул алган эмес. Аны менен бирге (башка) кудай болгон эмес. Эгер андай болбосо, ар бир кудай өз жараткандарын алып кетээр эле жана бир-биринин үстүнөн чоңдук кылат эле. Алла алар сыпаттап жаткан нерселерден аруу, таза”. (Муминуун. 23/91)
Жогорудагы аят төмөнкү терминдердин кайсынысы менен байланыштуу?
 - а) Сүннөт
 - б) Мужиза
 - в) Тавхид
 - г) Хадис
- 2) **Төмөнкүлөрдүн кайсынысы ыймандуунун өзгөчөлүктөрүнүн бири эмес?**
 - а) Куранга жана буга чейин түшкөн ыйык китептерге ишенишет.
 - б) Курандагы өкүмдөрдөн каалаганына ишенет жана аларды ишке ашырат.
 - в) Бул дүйнөдө жасагандары үчүн акырет күнүндө жоопко тартылаарына ишенет.
 - г) Намаз ж.б. ибадаттарды аткарат.
- 3) **Төмөнкүлөрдүн кайсынысы ой жүгүртүүнүн мисалы болуп саналат?**
 - а) Учуп бараткан канаттууларды карап, аларды абада кармап турган Алланын кудуреттүү зат экенин ойлоноу.
 - б) Суу ичерден мурун бисмиллах деп айтуу.
 - в) Үйдөн чыгып баратканда “аята-л курси” окуу.
 - г) Чүчкүргөндө “альхамдулиллах” деп айтуу.
- 4) **Ишеним принциптерине чын жүрөктөн ишенбесе да тили менен ишенгенин айткан адамга эмне деп айтылат?**
 - а) Каапыр.
 - б) Мусулман
 - в) Мушрик
 - г) Мунафык
- 5) **Аз. Умар Халифалык доорунда бир түнү Мадина шаарынын көчөлөрүн кыдырып жүрүп, бир аялдын кызына: “Сүткө сууга кош” дегенин угат. Кыз да “халифа Умар сүткө суу кошууга тыюу салды” дейт. Энеси: “Халифа Умар кайдан билсин!” – дегенден кийин кызы: “Эгер ал көрбөсө, анда Алла көрүп турат”, - дегенин угат.**
Жогорудагы окуя төмөнкү терминдердин кайсынысына байланыштуу?
 - а) Ислам
 - б) Сүннөт
 - в) Ыйман
 - г) Ихсан

Аңгемени толуктоо

	Тема	Аллага тафаккур (эстөө), ихсан, шүгүр жана ширк	
	Иш-чаранын аты	Айша менен Фатиманын меймандостугу	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемени толуктоо	
	Максат, натыйжа	1. Аллага тафаккур (эстөө) кылып, шүгүр кылына турган нерселерди билет. 2. Ал көрбөй туруп ыйман келтирет жана аңгемеде сүрөттөйт. 3. Ширкке алып баруучу себептерди билет.	
	Нускама (инструкция)	1. Окуучуларга өз окуяларын айтып берүүгө мүмкүндүк бериңиз. 2. Класста добуш берүү аркылуу алгачкы эки аңгемени тандаңыз. Окуучулардан ушул окуяларды жандандырып берүүсүн сураныңыз. 3. Окуучулардан өз топторун түзүп, аңгемени ойноп берүүлөрүнө шарт түзүңүз.	

Тафаккур (ой жүгүртүү), ихсан, шүгүр жана ширк сөздөрүн колдонуп кеминде жети сүйлөмдөн турган аңгемени улантыңыз.

Айша конокко келген акесинин кызы Фатима менен бирге бакчасында жатып алып жылдыздарды карашты.

Эмне кылат жана эмне кылбайт?

	Тема	Аллага ыйман келтирүү	
	Иш-чаранын аты	Эмне кылат жана эмне кылбайт?	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Чыгармачыл жазуу	
	Максат, натыйжа	Аллага ишенген адамдын эмне кылаарын жана эмне кылбасын билет.	
	Нускама (инструкция)	1. Алла Тааланын кылгандарыбыздын бардыгынын билгендиги түшүндүрүлөт. 2. Алланын бизди көргөндүгүн билүү бизге кандай пайда алып келери жөнүндө талкуу жүргүзүлөт. 3. Камерага тартып, биздин иш-аракеттерибиздин кандайча жазылып жаткандыгы көрсөтөтүлөт.	

Төмөндө Аллага ишенген жана ага моюн сунган адамдын кыла турган жана кылбай турган жүрүм-турумдардары жазылып турат. Буларга үчөөнү сиз кошунуз.

52

- Ал кошунасынын кыйынчылыктарын өзүнүн көйгөйү катары көрүп, ага жардам берет.
 - Ысырапкорчулукка барбайт жана колундагы ниматты туура пайдаланат.
 - Ал жетимдерди жана жакырларды колдойт жана коргойт.
 - Өлүмгө жана акыретке ишенгендиктен, ал жашоосун жакшы нерселер менен өткөрөт. Ибадаттарына көңүл бурат.
-
-
-

- **Өз каалаганын кылат. Башкаларды ойлонуп да койбойт.**
 - **Өзүнүн таштандыларын коңшусунун бакчасына ыргытат.**
 - **Ибадаттын ордуна башкалардын жеке иштерин түшүнүүгө басым жасайт.**
 - **“Биз бул дүйнөгө бир эле жолу келдик, көңүл бурба!” – дейт да күндөрүн бош иштер менен өткөрөт.**
 - **Ал өзү каалаганын сатып алат, каалаганын жейт, ичет.**
-
-
-

Пайгамбарыбыздан дуба

Адеп-ахлак болбой туруп чыныгы ишенимге жете албайбыз. Алла Таалага канчалык көп ишенсек, ошончолук жаман адаттардан алыс болобуз жана ички дүйнөбүз байыйт. Ошондуктан Пайгамбарыбыз ар дайым дуба кылган.

53

Бул дүйнөдөгү жана акыреттеги эң чоң байлыкты алып келе турган бул дуба. Андай болсо, дароо билип алалы:

“Оо, Аллахым! Мен сенден туура жол, такыбалык, намыс жана ички дүйнөнүн байлыгын сураймын”. (Муслим. Зикир. 72)

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى»

Алар (такыбалар) кайыпка (кайра тирилүү, бейиш.) ишенишет, намаз окушат жана биз аларга берген ырыскылардан сарп кылышат (Алла жолуна.). Алар сага түшүрүлгөнгө (Ыйык Куранга.) да, сенден мурунку түшүрүлгөндөргө да, Акырет (кыямат күнү) күнүнө да ишенишет.

(Бакара. 2/3-4.)

3-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
кулчулук (ибадат) кылууну үйрөтөт

Ибадат

	Тема	Ибадат түшүнүгүн жана ибадаттын пайдаларын үйрөтөт.
	Иш-чаранын аты	Ибадат деген эмне? Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Терминдерди түшүндүрүү
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттын эмне экендигин билет. 2. Ибадат кылуунун адам баласына тийгизген оң таасирлерин түшүнөт. 3. Ибадаттын түрлөрүн билет. 4. Ибадаттын адеп-ахлакка таасирин үйрөнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Ибадаттын жашообузда орду кандай? деген суроонун негизинде талкуу жүргүзүлөт. 2. Алардан билген ибадаттарынан мисал келтирүү талап кылынат. 3. Талкуудан кийин текст окулат. 4. Тексттен кийин кандай ойдо экендиги жөнүндө сүйлөшүү болот.
	Нускама (инструкция)	Жашообуздагы кичинекей жана чоң бардык иш-аракеттердин Алланын ыраазылыгы үчүн жасалган ибадат экендиги баса белгиленет.

56

Аллага ыйман келтирүүнүн жүрөгүбүз жана оюубуз менен жасалган иш-аракет экендигин билдик. Ибадат менен кулчулук, бул жүрөгүбүздөгү жана оюубуздагы ыйманды кыймыл-аракетибиз менен көрсөтүү. Мисалы, Алла үчүн намаз окуу, орозо тутуу жана чынчыл болуу сыяктуу. Демек, хадис коллекциябызга ибадат жана Аллага кулдук кылуу темалары менен уланталы.

Ибадат баарынан мурда Алланын буйругу менен орундалат. Бакара сүрөсүнүн 21-аятында Алла Таала мындай буюрган: **“Эй, адамдар! Силерди да, силерге чейинкилерди да жараткан Эгечерге сыйынгыла! Мүмкүн силер коркоорсунар”**. Ооба, Алла Таала бизден жалгыз гана ага кулдук кылышыбызды каалайт. Бул өтүнүчтө өтө маанилүү сырлар бар. Бул сырлар эмнелер болушу мүмкүн, келгиле барыбыз чогуу ойлонуп көрөлү.

- **Ибадатыбыз аркылуу Аллага шүгүр кылуу милдетибизди аткарган болобуз.** Алла Таала бизге сансыз жакшылыктарды тартуулаган. Биздин эң негизги милдетибиз – Алланын берген ниматтарына ыраазычылык билдирүү, Алланын улуулугун жана марттыгын эстөө. Аллага ибадат кылуу менен биз бул милдетибизди аткарган болобуз.

- **Аллага кулдук кылуу менен гана чексиз каалоолорубузду көзөмөлдөй алабыз.** Ар бир ибадат адамдын каалоосун бекемдей турган программа болуп саналат. Мисалы, орозо адамдарды каалаган нерсесин кылбоого үйрөтөт. Ошондой эле сабырдуу жана чыдамдуу болууга көндүрөт.

- **Жалгыз Аллага ибадат кылуу, бизди башка махлуктарга кулчулук кылуудан сактайт.** Кемчилдиксиз зат бул бир гана Алла Таала. Каалаган нерсебизди кемчиликсиз жана толук бере турган да Алла Таала. Муну билген адам өз иши үчүн эч жерден колдоочу же жардамчы издебейт. Акчанын артынан жүгүрбөйт. Эчкимге кул болбойт. Жалгыз Аллага гана тиленет жана ибадат кылат.

• **Бир гана Аллага кулчулук кылуу акыйкаттыктын жана адилеттүүлүктүн ченемин түзөт.** Эч ким көрбөгөн жагдайларда да, ал арамга жана адилетсиздикке барбайт. Алла аны ар дайым көрүп турганын билет. Ал эмне дейт, бул эмне дейт деп отурбастан Алланын буйругун аткарат. Алладан башка эч кимден коркпойт. Бул анын адилеттүү жана акыйкат жолдо болушун камсыз кылат.

Ибадат бизге дагы кандай пайдаларды алып келет?

• Биринчиден, Алланын сүйүүсүнө жана ыраазычылыгына жетебиз.

• Ибадат кылган сайын денебиз сергек болот. Орозо тутуу менен иммундук системабыз бекемделип, намаз окуу менен булчуңдар жана сөөктөр бекемделет.

• Биздин мүнөзүбүз дагы бекемделет. Жакшы адеп-ахлакка жана жүрүм-турумга ээ болуп, жаман мүнөз жана жаман жүрүм-турумдан алыс болобуз.

• Сонун адеп-ахлагыбыз менен айлана-чөйрөдөгү адамдардын сүйүүсүнө жана ыраазычылыгына ээ болобуз. Албетте бул бизди кубандырат.

• Биз жакшы иш кылсак, Алла жүрөгүбүзгө тынчтык берет. Күжүрмөн эмгегибизди жеңилдетип, алган ниматтарыбызды арттырат. Ал бизге дост болот. Алланын достугуна ээ болуу кандай гана бактылуулук!

Аллага кулчулук кылуу кандай сонун! Бул адамдарга эркиндик, кадыр-барк жана жакшы жүрүм-турум тартуулайт. Мына ушунун бардыгына ээ болуу үчүн кандай ибадат кылуу керек, эми ушуну үйрөнүп көрөлү!

1. Денебиз менен ибадат кылсак болот: Бул жүрөк жана дене кыймылдары менен жасалган ибадат. Мисалы, намаз окуу сыяктуу.

2. Мал-мүлк менен ибадат кылсак болот: Мал-мүлк менен жасалган ибадат. Мисалы, зекет берүү сыяктуу.

3. Мал-мүлк жана денебиз менен ибадат кылсак болот: Дененин кыймылы жана мал-мүлк менен ибадат кылуу. Мисал катары ажылыкка баруу сыяктуу.

Анда эмсе, эмне турабыз! Мукаллаф болгондор ибадат жана кулдук кылууга!

Акыл-эси ордунда, балагатка жеткен мусулмандар т.а. мукаллафтар (балагатка жеткендер) уктук-укпадык дебегиле! Ибадат жана кулдук кыла турган мезгил келди!

Аңгеме

	Тема	Аллага ибадат жана кулчулук кылуу
	Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөргө кат! Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Аллага кулчулук кылуу аң-сезимине ээ болот. 2. Сүннөт жана хадистер аркылуу Аллага кандайча жакшы кулчулук кылуу керек экендигин билет. 3. Тынч жашоо үчүн Аллага ибадат кылуунун зарылчылдыгын түшүнөт. 4. Ибадат кылууга болгон каалоосу күчөйт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеме окулат. 2. Аңгемде баса белгиленген маселенин маани-маңызы жөнүндө сөз болот. 3. Ибадат жөнүндө ар кандай мисалдарды келтирүү талап кылынат.
	Нускама (инструкция)	Намаз жана орозо сыяктуу ибадаттар адамдын жашоосун сапаттуу кылат деп окутулат.

Абдуллах досторуна кыскача кат жазып кетти:

58

*“Бүгүн биз маанилүү маселе жөнүндө сүйлөшүү үчүн
саат 15.00дө Хирада жолугушабыз”.*

Досуңар Абдуллах

Бул кыскача катты көрөр замат Абдуррахман менен Асан кубаныч койнуна батпай чуркап жөнөштү. Хирага келишкенде Абдуллахтын терең ойдо экенин көрүштү. Абдуллах:

“Достор! Аллага ишенебиз, бирок Ага болгон сүйүүбүздү кантип көрсөтөбүз? Ага кулдук милдетибизди кантип орундатабыз? Аллага кантип ибадат кылуу керек? Анын бардыгын майда-чүйдөсүнө чейин билишибиз керек”, - деди.

Асан:

“Мында ойлоно турган не бар? Албетте намаз окуп, орозо кармайбыз?” – деди.

Абдуррахман:

Чынчыл болуу жана арамдан оолак болуу керек. Булар ибадат эмесби?

Абдуллах:

“Макул, дүрбөлөңгө түшпөгүлө! Мындан кийинки хадис коллекциябызды Аллага ибадат жана кулчулук кылуу боюнча кылабыз”, – деди.

Изилдөөчүлөр өз изилдөөлөрүн жүргүзүп, кайрадан жолугушту. Абдуллах досторуна кайрылып, мындай деди:

Ушундай тобубуз болгондугу үчүн абдан кубанычтамын. Кайсы суроо башымды оорутса чогуу карайбыз. Ибадат темасын изилдеп жатып бир хадиске кызыгып кеттим.

يَسُّ مَنْ دَانَ نَفْسُهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ، وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى
عَلَى اللَّهِ». [الترمذي، القيامة، ٢٥]

“Акылдуу – напсин эсепке тарткан жана өлүмдөн кийин боло турган нерселерге даярданып амал кылган адам. Ал эми наадан – напсисин бош коё берип Алладан (жакшылык) күткөн адам”. (Тирмизи. Кыямат. 25.) Бул хадис мага өзгөчө таасир калтырды. Ибадат, бул жөн гана намаз окуу, орозо кармоо эмес. Ошол эле учурда, адамдын напсисин эсепке тартуусу, чынчыл болуусу жана жүрүм-турумун көзөмөлгө алуусу да ибадат.

Асан сөз алып, мындай деди:

Биз чындыгында маанилүү бир нерсени үйрөндүк. Адам баласы жүрөгүн, сөзүн жана денесин ибадат менен кооздоосу кандай сонун! Жүрөктүн жакшы сезимдерге ээ болуусу жана кек же көрө албастык сыяктуу жаман эмоциялардан тазалануусу да ибадат болуп саналат. Туура сүйлөп, калп аралаштырбаса анда бул да ибадат. Дене таза болуп, намаз окуса, бул да ибадат. Мен да аябай жакшы хадистерди уктым. Жакшы сөздүн садака экендигин жана туура сөздүн бейишке алып барарын үйрөндүм (Караңыз: Бухари Сулх. 11; Бухари. Адаб. 69). “Абу Аййуб Халид Ибни Зайд аль-Ансаринин (р.а.) риваятында, бир киши: “Оо, Расулаллах! Мени бейишке алып барган жана тозоктон сактай турган жүрүм-турум жөнүндө айтып берчи”, – деди. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) мындай буюрду: “Аллага ибадат кылып, ага эч бир нерсени тең тутпайсың. Намаз окуйсун, зекет бересиң жана туугандарыңды коргойсуң”, – деди (Бухари. Адаб. 10; Муслим. Ыйман. 14.). Демек, Аллага ишенген адам чынчыл болуп, акыйкатты гана айтса жана туугандарына, кошуналарына жакшы мамиле кылса, бул да ибадаттын жакшы түрү.

Абдуррахман таң калып:

“Токтой тургула! Бул менин суроом болчу. Силер менден да толкунданып жатасыңар. Хадистерди кантип таптыңар?” – деп күлө баштады.

Баары бири-бирине карап күлгөндөн кийин Абдуррахман:

Силер бардык суроолоруна жооп бердиңер. Чоң рахмат, достор. Мен мугалимибизге да ушул суроолорду бердим. Ошондой эле ал да ибадаттын жүрөк, сөз жана дене менен боло тургандыгын айтты. Силер жүрөк жана сөз менен болгон ибадаттарга сонун хадистерди тааптырсыңар. Бул чындыгында укмуш! Ошондой эле мен да дене менен аткарылган ибадаттарга мисалдар таптым. Абу Хурайдан (р.а.) келген риваят боюнча, Алла Элчиси:

Абу Хурайнын (р.а.) риваятында, Расулаллах (с.а.в.) мындай буюрду:

“Бир мусулман даарат алып жүзүн жууганда көзү менен кылган күнөөлөрү даарат суусу менен кошо куюлуп агып кетет. Колдорун жууганда колдору менен кылган бардык күнөөлөрү даарат суусу менен кошо агып кетет. Буттарын жууганда, буттары менен менен жасаган күнөөлөрү даарат суусу менен кошо агып кетет. Жыйынтыгында ал мусулман күнөөлөрдөн толук арылган болот”. (Муслим. Тахарат. 32; Тирмизи. Тахарат. 2). Адам денесин даарат менен тазалайт. Бул тазалык дени-сактыктын жана ибадаттын жолу. Абу Хурайрадан (р.а.) келген риваятта, Аз. Пайгамбардын мындай дегенин уктым: “Силерден бирөө эшигиңердин алдынан

дарыя акса жана бул дарыяга беш жолу жуунса, кир калабы?” Сахабалар “Анын киринен эч нерсе калбайт!” дешти. Аз. Пайгамбар: “Мына бул беш убак намазга окшош. Алла алар аркылуу бардык каталарды кетирет”, – деди. (Бухари. Мавакит 6; Муслим. Масажид. 282-283 Тирмизи. Амсал. 5, (2872); Насаи. Салаат. 7, (1, 231); Муватта. Сафар 91, (1,174). Намаз да адамдын денеси үчүн абдан маанилүү ибадат. Адамдын жашоосун жандантып, ден-соолугун чыңдайт жана анын эркин күчтөндүрөт. Намаз адамды жаман иштерден арылтат. Демек, бул маанилүү ибадат.

Абдуллах:

Достор, силер мыктысыңар! Биз кандай сонун маалыматтарды алдык жана хадистерди үйрөндүк. Бирок мен абдан таң калыштуу бир хадис үйрөндүм.

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا أَنْ يُتَّقِنَهُ».

[البیهقي، شعب الإيمان، ج ٧، ص ٢٣٣]

“Алла жасаган ишиңердин бекем жана жакшы аткарылышынан ыраазы болот”. (Байхаки. Шуъабул-ыйман. IV. 334). “Алла бардык нерседе ишти мыкты аткарууну буюрган”. (Муслим. Сайд. 57). Достор, биз жасап жаткан ишибизди, сабагыбызды туура аткарсак, жада калса бөлмөбүздү да жыйнаганды туура кылсак бул да ибадат болуп саналат. Биз ушул хадистерди окуп жатканыбыз, ата-энебиздин тилин алганыбыз, окуу жайда ойноп жүргөнүбүз да ибадат экендигин унутпайлы.

Хирада “Бул чындыгында таң калыштуу!” Аллахым биз сени абдан жакшы көрөбүз. Аллахым сага кулдук кылуу да кандай сонун!” сыяктуу үндөр угулду. Паркта жүргөндөр бул үндөр каяктан угулуп жатат деп, айланасына көз чаптырышты. Алар биздин жаш изилдөөчүлөр барып жүргөн жашыруун Хирасын көрө алышкан жок.

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

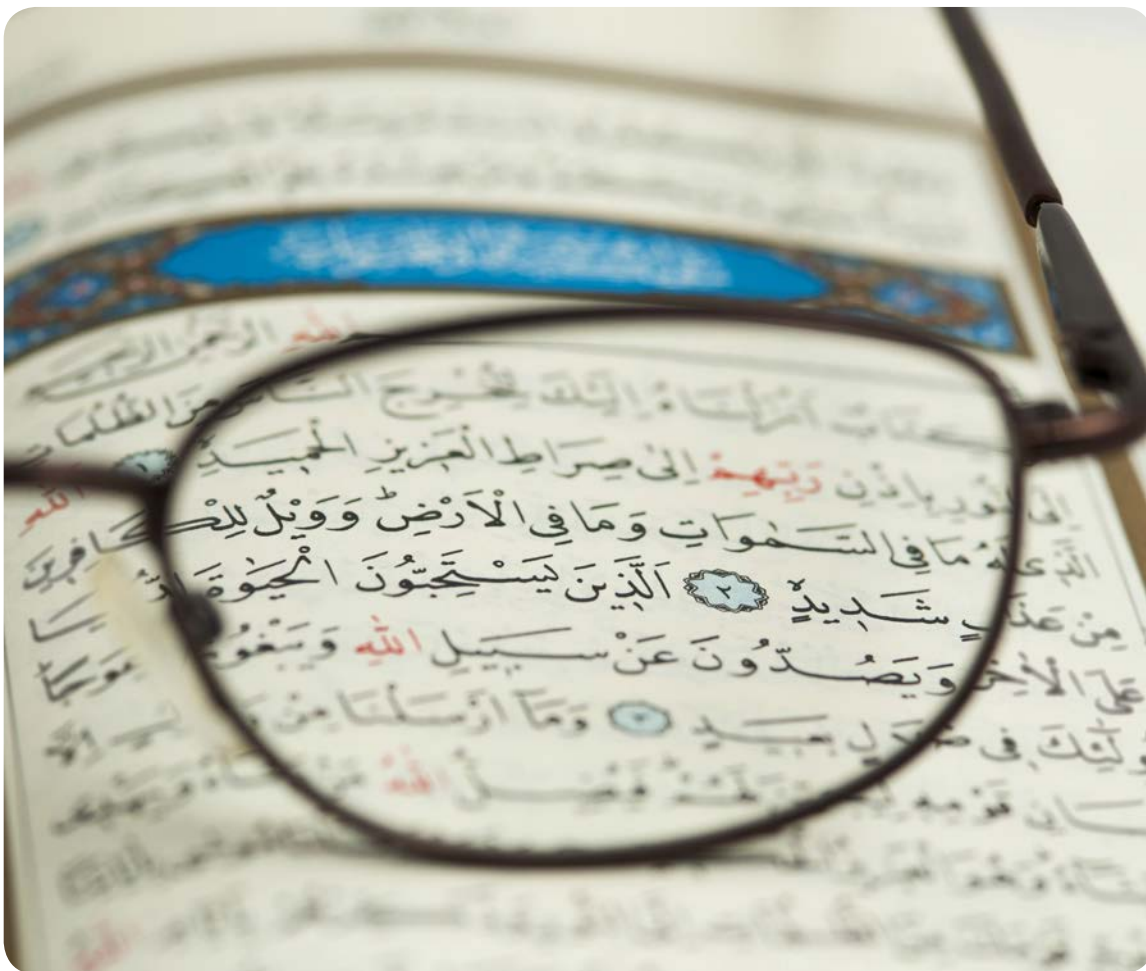
	Тема	Ибадат туурасында хадистер
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын түзүүдөбүз Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Маалымат топтоо
	Максат, натыйжа	1. Ибадатка байланыштуу хадистерди билет. 2. Ибадат аркылуу Алла Таала менен кантип байланышууну жана жашоосун канткенде жемиштүү кылууну билет. 3. Ибадатка байланыштуу терминдерди түшүндүрө алат.
	Иш-чаранын этаптары	1. Жашоодон ибадат мисалдарын берүүгө болот. 2. Төмөндөгү хадистерде өткөн амалдардын кайсы ибадат түрүнө тиешелүү экендигин билүүгө аракет кылат.
	Нускама (инструкция)	Ибадат кылган сайын жашообуздун жана жүрөгүбүздүн кандайча оң эмоцияларга толуп турары түшүндүрүлөт.

Хадис коллекциябыз үчүн түстүү кагазга чоң тамагалар менен “ИБАДАТ (МЫКТЫ КУЛЧУЛУК)” деп жазабыз. Түстүү кагаздардан ар кандай формаларды кесип алабыз. Кесип алган ар кыл формадагы кагаздарга ибадат кылууга жана кулчулук кылууга байланыштуу хадистерди жазабыз. Ошентип, хадис коллекциябызды жана билимибизди тереңдеткен болобуз.

61

1. عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَالْحَجِّ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ". (البخاري، الإيمان، ٢؛ تفسير، ٣٠؛ مسلم، الإيمان، ١٩-٢٢)

Түстүү кагазга бир хадис жазабыз: Ибн Умардан (р.а.) келген риваятта Алла Элчиси мындай буюрган: “Ислам беш негизде курулган. Алладан башка кудайдын жоктугуна жана Мухаммед (с.а.в.) анын элчиси экендигине күбөлүк келтирүү. Намаз окуу, зекет берүү, ажылыкка баруу жана Рамазан айында орозо тутуу”. (Бухари. Ыйман. 2; Тафсиру сура 2, 30; Муслим. Ыйман. 19–22).

- 2.** Абу Аййуб Халид ибн Зайд аль-Ансариден (р.а.) келген риваятта, бир киши: “Оо, Расулаллах! Мени бейишке алып баруучу жана тозоктон сактай туруучу жүрүм-турум жөнүндө айтып берчи”, – деди. Пайгамбарыбыз (с.а.в.): “Аллага ибадат кылып, ага эч бир нерсени тең тутпайсың. Намаз окуйсуң, зекет бересиң жана туугандарыңды коргойсуң”, – деди. (Бухари. Адаб. 10; Муслим. Бйман. 14.).

Расуллаллах (с.а.в.) берилген суроо боюнча: “Адамдардын эң жакшысы, өмүрү узун жана амалы мыкты болгондор”. (Тирмизи. Зухд. 21, 22.)

- 3.** Абу Хурайранын (р.а.) риваятына ылайык, Алла Элчиси мындай деди: “Кимде-ким менин жакын пенделериме душмандык кылса, Мен ага согуш жарыялаймын. Менин пендем, мен парз кылган буйруктарды аткаргандан кийин, нафил ибадаттар менен Мага жакындай берет. Ал ибадаттарын үзбөй аткара берсе, Мен ага Өз сүйүүмдү арнаймын. Качан пендемди жакшы көрүп сүйгөнүмдө, анын уккан кулагы боломун, көргөн көзү, кармаган колу, баскан буту боломун. Эгер Менден бир нерсе сураса, сөзсүз сураганын беремин. Менден коргонуу сураса, сөзсүз коргоймун”. (Бухари. Рикак. 38)

Маалымат кутучасы

	Тема	Бөлүмгө байланыштуу терминдер жана алардын маанилери
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк
	Максат, натыйжа	1. Ибадатка байланыштуу терминдерди үйрөнөт. 2. Ибадатка байланыштуу терминдерди туура жана ордунда колдонот.
	Иш-чаранын этаптары	Биздин бөлүмгө байланыштуу терминдер маалымат кутучада бизди күтүп жатат, дейт да маалымат кутучадагы терминдер бир-бирден окулат.
	Нускама (инструкция)	Маалымат кутучадагы терминдерди колдонуп, кыскача аңгеме түзүү сунушталат. Бул терминдер аркылуу кроссворд, сканворд сыяктуу оюндарды ойноого болот.

Ибадат жана кулчулук кылуу жөнүндө эмнелерди билебиз?

МУКАЛЛАФ

Бир ишти аткарууга жооптуу болгон адам. Мукаллаф болуш үчүн мусулман болуу, акылдуу болуу жана балагатка жетүү керек.

ИБАДАТ

Алланын буйруктарын аткаруу жана арам кылынган бардык тыюлардан алыс болуу дегенди билдирет. Анын ыраазычылыгына ылайык жасалган бардык иш-аракеттер ибадат болуп саналат.

ПАРЗ

Бул динибиз буйрук кылган кыймыл-аракет. Парзды аткарбаган киши күнөөкөр болуп саналат. Мисалы, намаз окуу, берген убадасына туруу.

АРАМ

Аткарылышы тыюу салынган кыймыл-аракеттер. Арам иштеп чыккан адам күнөө кылат. Мисалы, калп айтуу, уурдоо.

АДАЛ

Алла Тааланын пендесине ыраа көргөн, уруксат берген нерселер. Мисалы, таза тамак-аштар жана маңдай тери менен табылган адал киреше. Куранда Алла Таала мындай буюрган: “Эй, адамдар! Жер жүзүндө болгон адал нерселерден гана жегиле, шайтанды ээрчибегиле”. (Бакара. 2/168).

МУСТАХАБ

Жагымдуу, жакшы иш-аракеттерге карата айтылат. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) кээде жасап, кээде аткарбаган иштер мустахаб болуп саналат. Мисалы, шашке намазы сыяктуу айрым нафил намаздар жана орозолор, таң намазын айланага жарык түшкөндө окуу, жай саратанда бешим намазын салкындата кечиктирип окуу, шам намазын күн батары менен окуу сыяктуулар.

МАКРУХ

Арам эмес, бирок жагымсыз жоруктар. Шарият боюнча өтө эле катаал эмес бир таризде жасоого тыюу салынган жагымсыз иштерди билдирет. Макрухтан баш тарткан адам соопко ээ болот. Мисалы пияз, сарымсак (чеснок) сыяктуу жыты бар тамак-аштарды жеп мечитке баруу, даарат алууда ашыкча суу колдонгон сыяктуу.

МУБАХ

Кескин түрдө орундалып-орундалбашы талап кылынбаган жагдайлар “мубах” деп аталат. Шариятта мубахты аткарууга же аткарбоого эч кандай буйрук берилген эмес. Ислам дини буйурган иштер үчүн орундалган мубахтар соопко себеп болот. Мисалы, басуу, жүрүү. Жакшылык иштер үчүн жүрүү, жаназаны мүрзөгө көтөрүп баруу же мечитке баруунун өзү мусулман адамга өзүнчө сооп алып келет. Ошондой эле жеп-ичүүдөн баш тартуу же аша тоюнуу макирөө же арам болуп саналат. Демек, мубахтын өкүмү жагдайга жараша өзгөрөт.

АМАЛ-И САЛИХ

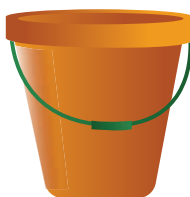
Бул Алланын ыраазычылыгына ылайык жакшы жана пайдалуу ишти билдирет. Бак-дарак отургузуу, китеп жазуу, мектеп ачуу сыяктуу бардык пайдалуу иштер салих амал болуп саналат.

Оюн

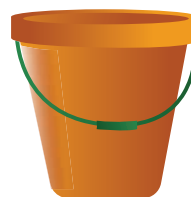
	Тема	Ибадаттын түрлөрү	
	Иш-чаранын аты	Чака толду!	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн	
	Максат, натыйжа	1. Ибадат жана ибадаттын түрлөрүн үйрөнөт. 2. Ибадаттын түрлөрүн визуалдуу таблицаларда көрсөтө алат.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Ибадатка байланыштуу хадистер майда түстүү кагаздарга жазылып, сөз кутучасына салынат. 2. Окуучулар эки топко бөлүнөт. 3. Ар бир топ кутучадан өзү тандаган хадистин кандайча кылынган ибадат экендигин табат жана аны ошол чакага салат. 4. Кайсы топ эң көп хадистерди туура кутуга таштаса, жеңишке жетет.	
	Нускама (инструкция)	Окуучулар “чака толду” оюну менен алар өз жашоолорун ибадатка толтурууга багытталышат.	

ДЕНЕ МЕНЕН
КЫЛЫНГАН ИБАДАТ

МАЛ-МҮЛК МЕНЕН
КЫЛЫНГАН ИБАДАТ

ДЕНЕ ЖАНА МАЛ-МҮЛК
МЕНЕН КЫЛЫНГАН ИБАДАТ

65

Төмөндөгү хадистер кагаз бетине жазылып, аралаштырылылат. Окуучулар эки топко бөлүнөт. Алгач, биринчи топ кагазга жазылган хадистерди 3 мүнөт ичинде кандай ибадат түрүнө кирген болсо ошонун чакасына таштайт. Туура ыргытылгандардын саны бирден текшерилип, бир жерге жазылат. Ошондой эле экинчи топ да 3 мүнөттүн ичинде хадистерди чакаларына салышат. Эң көп хадисти туура салган топ биринчи болот.

«خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ». [البخاري، فضائل القرآن، ٢١]

“Силердин эң жакшыңар Куранды үйрөнгөн жана башкаларга үйрөткөндөр”. (Бухари. Фадаилу-л-Куран. 21)

«صُومُوا تَصِحُّوا». [الطبراني، المعجم الأوسط، ج٨، ص١٧٤]

“Орозо кармагыла-ден соолукта болгула!” (Табарани. Муъжаму-л-авсат. VIII, 174.)

«الصَّلَاةُ هِيَ مِعْرَاجُ الْمُؤْمِنِ». [السيوطي، شرح ابن ماجه، ج١، ص٣١٣]

“Намаз момундун миражы”. (Суйути. Шарху ибн-и Мааж. I, 313.)

سَأَلَ رَجُلٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْأَعْمَالِ أَفْضَلُ؟ قَالَ:
«الصَّلَاةُ لَوْ قَتَلَهَا».

[البخاري، التوحيد، ٤٨]

“Амалдардын эң пазилеттүүсү кайсы?” деген суроого Аз. Пайгамбар: “Убактысында окуган намаз” – деп жооп берген. (Бухари. Тавхид. 48.)

“Эгер бир мусулман дарактын көчөтүн тиксе же урук сепсе, булардын түшүмүн канаттуу, адам же жаныбарлар жесе, анда бул анын садаксы болот”. (Бухари. Харс. 1; Адаб. 27; Муслим. Мусакат. 10, 12; Тирмизи. Ахкам. 40.)

«أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ».

[مسلم، الإيمان، ٩٣]

“Араңарда саламды жайгыла”. (Муслим. Ыйман. 93)

«تَهَادَوْا فَإِنَّ الْهَدِيَّةَ تُذْهِبُ وَحَرَ الصَّدْرِ».

[الترمذي، الولاء والهمة، ٦]

“Белек беришикиле. Анткени белек көңүлдөгү таанрынычты жок кылат”. (Тирмизи. Вала ва-л-хиба. 6)

«تَبَسُّمُكَ فِي وَجْهِ أَخِيكَ لَكَ صَدَقَةٌ».

[الترمذي، البر، ٣٦]

“Мусулман бир тууганына жылмаюу садака”. (Тирмизи. Бирр. 36)

«أَمْرُكَ بِالْمَعْرُوفِ وَنَهْيُكَ عَنِ الْمُنْكَرِ صَدَقَةٌ».

[الترمذي، البر، ٣٦]

“Жакшылыкка чакыруу жана жамандыктан кайтаруу да садака”. (Тирмизи. Бирр. 36)

«إِزْشَادُكَ الرَّجُلَ فِي أَرْضِ الضَّلَالِ لَكَ صَدَقَةٌ».

[الترمذي، البر، ٣٦]

“Жолунан адашкан адамга жол көрсөтүү садака”. (Тирмизи. Бирр. 36)

«مِنْ أَبْوَابِ الصَّدَقَةِ... [أَنْ] تَهْدِي الْأَعْمَى».

[أحمد، جه، ص ١٦٨]

“Көзү көрбөгөнгө жардамчы болуу садака”. (Ахмад. V, 168-169)

«إِمَاطَتُكَ الْحَجَرَ وَالشَّوْكَةَ وَالْعِظَمَ عَنِ الطَّرِيقِ لَكَ صَدَقَةٌ».

[الترمذي، البر، ٣٦]

“Жолдун боюндагы таш, тикенек, сөөк (сыяктуу нерселер) алып ыргытуу садака”. (Тирмизи. Бирр. 36)

Бир аңгеме, бир хадис

	Тема	Ибадаттын үзгүлтүксүз болуусундагы хикматтар
	Иш-чаранын аты	Бир хадис, бир аңгеме. Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттардын ден-соолуктун чың жана ички дүйнөнүн тынч кыларын түшүнөт. 2. Ибадат кылуу каалоосу пайда болот. 3. Ибадаттардагы үзгүлтүксүз иштөөнүн маанилүүлүгүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеме окулат. 2. Аңгемде эң көп эмнеден таасирленгендиги суралат. 3. Алардан өзүлөрүнүн турмуштук тажрыйбаларынан аңгеме түзүү сунушталат.
	Нускама (инструкция)	1. “Ибадат жашообузду кандайча тартипке келтирет?” деген суроо боюнча талкуу жүргүзүлөт. 2. Үзгүлтүксүз улантылганда жашообузга таасири баса белгиленди.

Бир күнү үч дос сейилдеп жүрүшүп бир жерге сүйлөшүп отуруп калышат. Асан мындай дейт: “Достор, менде бир суроо бар. Эмне үчүн биз күн сайын беш маал намаз окуп, күндө бир нече жолу даарат алып жатабыз? Бир ай орозо кармайбыз. Пайгамбарыбыз дүйшөмбү жана бейшемби күндөрү орозо кармаган. Кээде адамдар намаз окугусу келбей калышы мүмкүн. Ошондой учурда ибадат кылбасак болобу? Ар дайым ибадат кылуу кыйындык жаратпайбы?”

Абдуллах дароо сөз алды:

Мен дагы муну айтуудан тартыны жаткам. Кандай сонун маселени көтөрдүңүз! Асан! Ушундай ойлонсок, жаңылышып калабызбы, деп коркуп жаткам. Дайым эле бир ибадатты улантуу кыйын болушу мүмкүн. Кээде адамдардын психологиясы каалабашы мүмкүн, тажап да кетиши мүмкүн. Ошондо ошол ибадатты аткарсак жакшы болобу же аткарбасак жакшы болобу?

Абдуррахман мындай деди:

Достор, адамдардын кез-кезде бир ишти жасоого каалоолору болушу мүмкүн. Бирок күндө саат сайын ибадаттарды аткаруудан эринет. Анда-санда аткарылган ибадат дагы адам баласы үчүн жетиштүү болбошу мүмкүн.

Абдуллах:

Достор! Жумушту баштайлы! Эми изилдөө жүргүзөлү. Эмнеге күнүнө беш маал намаз окуп, орозо кармап, Куран окуганыбызды изилдейли.

Изилдөөчүлөр изилдөө үчүн киришишет. Алар китеп окуп, билимдүү адамдар менен маек кура башташат. Үйрөнгөндөрүн кагазга жаза башташат. Бир жумадан кийин изилдөөчүлөр Хирага чогулушат. Алар изилдеген темаларды түшүндүрө башташат. Асан сүйлөй баштайт:

Достор! Мен абдан маанилүү маалыматтарды алдым. Ибадатты үзгүлтүксүз кылуунун канчалык маанилүү экендигин үйрөндүм. Имам Маликтен (р.а.) келген риваятта, Алланын Элчиси (с.а.в.): “*Туура жолдо жүргүлө. (Мунун сообун) силер эсептей албайсыңар. Эсиңерден*

чыгарбагыла, эң жакшы амалдарыңар - бул дуба. Даарат менен жүрүүгө бир гана момундар маани берет". (Муватта. Тахарат. 36, (1, 34); Ибн Мааж. Тахарат. 4, (277). Пайгамбарыбыз туура багытта болушуңар керек деп, амалдардын үзгүлтүксүз болушун айткан. Эң жакшы амалдын намаз экендигин билдирген. Адам чоңойуу жана өсүү үчүн тамакка муктаж болгондой эле ички дүйнөсүн азыктандыруу үчүн намаз окуу жана Куран окуу сыяктуу руханий азыкка да муктаж. Кээде адамдар тамакка табити тартпашы мүмкүн, бирок аман калуу үчүн бир аз тамактанууга аракет кылат. Мына намаз окуу кээде кыйын болсо да, аны таштабаганда ички дүйнөбүз ачка болбойт, психологиябыз жакшырат. Анткени Алла менен болгон мамилебиз үзүлбөйт. Окуган намаздарда "Мен зеригип жатам, бирок сенден жардам күтөм" деп айтабыз. Бул да бизди жеңилдетет.

Абдуллах сөз алды:

Ал эми Орозо тутуучу! Пайгамбарыбыз: *"Орозо – бул калкан. Орозо кармаган адам жаман сөз сүйлөбөсүн, кыйкырбасын (ороңдобосун), жаман иш кылбасын. Эгерде бирөө аны сөксө, же урушса, мен орозомун десин*". (Бухари. Савм. 9; Муслим. Сьям. 163.) Орозо – бул адамдын эрк-ниетин бекемдеген жана өзүн өзү башкара билүү үчүн маанилүү ибадат. Изилдөөлөрдүн натыйжасында орозо туткан адамдардын денелеринде (зат алмашуусу) тазалоонуу болгондугу далилденди. Ошол эле учурда, бир нече саат бою ачка жана суусуз калган адамдардын дагы да күчтүү экендиги аныкталды. Орозо туткан адамдын денеси жана ички дүйнөсү чыдамкай болот.

Абдуррахман мындай деди:

Досторум! Бизге жоопкерчилик катары берилген намаз жана орозо сыяктуу ибадаттар жоопкерчилик сезимибизди арттырат. Бизди инсандар көрсө да, көрбөсө да бул жоопкерчиликти аткарууга аракет кылып жатабыз. Туура, биз маанилүү нерселерди үйрөндүк. Адам баласы ибадат менен күнүн, айын, жылын, т.а. убактысын пландаган болот. Ошол эле учурда, өзү үчүн да кам көргөн болот. Ооба, биз да ибадатыбызды таштабайлы жана ички дүйнөбүзгө кам көрүүнү унутпайлы.

Изилдөөчүлөр кубанышты. Оор көрүнгөн амалдар көздөрүнө жеңилдей баштады. Алланын ар бир буйругунда адамдын пайдасы үчүн көптөгөн пайда бар.

Иш чара

	Тема	Ибадатка байланыштуу хадистердин чечкиндүүлүк менен аткарылуусу
	Иш-чаранын аты	Чечим чыгардым Убактысы: Бир апта
	Иш-чаранын түрү	Убакыт таблицасы
	Максат, натыйжа	1. Ибадатка байланыштуу хадистерди чечкиндүүлүк менен аткарса, дени сак жана бейпил жашоодо жашаарын билет. 2. Ибадаттын маанилүүлүгүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	“Бир аңгеме, бир хадисте” үйрөнгөн хадистерди аткарууга даярсыңарбы? Андай болсо, “чечим чыгардым” убакыт таблицасындагы хадистердеги ибадаттарды аткарган сайын белгилеп койолу. Андан соң тажрыйбаларыбызды Пайгамбарыбызга кат жазып жолдойлу”, – деп туруп иш-чараны баштоого болот.
	Нускама (инструкция)	1. Иш-чара маалында анда-санда “чечми чыгардым” убакыт таблицасы иш-чарасынын кандайча өткөндүгүн сурашат. 2. Бул иш-чаранын пайдалуу жана натыйжалуу өтүүсү үчүн окуучуларга мотивация берилет. Аягында иш-аракеттердин бардык таблицалары каралат. 3. Үзгүлтүксүз аткарылган ибадаттардын жана кээде аткарылган ибадаттардын жашообузга кандай таасир калтыраары туурасында талкуу жүргүзүлөт.

Бир аңгеме, бир хадис бөлүмүндө окуган хадистерге ой-жүгүртөлү. Пайгамбарыбыздын билдирүүлөрүнөн биз жашообузда эмнелерди аткарууну чечтик жана эмнелерден баш тарттык?

Көп аткарсаң , орто деңгээлде аткарсаң , аз аткарсаң белгилерин боёп чыккыла.

Мен аткарууга чечим чыгарган хадистер	Дүйнөмбү	Шейшемби	Шаршемби	Бейшемби	Жума	Ишেমби	Жекшемби
“Намаз диндин тиреги”. Бүгүн бекем тирегим болду.							
“Жылмайуу садака”. Жолуккан адамдардын баарына жылмайдым.							
“Бисмиллах - ар бир жакшылыктын башы”. Бисмиллах менен ар бир ишимди ибадатка айландырды.							
“... туугандарды коргойсун”. Жок дегенде туугандарымдын бирине чалып ал-аквалын сурадым.							
“Араңарда саламды жайгыла”. Алланын ыраазычылыгы үчүн көрүшкөн инсандарга салам бердим.							
“...жолдон таш, тикенек, сөөк (сыяктуу нерселерди) алып ыргытуу садака”. Дароо алып ыргыттым.							

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Үзгүлтүксүз ибадат кылуунун ыйманды азыктандыруусу.
	Иш-чаранын аты	Эксперимент жүргүзөлү Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Билим жана табият таануу иш-чарасы
	Максат, натыйжа	1. Үзгүлтүксүз ибадат кылуунун ыйманды өркүндөтөрүн түшүнөт. 2. Аллага кулчулук кылууда үзгүлтүксүз ибадат кылуунун маанилүүлүгүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Класка буурчак, пахта жана идиш алып келинет. 2. Жарык жерге коюлуп, дайыма сугарылат. 3. Жашыл болуп чоңойгон соң, бир нече убакыт сугарылбайт. Буурчак башын кантип ылдыйлатканы жана сугарганда анын кантип жанданганы байкалат.
	Нускама (инструкция)	Аллага кулчулук кылуу ибадаттар менен ушул буурчак сыяктуу жанданат, тирилет жана гүлдөйт. Биз Аллага болгон ыйманыбызды күчтөндүрүү жана акыретте гүл ачуу үчүн дүйнө жашоосунда Аллага болгон кулчулугубузду ибадаттар менен аткаруубуз керек, дейт да эксперимент жыйынтыкталат.

70

Ибадаттар биздин ишенимибиздин жүрүм-турумубузда көрүнүүсү деп айтканбыз. Эгерде ишеним бул жемиш болсо, анда аны сугаруу ибадат болуп саналат. Эгерде биз отургузган жер-жемиштерди жана жашылчаларды сугарбасак, алар өсө албай өлөт. Адам баласы ибадат кылган сайын анын ишеними бекемделип, өсүп, күчтөнөт. Ушул темада эксперимент жасайлы, эмне дейсиңер?

Келгиле, идиштин ичине бир кабат пахта салалы. Пайхтанын үстүнө буурчакты салалы. Буурчактын үстүнө кайра жука пахта коёлу. Күнүгө буурчакка аздан суу куюп туралы. Бир нече аптадан кийин буурчактарыбыз өнүп жашылдана баштайт. Биз сугарган сайын өсүп чыгып буурчак бере байштайт. Бир нече күн сугарбай эле калсак, соолуп баштары шылкыйа түшөт.

Биз эмнени отургузсак же кандай урук тиксек, албетте ага кам көрүп, сугарып турушубуз керек. Болбосо, ал үрөн эч качан жемиш бербейт. Ибадаттарыбыз дагы ыйманыбызды күчтөндүрүп турат. Жүрөктөрүбүзгү жана ойлорубуздагы ыйман уругун өстүрүү үчүн намазды, орозону, чынчылдыкты уланталы.

Ой-жүгүртүү баракчасы

	Тема	Ибадаттардын пайдасы	
	Иш-чаранын аты	Ой-жүгүртүү баракчасы	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Чыгармачыл жазуу	
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттарга руханий жактан муктаж экендигин түшүнөт. 2. Ибадаттар ага тынчтык берерин түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучуларга ибадат кылуунун тажрыйбалары жөнүндө маалымат берилет. 2. Окуучуларга кулчулук кылуунун артыкчылыктары жөнүндө маңыздуу сүйлөм түзүү сунушталат. 3. Сөздөр тандалып тактага жазылат.	
	Нускама (инструкция)	Аллага толук кандуу кулчулук кылуунун материалдык жана руханий жактан пайдалары жөнүндө мисалдар берилет.	

Бизди жараткан Аллага ар дайым муктаж экенибизди унутпашыбыз керек. Бул туурасында Локман Хаким: “Эгеңе канчалык муктаж болсоң, ага ошончолук ибадат кыл”, буюрган. Денебиз, кыймыл-аракеттерибиз, айлана-чөйрөбүз жана жаныбыз Алланын кудурети менен бар. Ибадаттар бизге Алланын кудуреттүүлүгүн жана Ага муктаж экенибизди үйрөтөт. Ал тургай, алган демибизди да кайтарып берүүгө милдеттүүбүз. Дем алууга муктаж болгондой эле дем берүүгө да муктажбыз. Эгесин жакшы тааныган, анын аяттарын үйрөнгөн, аны менен байланыш курган үчүн ибадат кылуу анчалык деле кыйынчылык жаратпайт. Раббилерин жакшы билип, Анын аяттарын үйрөнүп, Аны менен байланышуу үчүн ибадат кылуу кыйын эмес. Ислам аалымдарынын бири Ибн Ата: “Алланы тааныганга оорчулук жарата турган ибадат жок”, – деп айткан. Биз жакын адамдар менен маектешкенди жана сүйлөшкөндү жакшы көргөндөй эле, ибадат да бизди жараткан Алла менен байланыш түзүү. Мыкты адам болуу үчүн, Алла буюрган ибадаттарды аткаруу керек. Ушул ибадаттардын бири – бул намаз.

Имам Раббани айтат: “Бардык ибадаттарды өзүнө чогулткан жана Аллага жакындаткан, бул намаз”. Намаз, бул Алла менен болгон өзгөчө убакыттарыбыз. Биз жакшы көргөн Алла менен болгон байланышыбыз. Күнүнө беш маал окуган намазыбыз, бул рухубузду азыгы. Күндөрдөн биринде Имам-и Аъзамдан сурашат: “Намаз окубагандардын бары каапыр болобу?” Имам-и Аъзам намаздын маанилүүлүгү боюнча мындай дейт: “Намаз окубагандын бары эле каапыр болбойт, бирок каапырлар намаз окушпайт”. Ушул сөз менен ал намаз окубаган адам Раббисинен канчалык алыстай тургандыгын айтат. Ибадаттар бизди жакшы адам болууга, Раббибиз менен баарлашууга жана бактылуу болууга үйрөтөт.

Ибадаттар жөнүндө биз дагы жакшы сөздөрдү жазалы, кандай дейсиңер?

1.
2.
3.
4.

Жашоодон үйрөнүү

	Тема	Ибадаттардагы туруктуулуктун пайдалары
	Иш-чаранын аты	Толуп-ташыган айнек банка Убактысы: Бир апта
	Иш-чаранын түрү	Жашоодон үйрөнүү
	Максат, натыйжа	1. Ибадатка байланыштуу хадис жана сүннөттөрдү иликтейт. 2. Ибадат кылууга болгон кызыгуусу күчөйт. 3. Үзгүлтүксүз, анда-санда жана сейрек жасалган амалдардын натыйжаларын көрөт. 4. Ибадат жөнүндө хадис жана сүннөт архивин түзөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучулардан айнек банка алып келүүлөрү талап кылынат. 2. Төмөндө баяндалгандай, банкалардын бетине этикеткаларды жабыштыруу менен иш-чара башталат.
	Нускама (инструкция)	1. Бул иш-чаранын аягында окуучулардан эмнени түшүнүп, кандай жыйынтыкка келгендиги суралат. 2. Алар кайсы банкага окшоп жашоону тандагандыгы жана ал үчүн эмне кылышы керек экендиги жөнүндө сөз болот.

72

Пайгамбарыбыз ибадаттын үзгүлтүксүздүгүн түшүндүрүп берүү үчүн төмөнкүлөрдү айткан:

«أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللَّهِ أَذْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ». [البخاري، الرقاق، ١٨]

“Аллага эң сүйкүмдүү амал, аз да болсо тынымсыз болгондор”. (Бухари. Рикак. 18) Келгиле, бүгүн бул хадисти жашообуздан үйрөнөлү.

Үч кичинекей айнек банканы алалы. Ар бирине бирден кагаз жабыштырып чыгалы. Биринчи банкага “ар дайым”, экинчи банкага “анда-санда”, үчүнчү банкага “кээде” деп жазалы.

Саламдашуу, тамакты бисмиллах менен баштоо, бир аят окуу сыяктуу үч жакшы жүрүм-турум т.а. туура амалдарды тандап алалы. Бул үч салих (туура) амал аз, бирок эң жакшы жүрүм-турумдарга үлгү болсун.

Ушул үч туура амалдын ар бирин өзүбүз каалаган банкага жазалы. Мындай сонун жүрүм-турумду жасаган сайын банкага таттууларды же кургатылган мөмө-жемиштерди таштайлы.

“Ар-дайым” банкасындагы жазылган салих амалыбызды тез-тез аткарып таттууларды таштайлы. Анда-санда жазылган салих амалыбызды да аткарган сайын таттууларыбызды ичине таштайбыз. Кээде жазылган салих амалыбызды да аткарган сайын таттууларды банкага салабыз. Албетте, бир шарт менен. Банкалар толуп-ташымайынча таттууларды жебейбиз. Кайсы банка алгач таттууларга толуп даамын татып көрөбүз.

Үч жашкы амалыбыз тең жасоо оңой. Ошого карабастан, “ар дайым” деп жазылган банкадагы таттуулар тез эле толуп кетти? Туурабы? Кандай гана жакшы иштер болбосун, тынымсыз жасалган маалда банка толгон сыяктуу биздин дагы жүрөгүбүз толот. Ал бизди азыктандырып, даамдуу кылат. Албетте, Пайгамбарыбыз айткандай, ибадатты сабырдуулук менен тынымсыз уланта берсек.

Көнүгүү

	Тема	Жашообузда ибадаттын орду	
	Иш-чаранын аты	Талашып-тартышуу	 Убактысы: 40 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Көнүгүү	
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттын маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Ар кандай көз караш менен ой жүгүртүп, комментарий бере алат. 3. Дени сак жана руханий жактан сергек жашоо үчүн ибадаттын ордун жана маанисин түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучуларды беш топко бөлүнүз. 2. Бөлүнгөн топторго суроо берип, бир нече убакыт ойлонууга мүмкүнчүлүк бериңиз. 3. Ар бир топтон эки суроо үчүн эки сүрөт тартууну жана сүрөттү түшүндүрүп берүүнү талап кылгыла.	
	Нускама (инструкция)	Көнүгүүдөн кийин кандай дүйнөдө жашагылары келээрин сурагыла.	

1. Биздин жылмайубузга да ибадаттын сообун берген Алла Таала, эгер күн сайын кеминде **20 кишиге жылмайып, 50 маал намаз окуп**, ар бир намаздан кийин жок дегенде **отуз үч миң жолу “субханалла”** деп айтуубузду буюрган болсо, жашообуз кандай болмок?

2. Эч бир эрежеси жок, каалагандай жашагыла жана ибадат кылбагыла деген динди тутунсак жашообуз кандай болмок?

Тест

	Тема	Бул бөлүмдү канчалык деңгээлде үйрөндүк?
	Иш-чаранын аты	Тест Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Тест/өлчөө жана баалоо
	Максат, натыйжа	1. Аллага кулчулук кылуу жана ибадат кылуу жөнүндө үйрөнгөн маалыматтарды колдоно алышат. 2. Окуганын түшүнөт жана көйгөйлөрдү чечет. 3. Үйрөнгөн бөлүмгө байланыштуу суроолорго жооп берет
	Иш-чаранын этаптары	Окуучулар тестти оңой белгилөөсү үчүн тынч шарт түзүлөт.
	Нускама (инструкция)	Баары тестти белгилегенден кийин суроолор бир-бирден окулуп, кайсы варианттын туура экендиги суралат. Берилген жооптордун негизинде талкуу жүргүзүлөт.

- 1) **Төмөндөгү сөздөрдүн кайсынысы туура эмес?**
 - а) Ибадаттар адеп-ахлагыбызды жакшыртат.
 - б) Ибадат кылуу менен биз Алланын сүйүүсүнө жана ыраазылыгына ээ болобуз.
 - в) Ибадат кылганыбызда ден-соолугубуз чың болот.
 - г) Ибадат башкалардын бизди кыскануусуна себеп болот.
- 2) **Бир мусулмандын Аллага ибадат кылуусунун алгачкы себеби төмөнкүлөрдүн кайсынысы болушу керек?**
 - а) Аллага берген ниматтар үчүн шүгүр кылуу.
 - б) Ибадаттарды аткарууну Алланын буйрук кылуусу.
 - в) Ибадаттардын жакшы адеп-ахлак ээси болууга себепчи болуусу.
 - г) Ибадаттар аркылуу өз эркин күчтөндүрүүсү.
- 3) **Төмөнкүлөрдүн кайсынысы руханий азыктардын бири эмес?**
 - а) Намаз окуу
 - б) Куран окуу
 - в) Тамактануу
 - г) Орозо тутуу
- 4) **Ибадат кылган пенде үчүн төмөнкүлөрдүн кайсынысын айтууга болбойт?**
 - а) Жараткан менен байланышын үзбөгөндүгү үчүн Алла Тааланы дайыма жанында сезет.
 - б) Ал Раббисинин буйруктарын так аткаргандыгы үчүн бактылуу болот.
 - в) Кыйынчылыктарды оңой женет.
 - г) Белгилүү бир жашты өткөндөн кийин ибадаттарды каалаган учурда аткарабай койсо болот.
- 5) **Төмөнкүлөрдүн кайсынысы мусулмандардын алгачкы кыбыласы?**
 - а) Масжид-и Акса
 - б) Масжид-и Харам
 - в) Масжид-и Набави
 - г) Масджид-и Дырар

Хадистер менен аңгемени толуктоо

	Тема	Ибадат темасында аңгеме түзүү	
	Иш-чаранын аты	Коркунучтуу түштүн аякташы	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемени аягына чыгаруу	
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттын түрлөрүн билип, алар менен аңгемелерди түзө алат. 2. Оюна келген ибадатка байланыштуу сүннөттөрдү колдонуп аңгеме түзө алат.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Ибадат жөнүндөгү хадистер кайталанат. 2. Ар бир окуучудан үйрөнгөн маалыматтарын негизинде төмөндөгү сүйлөмдөрдү колдонуп аңгеме түзүү талап кылынат.	
	Нускама (инструкция)	1. Жазылган аңгемелер класста окулат. 2. Ар бир окуучудан өзүнө жаккан аңгеменин китеп мукабасын жасоо талап кылынат.	

АҢГЕМЕНИ АЯКТОО

Төмөнкү сүйлөмдүн ичине “сооп, кул, парз, салих амал, бейиш” деген сөздөрдү колдонуп, жок дегенде жети сүйлөмдөн турган аңгеме түзүп улантыңыз.

Ражаб айынын биринчи күнү эле. Он бир айдын султаны болгон Рамазан айынын алгачкы күнүндө Айша да орозо кармаган.

Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм?

	Тема	Аллага кулчулук кылуунун адамдын жашоосуна кошкон салымы.
	Иш-чаранын аты	Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм? Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм?
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттардын адамдын жашоосун оң нукка бураарын билет. 2. Аллага ибадат кылбай жашаган учурда башына келе турган кыйынчылыктарды түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Жашоодогу ибадат мисалдары баса белгиленет. 2. Бул ибадаттарды орундатуу бизге эмне алып келери жана аны аткарбаган учурда жыйынтыгы кандай болоору жөнүндө сөз болот. 3. Талкуудан кийин, “Эмнеге ээ болом? Эмнеден ажырайм?” аттуу иш-чара уюштурулат.v
	Нускама (инструкция)	Аллага чын дилден кулчулук кылган адамдын жетишкендиктерине басым жасалат. Сапаттуу жашоо үчүн ибадаттын маанилүүлүгү баса белгиленет.

Төмөндөгү жаштар жазылган хадистерди аткарса ээ боло тургандары оң жактагы, аткарбаса анда сол жактагы сандыкка чийип бириктиргиле.

76

Пайгамбарыбыздан дуба

Тема	Ибадаттын үзгүлтүксүздүгү үчүн дуба	
Иш-чаранын аты	Пайгамбарыбыздан дуба	Убактысы: 10 мүн.
Иш-чаранын түрү	Дуба методу	
Максат, натыйжа	1. Дуба адатка айланат. 2. Күнүмдүк жашоодо колдоно турган Пайгамбардын дубасын билет жана айтат. 3. Ибадаттын туруктуулугун дуба методу менен ишке ашаарын билет.	
Иш-чаранын этаптары	1. Кимди аябай жакшы көрөсүз, аларга кандай кеңеш бересиз, аларга зыян келтире турган нерсени сунуштайсызбы, сыяктуу суроолор окуучуларга берилет. 2. Ушуну айткандан кийин төмөнкү текст окулат.	
Нускама (инструкция)	“Алланын сүйүктүү пендеси Аз. Мухаммед эң жакшы көргөн сахабасына абдан баалуу дубаны үйрөтөт. Бул дуба Алланы эстеп, Анын бизге берген жакшылыктарын ыраазычылык билдирүү. Демек, ибадаттар Алланы түшүнүү жана айланасындагыларды таанып-билүү менен дагы да маңыздуу жана ийгиликтүү болот. Андай болсо, биз да бул дубаны ар намаздан кийин Аз. Муаз сыяктуу окуйлу жана пайгамбарыбыздын жана Алланын сүйүктүү адамдарынын катарына кошулалы жана бактылуу өмүр сүрөлү”, – деп тема аяктайт.	

77

Бир күнү Аз. Мухаммед Муаздын (р.а.) колунан кармап: “Муаз! Алланын атына ант ичип айтам, чындап мен сени жакшы көрөм!” – дейт. Андан кийин “Муаз! Намаздардан кийин сөзсүз түрдө ушул дубаны окушунду каалайт элем:

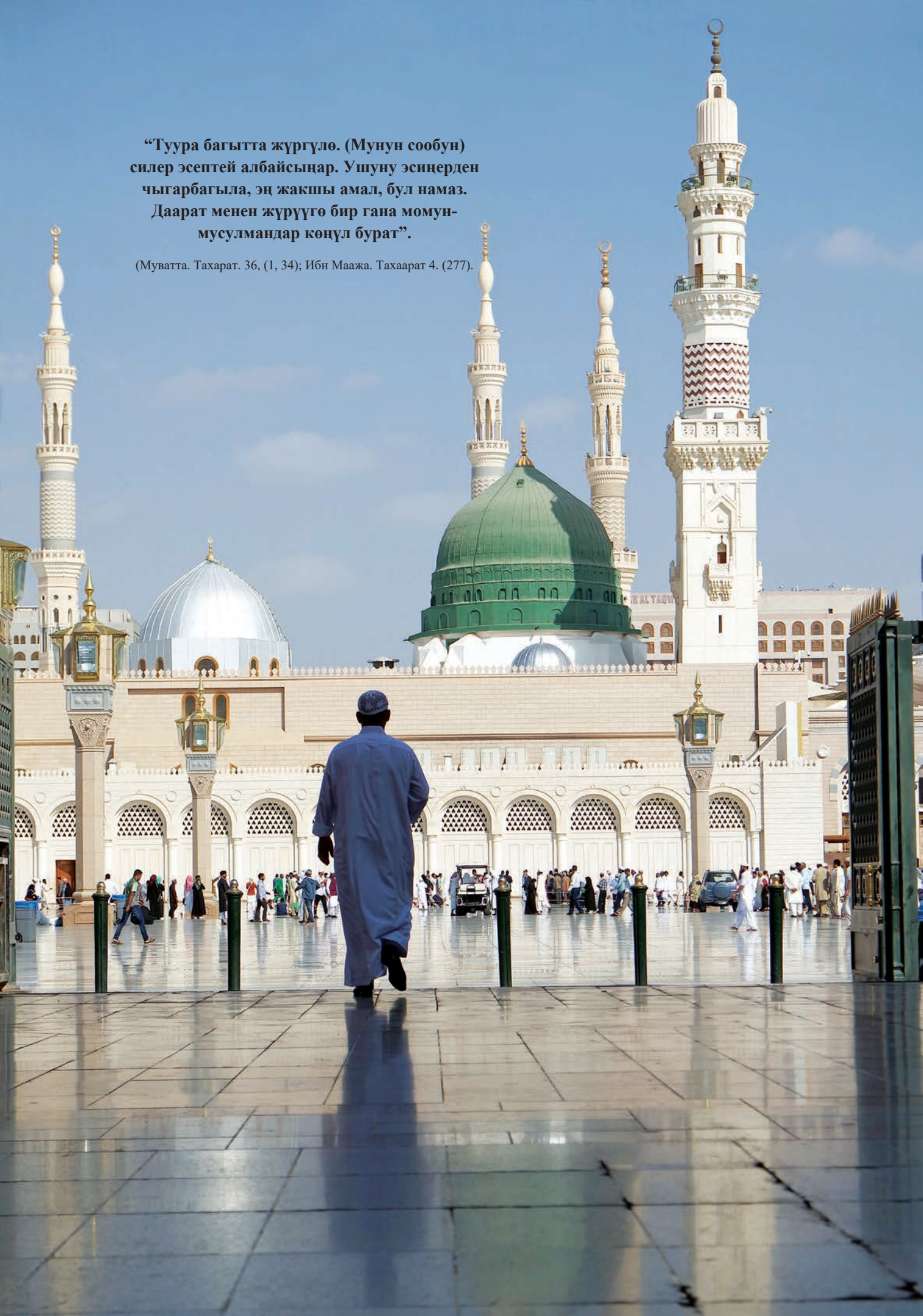
«اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ،
وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ».

[أبو داوود، الوتر، ٢٦؛ انظر أيضًا: النسائي، السهو، ٦٠]

“Оо, Аллахым! Сени эстөө, берген ниматтарына шүгүр кыуу жана сага ылайык пенде болуу үчүн мага жардам бер!”
(Абу Давуд. Витр. 26; Насан. Сахв. 60)

**“Туура багытта жүргүлө. (Мунун сообун)
силер эсептей албайсыңар. Ушуну эсинерден
чыгарбагыла, эң жакшы амал, бул намаз.
Даарат менен жүрүүгө бир гана момун-
мусулмандар көңүл бурат”.**

(Муватта. Тахарат. 36, (1, 34); Ибн Мааж. Тахаарат 4. (277).

4-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
адептүүлүктү жана сылык-
сыпаалыкты үйрөтөт

Адеп

	Тема	Кантип адептүү жана намыстуу адам болуш керек?
	Иш-чаранын аты	Адеп деген эмен? Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Терминдерди түшүндүрүү
	Максат, натыйжа	1. Адептүүлүктүн жана намыстын маанисин билет 2. Адептүүлүктүн түрлөрүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. “Кантип адептүү жана намыстуу адам болуш керек?” деген суроонун негизинде талаш-тартыш жүргүзүлөт. 2. “Адептүү адам эмнени кыла алат жана эмне кыла албайт” деген суроонун негизинде тактага маалыматтар жазылат. 3. Андан кийин төмөнкү текст окулат.
	Нускама (инструкция)	“Жүрөгү, дили, тили жана жүрүм-туруму адеп-ахлакка ылайык болгон адамдар, коомдо кандай кабыл алынат? Эмне үчүн?” деген суроо боюнча талкуу жүргүзүлөт. Ушундайча, адептүү болуунун жетишкендиктерин жакшы түшүнүүгө болот.

Кандай сонун! Аллага канчалык көп ыйман келтирсек жана ибадаттарыбызды кылдаттык менен аткарсак, жашообуз ошончолук кызыктуу жана кубанычтуу болот. Биздин инсандыгыбыз өнүгүп-өсүп, дагы да адептүү болууга басым жасайбыз. Хадис жыйнактарыбызды “адептүүлүк жана намыс” темасы менен улантсак болот.

80

Адептүүлүк деген эмне? Адептүүлүктүн сөздүк мааниси сылыктык, жөнөкөйлүк, боорукердик, жакшы жүрүм-турум дегенди билдирет. Адептүүлүк, бул адам өзүнүн чегин билип, өзүн токтоо алып жүрүүсү деп да айтсак болот. Ал эми намыс, бул абийир, уят жана тартынуу дегенди билдирет.

Достор! Биринчиден, адептүүлүк (адаб) терминин карап көрөлү. Силердин оюңар боюнча адам баласы кантип адептүү боло алат? Негизи адамдын бардык иш-аракеттеринде адептүүлүк маанилүү. Мисалы, оозун шалпылдатып тамактанбоосу, бирөөнүн артынан жаман сүйлөбөөсү жана сүйлөшүп жатканда досуна да сөз сүйлөө укугун берүүсү да адептүүлүккө кирет. Адептүүлүктү төрткө бөлүп карасак болот.

1. Жүрөктө адеп: Адамдын жүрөгүндө да адептүүлүк болобу, деп таң калбагыла. Албетте, болот! Бул боюнча Аз. Умардын жакшы сөзү бар: “Жүрөктүн ахлагы адеп”. Мисалы, кимдир бирөөнү кемсинтпөө, бирөөнүн жакшы нерселерине көз артпоо, ар бир ишти жакшы ниет жана чын ыкластуулук менен баштоо, ошондой эле кандай аган окуя болбосун жек көрбөй, сабырдуулук жана толеранттуулук менен мамиле жасоо сыяктуу.

2. Көздө адеп: Көздөгү адептүүлүк, бул көздү арамдан сактоо. Алла тыюу салган жерлерге көз чаптырбоо жана башка бирөөнүн кемчиликтерин жана каталарын тыңчы сыяктуу териштирбөө. Ошондой эле жөнү жок телевизор көрүү, оюн ойноо, көздү зыяндуу жана ашыкча нерселерден коргоону билдирет.

3. Сөздө адеп: Сөздү туура жана орундуу сүйлөө. Сүйлөп жатканда калптан, жасалмалуулук, өзүнү кызыктырбаган темалардан, өтө жаман жана ачууланган сөздөрдөн оолак болуу адептүүлүккө кирет.

4. Жүрүм-турумда адеп: Кандайдыр бир иш-аракеттерди жасоодо сылык болууга аракет кылуу. Ачууланууну билдирген кол көтөрүү; кемсинткен же какшыктаган жаңсоолор; этиятсыз жана адепсиз жүрүм-турумдар жана копол бардык кыймыл-аракеттер адепке жатпайт. Кийим-кеченин тыкандыгы жана тазалыгы, жабык болушу, отуруп-туруунун түрү да адептен.

Аңгеме

	Тема	Адепке ылайык мамиле куруунун маанилүүлүгү	
	Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөр капа!	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме	
	Максат, натыйжа	1. Адептүү жана адепке ылайык жүрүм-турумдун достук мамилелериндеги маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Сүннөт жана хадистердин негизинде адептүү мамиленин кандай болорун билет. 3. Ынтымактуу достук мамилелерде адептүүлүктүн зарылчылыгын аңдайт. 4. Адептүү болуу жана адепке ылайык мамиле түзүү аракети күчөйт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеме окулат. 2. Аңгемедө баса белгиленген маселенин маани-маңызы жөнүндө сөз болот.	
	Нускама (инструкция)	Алардан адептүү жана адепке ылайык жүрүм-турум боюнча тажрыйбаларынан мисал келтирүү талап кылынат. Алар үйрөнгөн хадистердин негизинде, бүгүнкү күндө ушундай эле окуяга туш болушса, эмне өзгөрмөк жана ага кандай жооп кайтарышмак деген суроо боюнча талкуу жүргүзүлөт.	

Алар кайрадан Хирага чуркап келишти. Абдуллах дароо:

“Бүгүн эмнегедир зеригип жатам. Менин досум” – деп айтайын дегенде, Абдуррахман сөзүн бөлүп:

“Оо! Сенин зериккениң да кеппи, мен абдан зеригип жатам”, – деди.

Абдуллах үшкүрүнүп:

“Ишенбейм турам, дагы эле ушул нерсе!” – деп өзүн жемелей баштады.

Асан аларды туурап, бир тараптан шылдындап, бир тараптан да күлө баштады. Абдуллах жана Абдуррахман:

“Сен эмне эле күлүп жатасың, биз күлкүмүштүү көрүнүп жатабызбы?!” - деп Асанга ачууланып кыйкырышты.

Асандын көздөрү тостойо түштү.

“Экөөң бири-биринер менен бир тараптан урушсаңар, бир тараптан мага кыйкырасыңар! Билгениңерди кылгылачы!” – деди да чыгып кетти.

Абдуллах жана Абдуррахман:

- “Сенин айыңан болду, сен күнөөлүсүң!” – деп бири-бирин күнөөлөй баштады. Анан экөө таарыңган бойдон эки тарапка кетти.

Аңгыча Хира тынчтыкка бөлөндү. Сонун масктин жана күлкүнүн жайы болгон Хира ээн калды. Бир топ убакыт Хирага эч ким барган жок. Акыры алгачкылардан болуп Абдуллах келди.

Ал достору жок Хиранын маңыссыз жана бош экенин түшүндү. Андан кийин Абдуррахман келди. Ал Абдуллахты кайгылуу абалда көрдү. Экөө тең үн катпастан отурушту. Андан кийин акыры Асан да келди. Үчөө тең бири-биринен кабарсыз Хирага барышкан. Алардын достугу аларды кайрадан бириктирди. Үчөө тең бири-биринен кечирим сурагысы келип жатты. Бирок кечирим сурай алышпады. Алгач Асан өзүнө келип, мындай деди:

Досторум! Мен силерден кечирим сурайм. Силерге ушунчалык чын жүрөктөн мамиле кылганым үчүн сылык-сыпаа тамашаласам силерди таарынбайт деп ойлогом. Канчалык чын дилиң менен болсоң да, сылыктык болбосо көңүлүн оорутуп алат экенбиз. Мен силерди эч качан таарынткым келбейт. Ойлонбой жасаган мамилем үчүн мени кечирип койгула, деди да сөзүн улай: Бул жерден кетерим менен өзүмө келүү үчүн хадис китебин окудум. Катары менен келген эки хадис мага өзүмдүн жүрүм-турумумду эсиме салды:

«مَا يَسْرُنِي أَنِّي حَكَيْتُ رَجُلًا وَأَنَّ لِي كَذَا وَكَذَا».

[الترمذي، صفة القيامة، ٥١]

“Анын ордуна мага дүйнөнү берселер да эч кимди туурабайм, ал мага эч качан жакпайт”.
(Тирмизи. Аджати-л-кыяма. 51)

«لَا تُظْهِرِ الشَّمَاتَةَ لِأَخِيكَ فَيَرْحَمَهُ اللَّهُ وَيَتَّيْلِكَ».

[الترمذي، صفة القيامة، ٥٤]

“Бир тууганыңдын башына түшкөн бир кырсыкты кубаныч менен тосуп алба. Кийин Алла ага мээримин төгүп, сени ал нерсе менен сынайт”. (Тирмизи. Сифату-л-Кыяма. 54) Ушул хадистерди окуп чыккандан кийин, менин кылган иш-аракеттеримдин туура эмес экендигин түшүндүм. Кандай гана болбосун, мен эч кимди туурабашым же тамашалабашым керек эле.

Абдурахман Асандын айткандарынан дем-күч алып, сөзүн улай:

Мен да кечирим сурайм. Абдуллах сөзүн аяктагыча күтүшүм керек эле. Канчалык капаланып турсам да, сөзүңдү бөлбөй аягына чейин угушум керек болчу. Сөздүн адаби сөздү угуудан башталат. Муну чоң атам айткан. Силерден кеткенден кийин чоң атам менен сүйлөштүм. Мен ага эмне болгонун төкпөй-чачпай айтып бердим. Ал да мага ушул сөздү айтты жана кошумчалай: Пайгамбарыбыз (с.а.в.) бирөө сүйлөп жаткана сабырдуулук менен аягына чейин укканын, сөзү бүткөндөн кийин сүйлөй баштаганын айтты. Пайгамбарыбыз башка бирөөнүн сөзү бүтмөйүнчө сөз алган эмес. Ага “Эң пазилеттүү ким?” деп суроо узатылганда. Ал: “Ал мусулмандардын тилинен жана колунан зыян тийбей турган адам”, – деп жооп берген. Силерди укпай, сөзүңөрдү бөлгөндүгүм үчүн кечирим сурайм.

Абдуллах башын акырын көтөрүп:

“Негизи мен кечирим сурашым керек”, – деди да, ал өзүнүн туура эмес кылгандыгынын себебин түшүндүрүп берди: Бардык каталар менден башталды. Мен дароо жеке кайгы-капамды ойлоп, эч кимге сүйлөө укугу берген жокмун.

«لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ، حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ».

[البخاري، الإيمان، ٦؛ مسلم، الإيمان، ٧١-٧٢]

“Силердин эч кимиңер өзүнө каалаган нерсени башка (мусулман) бир тууганына кааламайынча толук момун боло албайт”. (Бухари. Ыйман. 7; Муслим. Ыйман. 71-72). Бул хадиске ылайык сабырдуу жана түшүнүктүү боло алган жокмун. Себеби мен өзүмдүн көйгөйлөрүмдү дароо айтпай, сабырдуу болгонумда Абдурахман сөзүмдү бөлбөйт эле. Негизи Абдурахман менин сөзүмдү бөлгөндө, Асан бизди тамашалаганда ачууга алдырбаганымда ортобузда эч кандай тирешүү болбойт эле.

Бирок, баардыгынан мени туура түшүнүп жана чыдамдуу болууларын суранып кетмекчимин. Адам баласы өзүмчүл жана кайдыгер мамиле жасаганда, абал курчуп кетет. Абал чыңалып турганда эч ким бири-бирин укпай да түшүнбөй да калат. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) эч кимге жаман жана орой сөз айткан эмес.

«خَالِقِ النَّاسِ بِخُلُقٍ حَسَنٍ».

[الترمذي، البر، ٥٥]

“Адамдар менен жакшы мамиледе бол!” (Тирмизи. Бирр. 55).

«لَا تَبَاغُضُوا، وَلَا تَدَابَرُوا».

[مسلم، البر، ٣٢؛ البخاري، الأدب، ٥٧]

“Бири-бириңерге таарынып, жүзүңөрдү бурбагыла”. (Муслим. Бирр. 32; Бухари. Адаб. 57) буюруп, орой мамиленин адам баласына дүйнөдө жана акыретте терс таасир тийгизээрин айткан. Ыймандуулар ар дайым сылык-сыпайы болушу керек.

Абдуллах сүйлөп бүткөндөн кийин, баары унчукпай бири-бирине карап калышты. Бири-бирин түшүнүшүп, жылмайып турушту. Бир маалда кучактап калышты. Үч дос дагы бир маселени хадистер менен чечишти. Алар жашоодо бактылуу жана тынч жашоонун жолун табышты.

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

	Тема	Адептүүлүк жөнүндө хадистер
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын түзүүдөбүз Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Маалымат топтоо
	Максат, натыйжа	1. Адептүүлүк жана уяттуулук жөнүндөгү хадистерди билет. 2. Адептүү мусулмандын жүрүм-туруму кандай болоорун билет. 3. Адептүүлүккө байланыштуу терминдерди түшүндүрө алат. 4. Адеп-ахлактуу болуу жашоону жана жүрөктү позитивдүү эмоцияларга кантип толтураарын түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Жашоодон адептүүлүк жүрүм-турумдары боюнча мисалдар келтирилет. 2. Төмөнкү хадистерде айтылган амалдардын кайсы ибадаттын түрүнө таандык экендигин аныктаганга аракет кылат.
	Нускама (инструкция)	“Төмөндөгү хадистердин кайсыл түрлөрү жүрөктө, көздө, сөздө жана жүрүм-турумда адептен болуп саналат?” деп суроо узатылып окуучулардын жооп берүүлөрү жана хадистердин баш жагына (жүрөктө, көздө, сөздө, жүрүм-турумда) деп жазуулары талап кылынат. Эгер хадис адеп-ахлактын эки же үч түрүн камтыган болсо, анда бош жерге эки же үч тамга жазылат. Ушундай жол менен изилдей турган башка хадистерди табуулары талап кылынат. Хадистерди тапкан сайын класстагылар менен бөлүшүлүп, тема жаңыртылып турат. Табылган хадистерди хадистер коллекциясына кошсо болот.

84

Хадис коллекциябыз үчүн түстүү картон кагазга чоң тамгалар менен “АДЕП (АХЛАК)” деп жазабыз. Түстүү кагаздардан ар кандай формаларды кесип алабыз. Кесилген ар бир формадагы кагазга адеп-ахлакка байланыштуу хадистерди жазабыз. Ошентип, хадис коллекциябызды жана билимибизди тереңдеткен болобуз.

1. (.....) Муслимден келген риваятта Пайгамбарыбыз: *“Уяттуулуктун баары эле жакшы”*, – деп айткан. (Муслим. Ыйман. 61)
2. (.....) Абу Хурайрадан (р.а.) келген риваятта, Алла Элчиси мындай буюрган: *“Ыймандын алтымыштан же жетимиштен көбүрөөк бутагы бар, анын эң жогоркусу – “Аллахтан башка сыйынууга татыктуу зат жок” деп айтуу, ал эми эң төмөнү - зыян берүүчү нерсени жолдон алып таштоо, уялуу дагы ыймандын бир бутагы”*. (Муслим. Ыйман. 58; Айрыкча караңыз: Бухари. Ыйман. 3; Абу Давуд. Сүннөт. 14; Насаи. Ыйман. 16; Тирмизи. Бирр. 80, Ыйман. 16; Ибни Мааж. Мукаддима. 9.)
3. (.....) *“Ар бир диндин адеп-ахлагы бар. Ислам дининин ахлагы да уяттуулук”*. (Ибн Мааж. Зухд. 17)
4. (.....) *“Момун адамдардын артынан сүйлөгөн, наалат айткан, орой сүйлөгөн, тили ачуу жана уятсыз бири эмес”*. (Тирмизи. Бирр. 48)
5. (.....) *“Алла Таала рафиик. Сылык-сыпааны, жумшактыкты, жеңилдикти, лутуф жана ихсанды, боорукердикти жана мээримдүүлүктү жакшы көрөт. Орой мамилени кечирет, сылык-сыпаа менен жумшактыкка ихсан кылат”*. (Ибн Ханбал. I. 112)
6. (.....) *“Менин алдымда эң жагымдууларыңар адеп-ахлагы эң сонун жана тегерегиндегилер менен жакшы мамиледе болгондор. Алар бардыгын жакшы көрөт, бардыгы да аларды жакшы көрөт. Менин алдымда эң жагымсыздар сөз ташыгандар, достордун мамилесин бузгандар жана таза адамдардан кемчилик издегендер”*. (Табарани. Авсат. 7693, VIII / 341, 342)

Маалымат кутучасы

	Тема	Бөлүмгө байланыштуу терминдер жана алардын маанилери
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк
	Максат, натыйжа	1. Адептүүлүккө байланыштуу терминдерди үйрөнөт. 2. Адептүүлүк туурасындагы терминдерди туура жана ордунда колдонот.
	Иш-чаранын этаптары	Биздин бөлүмгө байланыштуу терминдер маалымат кутучада бизди күтүп жатат, дейт да кутучадагы терминдер бир-бирден окулат.
	Нускама (инструкция)	Маалымат кутучадагы терминдерди колдонуп карикатура чийүү талап кылынат. Бул карикатуралар көргөзмөгө коюлат.

Адеп жөнүндө билгендерибизди карап көрөлү?

АДЕП

Коомдо үрп-адат болгон адеп-ахлактык эрежелерге ылайык жашоо, уялуу, тартынуу, тажоо жана назиктик.

Мисалы: Эшиктен кирген кишиге ордунан туруп учурашуу, кеткен адамды эшикке чыгып узатуу ж.б.

Сенин мисалың:

УЯЛЧААКТЫК

Уялуу сезимине ээ болуп, уят абалга түшүп калуудан коргонуу жана напсинин каалоолорун аткаруу.

Мисалы: Эркектерге көрсөтүүгө тыюу салынбаган (ийин жана далы) аялдар үчүн кол-буттун билектерин жабуу ж.б.

Сенин мисалың:

АДАП

Сөздүк мааниси эреже, ыкма, каада-салт жана үрп-адат дегенди билдирет. Динде керектүү деп эсептелген жана логикага туура келген бардык сөз жана жүрүм-турумдарды, ошондой эле көңүл бурулуусу керек болгон негиздерди билдирет.

Мисалы: Бир нерсе берген адамга рахмат айтуу ж.б.

Сенин мисалың:

АДЕП-АХЛАК

Бул адамдын табиятында болгон, тарбиялоо жолу менен өркүндөтүлө турган жүрүм-турум, мүнөз жана темперамент дегенди билдирет.

Мисалы: чынчыл болуу ж.б.

Сенин мисалың:

ТАРБИЯ

Бул өзүн өзү же башка бирөөнү тарбиялоо, жөндөмдүүлүгүн өркүндөтүп-өстүрүү, таалим-тарбия дегенди билдирет.

Мисалы: Катуу сүйлөгөн жана ачууланып сүйлөгөн адамдын акырын сүйлөп калуусу ж.б.

Сенин мисалың:

СЫЛЫК-СЫПАА

башкаларга карата жумшак, назик жана урмат-сый менен мамиле кылуу, оройлуктан оолак болуп, тарбиялуу болуу.

Мисалы: Карыларды көргөндө, ордуна туруп, орун берүү ж.б.

Сенин мисалың:

АДАБ-И МУАШАРАТ

Коомдук жана биримдикте жашоодо Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) сүннөтүнө ылайык, Ислам дининин негизинде жашоо, жагымдуу жана татыктуу жашоо усулдары.

Мисалы: Тамактануу учурунда оозду жабуу ж.б.

Сенин мисалың:

Оюн

	Тема	Адеп терминдери	
	Иш-чаранын аты	Кармады, кармады!	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн	
	Максат, натыйжа	1. Адептүүлүккө байланыштуу терминдерди билет. 2. Ибадаттын түрлөрүн визуалдуу таблицаларда көрсөтө алат.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Бир таяк (союл) болушу керек. 2. Окуучулар тегерете чогулушат. 3. Маалымат кутучадагы ар бир термин бир балага таандык болот жана ал терминди унутпайт. 4. Таяк жерге түшүрүлбөй оюн улантылат.	
	Нускама (инструкция)	Эң оор кырдаалда да адептүүлүктөн тайбаган адамдын коомчулукта кандай кабыл алынаары туурасында талкуу жүргүзүлүп, окуучулардын ой-пикирлери алынат. Адептүү адам элдин кадыр-баркына ээ болору туурасында маалымат берилип, сабак аяктайт.	

Узун таяк ортого сайылат. Оюнчулар таяктын айланасында тегеренип турушат. Адептүүлүккө байланыштуу маалымат кутучадагы терминдердин ар бири бирден окуучуга берилет. Оюнчулардын бири таякты бийик көтөрүп турат. Ортодогу оюнчу бир терминди айтып, таякты көтөрүп, ыргытат. Кимге берилген термин айтылган болсо, ошол оюнчу таякты жерге түшүрбөй кармаганга аракет кылат. Окуучу таякты кармаганда, балдар чогулуп бирге “Кармады, кармады!” – деп үч жолу үн чыгарып айтышат. Эгерде терминди айткан киши таякты кармабаса анда бары бирге “Кармаган жок, кармаган жок!” дешет. Таякты кармай албаган оюнча оюндан чыгат.

Бир аңгеме, бир хадис

	Тема	Адептүү жана назик болуу.	
	Иш-чаранын аты	Бир хадис бир аңгеме	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме	
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттардын ден-соолукту чың жана жан-дүйнөнү тынч кылаарын түшүнөт. 2. Ибадат кылууга болгон каалоо пайда болот. 3. Ибадаттардагы үзгүлтүксүздүктүн маанилүүлүгүн түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеме окулат. 2. Аңгемден эң көп эмнеден таасирленгендиги суралат. 3. Өздөрүнүн жашоо тажрыйбаларынан аңгеме түзүүлөрү талап кылынат.	
	Нускама (инструкция)	Адептүүлүктөн жана сылыктыктан алыстоонун мамилелерибизге кандай таасир этери талкууга алынат.	

Абдуррахман бир нече күндөн бери адамдардын реакциясы жөнүндө ойлонуп келет. Кээ бир адамдар жашоодо сылык-сыпаа болгону менен ачуулаганган маалда орой болушат. Ал эми кээ бир адамдар канчалык ачууланышпасын, дайыма сылык мамиле кылышат. Эмне үчүн кээ бир адамдар кандайдыр бир окуяга туш болгондо сылык-сыпа болушса, кээ бири орой болушат?

88

Абдуррахман бул боюнча сүйлөшүү үчүн Абдуллах менен Асанга кабар берет. Алар да эмне себептен адамдар кырдаалга жараша реакцияларын өзгөртүшөрүн изилдешет. Бир нече күндөн кийин Хира шаарында жолугушат. Асан:

“Достор! Мен бул темада изилдөө жүргүздүм, бирок канааттандыралык эч нерсе үйрөнө алган жокмун” – дейт.

Абдуллах:

Мен бул маселеге байланыштуу абдан кызыктуу аңгеме окуп чыктым. Бул аңгеме Абдуррахмандын суроосуна сонун жооп болот.

Асан жана Абдуррахман:

Кана айтчы, биздин суроого жооп таба алабызбы?

Абдуллах түшүндүрө баштады:

Чоң атанын ак жана кара ити болгон. Күндөрдүн биринде чоң ата небереси менен үйүнүн алдында отурушуп, эки иттин бири-бирине тиш салышып урушуп жаткандыгын көрүшөт. Ал кичине чагынан бери иттердин чоң атасынын үйүнүн алдында ырылдашып урушканын дайыма көрчү экен.

Кичине бала бир нече жылдар бою үйдү кайтаруу үчүн эки иттин бири эле жетиштүү болуп турса да, чоң атасынын эмне үчүн эки итти бакканын кызыгып сурайт:

Чоң ата! Бир ит биздин үйдү кайтарууга жетиштүү болуп турса да биздин эмне үчүн эки итибиз бар? Эмне үчүн бул эки итти эле ар дайым карап турасың?

Чоң атасы жылмайып небересинин далына чапкылап.

Бул эки ит, мен үчүн эки символ.

Бала кызыгып сурайт:

- Эмненин символу, чоң ата?"

Чоң ата:

Жакшылык менен жамандыктын символу. Өңү ак ит жакшылыктын символу, кара ит болсо жамандыктын символу. Ушул иттердей эле, жакшылык менен жамандык ар дайым ичибизде күрөшөт. Мен аларды көргөндө ар дайым ушул жөнүндө ойлоном. Ошондуктан мен аларды жанымда алып жүрөм.

Небереси дагы бир жолу кызыгуу менен сурады:

Анда эмесе, бул күрөштө кайсынысы жеңет деп ойлойсуз?

Чоң атасы небересине жылмайып, чын дили менен мындай дейт:

Кайсынысы дейсиңби? Албетте, кайсынысын жакшы тамактандырсам, ал жеңет!

Асан менен Абдуррахмандын көздөрү жылтырап, "Ооба!" дешип кубана түшүштү.

"Ооба, биз кайсыл тарабыбызды тарбияласак, ошол жагыбыз дагы да күчтүү болот. Аябай ачууланган маалда да күн сайын эң көп колдонгон сөздөрдү айтабыз. Жакшы сөз бар эмесби: Бир адам канча чет тилин билсе билсин, буттагы чорун бассаң эне тилин билесиң.

Биздин да сылык жана орой болуп эки тилибиз бар. Кайсы сөздөрдү көп айтсак, ошол биздин көнүмүш адатыбыз болуп калат. Жада калса эне тилибиз да болот.

Иш чара

	Тема	Адеп-ахлак ээси болуу
	Иш-чаранын аты	Таразанын кайсыл табагы оордук кылат? Убактысы: Бир апта
	Иш-чаранын түрү	Материалдарды көбөйтүү
	Максат, натыйжа	1. Адеп-ахлак жүрүм-турумдарын билет жана колдонот. 2. Адептүү жана адепсиз иш-аракеттерди бири-биринен айырмалай алат. 3. Окуучу өзүн жакшыраак тааныйт жана өзүн башкара билүүнү үйрөнөт.
	Иш-чаранын этаптары	Бул иш-чараны бүткүл класстагы окуучулар менен бирге жасоо мүмкүн болгондой эле ар бир окуучуга өз өзүнчө тараза берип жүргүзсө да болот. 1. Окуучулардан керектүү материалдарды даярдоолору сунушталат. 2. Аткарылгандай материал топтолот. 3. Класс ичинде адепке ылайык келген жүрүм-турумга көңүл бурулат жана таразага бул кыймылды жазып койуулары сунушталат. Окуучуларга бул кыймылды масштабда жазуу сунушталат. 4. Адептүүлүккө жатпаган жүрүм-турумдарды көргөндө “Бул иш-аракеттер адепке ылайыкбы?” – деп мындай жүрүм-турумдар кабардар боло башташат. Окуучуларга мындай кыймылды таразага жазып койуулары сунушталат.
	Нускама (инструкция)	1. Бир жуманын аягында таразанын кайсы табагы оорурак экендиги текшерилет. 2. Тараза табактарындагы жүрүм-турумдар иликтөөгө алынат. 3. Адептүү деп жазылган тараза табагындагы жүрүм-турумдар кол чабылып, куттукталат. 4. Адепке жатпаган жүрүм-турумдарда болсо “Бизге мындай көрүнүш жаккан жок. Мындан ары муну кайталабайлы”, – деп жыртып, таштандыга ыргытылат. 5. “Жашообузда канчалык адептүү болсок, ошончолук тең салмактуу жана сүйкүмдүү болобуз. Мындан ары бардык иш-аракеттерибизге көңүл буруп, ар дайым ийгилик коштогондордон бололу”, – деп сабак аяктайт.

ТАРАЗАНЫН КАЙСЫЛ ТАБАГЫ ООРДУК КЫЛАТ?

Керектелүүчү буюм-тайымдар:

- Желимден же жыгачтан жасалган таякча (кийим илгичи да болушу мүмкүн).
- Эки желим стакан же идиш-аяк.
- Жип же зым.
- Кайчы.

Даярдалышы:

Желим идиштердин бирине “адептүү”, экинчисине “адепке ылайык эмес” деп жазылат. Желим стакандардын эки тарабынан тешип, тешикчелер аркылуу жип өткөрүлөт. Жиптер учтарынан түйүлөт. Бир стакан илгичтин бир учуна, экинчиси стакан экинчи учуна илинет. Кагаздар кичинекей бөлүктөргө кесилет. Адам адептүү мамиле жасаса, адептүү деп жазылган стакандын ичине салынат. Эгерде адептүү болбосо, анда анын жүрүм-туруму кагазга “адепке ылайык эмес” деп жазылган стакандын ичине салынат.

Ушундай бир жума бою өзүбүздү карап көрөлү. Таразанын кайсы табагы оорураак экенин байкайлы. Тараза табактарын кайсыл жүрүм-турумубуз менен толтурганыбызды кагаздарды

алып окуп көрөлү. Өзүбүздүн адептүү жүрүм-турумубузду алкыштап, кол чаап куттуктап, “альхамдулиллах” деп Аллага мактоо айталы. Адепке ылайык болбогон орунсуз жүрүм-турумдарды болсо “Мен эми тообо кылдым, экинчи кайталабайм!” – деп, кагазды таштанды урнасына ыргытып салалы.

Төмөнкү боштуктарды толтуруңуз.

91

- Адептүүлүктү сактаганымда өзүмдү сыяктуу сездим.
- Мага адепке ылайык мамиле жасалганда өзүмдү сыяктуу сездим.
- Адепсиздикке күбө болгонумда өзүмдү сыяктуу сездим.
- Мага адепсиз мамиле жасалганда өзүмдү сыяктуу сездим.
- Менин оюм боюнча Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) ар дайым адептүү болуусу жана адептүү болууга үндөгөнүнүн себеби.

.....

.....

.....

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Адептүү сөздөр менен калыптанган мамилелер
	Иш-чаранын аты	Эксперимент жүргүзөлү Убактысы: Бир ай.
	Иш-чаранын түрү	Билим жана табият таануу иш-чарасы
	Максат, натыйжа	1. Адептүү жүрүм-турумдун маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Адепке жана сүннөткө ылайык сүйлөөнүн мамилелерге кандайча таасир этерин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Пайгамбарыбыздай адептүү жана жагымдуу сүйлөп мамиле курсак, мамилебиз кандай болот? деген сыяктуу окуучуларга суроо берилет. 2. Келгиле, муну эксперимент менен байкап көрөлү, ал эми эксперименттик кадамдар ирети менен жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	Бардык окуучулардын экспериментти так көрө алышы үчүн шарт түзүп бергиле. Күрүч же пиязга Пайгамбарыбыз (с.а.в.) айткан жакшы сөздөрдөн айтууга аракет кылыңыз. Акырында, эки банкадагы абалды окуучуларыңыз менен талкуулаңыз.

Келгиле, жагымдуу жана адептүү сөздөрдүн бизге кандай таасир этерин эксперимент жүргүзүп көрөлү. Эки банкага бирдей өлчөмдөгү күрүч салып, үстүнө суу куюп толтуралы же болбосо эки банкага пияз салалы. Биринчи банкага “Жакшы сөздөр банкасы” деп жазып этикетка жабыштыралы. Бир ай боюнча жакшы сөздөр банкасына “мен сени жакшы көрөм, сен ушунчалык сулуусуң” сыяктуу жагымдуу сөздөрдү, ал эми жаман сөздөр банкасына “Мен сени жек көрөм, сен жийиркеничтүүсүң!” сыяктуу орой сөздөрдү айталы. Бир айдан кийин биринчи банканын ичиндеги күрүчтөр жагымдуу сөздөрдүн таасири менен апапак, пияздардын болсо өнүп чыкканын көрөсүз. Экинчи банкадагы күрүчтөр орой сөздөрдүн таасири менен кичирейип, пияздардын болсо чирип калганын көрөсүңөр.

Биз жашап жаткан дүйнөдө суунун, өсүмдүктөрдүн жана бардык нерсенин эс тутуму бар. Жакшы сөздөр пикир алышуунун ыңгайлуу жолдорун жаратат, ал эми одоно сөздөр пикир алышуунун жолун тосот.

Ой-жүгүртүү баракчасы

	Тема	Сылык-сыпайы болуу	
	Иш-чаранын аты	Ой жүгүртүү баракчасы	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Үлгүлү инсан	
	Максат, натыйжа	1. Сылык болуунун сулуулугун түшүнөт. 2. Орой мамиледен алыс болот.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Текст окулат. 2. Мавлананын сөздөрүн сүрөт тартып түшүндүрүү талап кылынат.	
	Нускама (инструкция)	Окуучулар тарткан сүрөттөрүн досторуна түшүндүрүшөт. Сүрөттөр класста көргөзүлөт.	

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) сылыктыкка үндөө менен гана чектелип калбастан ар дайым сылык мамиле да жасаган. Ошондой эле ал сылык-сыпаа болуунун принциптерин да аныктаган. Ал жасалган бардык жакшы иштерге ыраазычылык билдирген жана адамдарга ыраазычылык, бул Аллага ыраазычылык экендигин айткан. Ал уруш-талашты жана адамдарды мазактаганды жактырган эмес. Ыйман келтиргендерге орой мамиле жасабоону эскерткен. Алла Таала Куранда Пайгамбарыбыздын сылык мамилесин мындайча сүрөттөйт: “Алланын ырайымы менен сен аларга жумшак мамиле кылдың. Эгерде сен катуу жүрөк, орой болгонунда, анда алар сенин айланандан чачылып кетмек”. (Аалу Имран сүрөсү, 159-аят) Эч ким орой адамдар менен бирге болгусу келбейт. Бардыгы сылык адамдарды жакшы көрүшөт.

Пайгамбарыбыз сылык болуу жолдорунун бири катары талашып-тартышууну жана кемсинте турган тамашаларды токтотууну буюрган.

«لَا تُمَارِ أَخَاكَ، وَلَا تُمَارِحُهُ، وَلَا تَعِدُهُ مَوْعِدًا فَتُخْلِفَهُ».

[الترمذي، البر، ٥٨]

“Дин менен бир тууганыңар менен урушуп-талашпагыла! Анын көңүлүн оорута турган тамашаларды кылба жана шылдыңдаба! Ага аткара албаган нерсенди убада кылба!” (Тирмизи. Бирр. 58),

«أَنَا زَعِيمٌ بَيْنَتٍ فِي رَبْضِ الْجَنَّةِ لِمَنْ تَرَكَ الْمِرَاءَ وَإِنْ كَانَ مُحِقًّا».

[أبو داود، الأدب، ٨؛ الترمذي، البر، ٥٨]

“Өзүңкү туура болсо дагы талашып-тартышпаган адамга бейиштин четиндеги бир сарайды берерине мен кепилмин”. (Абу Давуд. Адаб. 7; Тирмизи. Бирр. 58)

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) сылык сүйлөөнү үйрөткөндөй эле угуу адебини да үйрөткөн. Пайгамбарыбыз туура эмес же орой сүйлөбөгөн кишинин сөзүн эч качан бөлгөн эмес, аны чыдамдуулук жана сабырдуулук менен кунт коюп уккан. Бир нерсе айтуу үчүн Пайгамбарыбыздын кулагына жакын келген адамды башын артка тартпайынча аягына чейин уккан.

Жашоодон үйрөнүү

Тема	Адептүү жүрүм-турумдар амалдарды кантим жөнгө салат?	
Иш-чаранын аты	Балбы же музбу?	Убактысы: 30 мүн.
Иш-чаранын түрү	Жашоодон үйрөнүү	
Максат, натыйжа	1. Адептүү жүрүм-турумдун маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Адептүү жүрүм-турумдардын амалдарга кандай таасир этерин түшүнөт.	
Иш-чаранын этаптары	1. Окуучулардан эки идиш, бал жана муз алып келүүлөрү талап кылынат. 2. Иш-аракеттердин этаптары төмөндө сүрөттөлгөндөй жүргүзүлөт. 3. Ар бир баскычта жасалган иш-аракеттер доскага жазылат.	
Нускама (инструкция)	Толтурулган доскалар иликтөөгө алынып, талкуу жүргүзүлөт.	

«الْخُلُقُ الْحَسَنُ يُذِيبُ الْخَطَايَا كَمَا يُذِيبُ الْمَاءُ الْجَلِيدَ،
وَالْخُلُقُ السَّوُّءُ يُفْسِدُ الْعَمَلَ كَمَا يُفْسِدُ الْخَلُّ الْعَسَلَ».

[الطبراني، المعجم الأوسط، ج ١، ص ٢٥٩، رقم: ٨٥٠]

“Суу музду эриткендей, жакшы адеп-ахлакка күнөөлөрдү эритет (жок кылат); уксус балды бузгандай жаман ахлак да амалды бузат”. (Табарани. аль-Муъжаму-л-Авсат. 854, I, 470)

Иш жүзүнө ашырып ушул сонун хадисти үйрөнүүгө аракет кылбайлыбы? Анда эмесе баштайлы!

Эки идишти алып, бирине бал, экинчисине муз салалы. Адегенде экөөнүн даамын көрөлү. Доскага эмнени сезип жатканыбызды жазалы.

Музга толгон идишке жагымдуу жана жылуу сөздөрдү айтып, анын алдында өзүбүздү жакшы алып жүрөлү. Мисалы: “рахмат, Алла ыраазы болсун, алхамдулиллах, сизге жардам берейинби?” сыяктуу кулакка жагымдуу сөздөр болушу мүмкүн. Ар бир сөздөн кийин муздун үстүнө бир аз суу куялы. Бул сөздөр бүткөндөн кийин, идиштин ичиндеги муздун абалын карап көрүп, даамын таталы. Доскага сезимдерибизди жазалы.

Экинчи идиштеги балга жагымсыз жана адепке жатпаган сөздөрдү айталы жана анын алдында жагымсыз кыймылдарды жасайлы. Мисалы: “мен сени жек көрөм! сен жийиркеничтүүсүң! мен сага маани бербейм! мен каалаган жерге түкүрөм!” сыяктуу сөздөр болушу мүмкүн. Ар бир сөздөн кийин балдын үстүнө бир аз уксус куялы. Бул сөздөр бүткөндөн кийин, идиштин ичиндеги муздун абалын карап, даамын татып көрөлү. Доскага эмнени сезип жатканыбызды жазалы.

Иш-аракеттерибиз жана сүйлөгөн сөздөрүбүз аркылуу идиштердин абалы өзгөрө баштайт. Биздин ишибиздин сапаты аныкталат. Бул эксперименттен кийин эмнени ойлонуп калдыңыз? Жыйынтык бөлүмүнө жазалы.

АТЫ ЖӨНУ:	СӨЗ ЖАНА ЖҮРҮМ- ТУРУМДАН МУРУН		СӨЗ ЖАНА ЖҮРҮМ- ТУРУМДАН КИЙИН	
	Кармагандагы сезим	Даамы	Кармагандагы сезим	Даамы
Муз толо идиш				
Муз толо идиш				
Жыйынтык:				

Көнүгүү

	Тема	Адептүү болуунун дүйнө жана акыретке пайдасы
	Иш-чаранын аты	Менин оюмча.
	Иш-чаранын түрү	Көнүгүү
	Максат, натыйжа	1. Ибадаттын маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Ар кандай көз карашта ой жүгүртүп, комментарий бере алат. 3. Дени сак жана руханий жактан сергек жашоо үчүн ибадаттын ордун жана маанисин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучуларды беш топко бөлүңүз. 2. Бөлүнгөн топторго суроо берип, бир нече убакыт ойлонууга мүмкүнчүлүк бериңиз. 3. Ар бир топтон эки суроо үчүн эки сүрөт тартууну жана сүрөткө түшүндүрмө берүүнү талап кылгыла.
	Нускама (инструкция)	Көнүгүүдөн кийин окуучуларга “кандай дүйнөдө жашагыңар келет? деген суроону бергиле.

Пайгамбарыбыз (с.а.в.): “Бейиште сырты ичинен жана ичи сыртынан көрүнгөн (тунук) сарайлар бар”, – буюрду. Муну угаар замат бир бедуйн:

“Оо, Расулаллах! Алар кимдер үчүн?” – деп сурады.

Пайгамбарыбыз (с.а.в.):

“Бул жумшак жана жагымдуу сүйлөгөн, тамактандырган, орозосун уланткан, инсандар уктап жатканда намаз окугандар үчүн” – буюрду. (Тирмизи. Жаннат. 3)

1. Адамдар менен болгон мамиледе эмне үчүн жумшак жана жагымдуу сүйлөө маанилүү? Эмне үчүн ар бир адам жумшак жана жагымдуу сөздөрдү угууну каалайт?

.....

.....

2. Хадисте буйурулгандай адептүүлөргө бейиште тунук сарайлар бериле турган болсо, дүйнөдө эмнелер берилет?

.....

.....

3. Дүйнөдө жасалган адептүү жүрүм-турумдар, кантип эле бейиште ичи сырты көрүнгөн тунук кооз сарайларга айланат?

.....

.....

СУРООЛОР:

- 1.** Адамдарга орой мамиле жөнүндөгү бир аят жазып, кыскача түшүндүрүңүз.

.....

.....

.....

- 2.** Сөз ташуу жөнүндө хадис жазып, мисал келтиргиле.

.....

.....

.....

- 3.** “Эй, момундар! Алладан коркуп, чынчыл адамдар менен бирге болгула”. (Тавба сүрөсү, 119-аят)
Бул аятты түшүндүрүп бер.

.....

.....

.....

98

- 4.** Шайтанга байланыштуу Бакара сүрөсү 268; Исра сүрөсү 53; Мужадала сүрөсү 10 жана Исра сүрөсү 26 жана 27 аяттарды карап чыгып, окшош жактарын табыңыз.

.....

.....

.....

- 5.** Адептин түрлөрүн жазып, ар бирине үчтөн мисал келтириңиз.

.....

.....

.....

- 6.** Каргыш деген эмнени билдирет? Бул жөнүндө хадис жазгыла.

.....

.....

.....

Тест

	Тема	Бул бөлүмдү канчалык деңгээлде үйрөндүк?
	Иш-чаранын аты	Тест Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Тест
	Максат, натыйжа	1. Адеп туурасында үйрөнгөн маалыматтарды колдоно алат. 2. Окугандарын түшүнөт жана көйгөйлөрдү чечет. 3. Ал үйрөнгөн бөлүм жөнүндө суроолорго жооп берет.
	Иш-чаранын этаптары	Окуучулар тестти оңой белгилөөсү үчүн тынч шарт түзүлөт.
	Нускама (инструкция)	Баары тестти белгилегенден кийин суроолор бир-бирден окулуп, кайсы варианттын туура экендиги суралат. Берилген жооптордун негизинде талкуу жүргүзүлөт.

1) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы жүрөктүн адептеринен бири?

- а) Чындыкты айтуу
- б) Арамды карабоо
- в) Эч кимди басынтпоо
- г) Жаңсоолор аркылуу кемсинте турган жүрүм-турумдан алыс болуу.

2) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы Алланын алдынан шайтандын кууп чыгарылуусуна себеп болгон, адепке жатпаган көрүнүштөрдүн бири?

- а) Калп айтуусу
- б) Текеберденүүсү
- в) Кыйкырып сүйлөөсү
- г) Сараң болуусу

3) Пенделериме айт: “Жакшы гана (сөздөрдү) сүйлөсүн”. (Исра. 17/53)

Бул аятта айтылган жүрүм-турум адептин кайсыл түрүнө кирет?

- а) Жүрөктөгү адеп
- б) Сөздөгү адеп
- в) Көзгө басаар адеп
- г) Жүрүм-турумдагы адеп

4) “... көпчүлүк адамдар өз кемчиликтерин билишпейт. Ал бир тууганынын көзүндөгү кирди көрөт, өзүнүн көзүндөгү отунду көрбөйт”. (Имам Газали)

Жогорудагы айтылган сөзгө байланыштуу төмөнкүлөрдүн кайсынысы эң туура?

- а) Башкалардын каталарын териштирүүнүн ордуна, өзүбүздүн каталарыбызды таап, ондошубуз керек.
- б) Башкалардын кемчиликтерин териштирүү адептүү пендеге жарашпайт.
- в) Хужурат сүрөсүнүн 12-аятында кемчиликтерди изилдөөгө тыюу салынат.
- г) Кемчиликтерди аңдыган адамдар коомдо жакшы кабыл алынбайт.

5) Төмөнкү сын-пикирлердин кайсынысы туура эмес?

- а) Шүгүр кылуу, тобокел – Аллага болгон адептүүлүк.
- б) Куранды белден ылдый көтөрбөө → Куранга болгон адептүүлүк.
- в) Аз. Мухаммеддин аты аталганда салават айтуу → Пайгамбарыбызга болгон адептүүлүк.
- г) Арамга карабоо → Периштелерге болгон адептүүлүк.

	Тема	Адеп-ахлак	
	Иш-чаранын аты	Хадистер менен аңгемени толуктоо	Убактысы: 20 мин.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемени толуктоо	
	Максат, натыйжа	1. Адеп-ахлак эрежелерин сактоо жөнүндө түшүнүк пайда болот. 2. Адамдардын бактысы үчүн жөнөкөй көрүнгөн маселелерде да аят жана хадис бар экендигин түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Ахлак жөнүндөгү хадистер кайталанат. 2. Ар бир окуучудан үйрөнгөн маалыматтарын негизинде төмөндөгү сүйлөмдөрдү колдонуп аңгеме түзүү талап кылынат.	
	Нускама (инструкция)	1. Жазылган аңгемелер класста окулат. 2. Ар бир адамдан өзүнө жаккан аңгеменин мукабасын жасоо талап кылынат.	

Төмөнкү сүйлөмдөрдү кеминде он беш сүйлөмдөн турган аңгеме катары толуктаңыз.

Мугалимдер Фатимага жана анын досторуна үй тапшырмасын берген. Бир апта боюнча алар өз айлана-чөйрөсүнө көз салып, беш адепсиз жүрүм-турумду аныкташмак. Андан кийин дептерлерине алар жөнүндө бирден аят же хадис жазышмак. Фатима мектептен чыгары менен алгачкы адепке жатпаган көрүнүштү аныктаган.

Эмнени кылат жана эмнени кылбайт

Төмөндө ар кандай жүрүм-турумдар берилген. Адептүү мусулман эмнени кылат жана эмнени кылбайт?

Анда эмесе адептүү мусулман аткара турган жүрүм-турумдарды сызык менен бириктирип сүйлөмдү аягына чыгарыңыз жана ал жасай албаган жүрүм-турумдардын үстүнөн чийип салыңыз!

КӨЧӨДӨ

Жоолуккан адамга

жылмайып салам берет.

~~көрмөксөнгө салып отуп кетет.~~

Ыргыта тээп ойнойт.

Жолдогу ташты

~~эч кимге зыян тийгизбегендей жолдун чекесине алып койот.~~

эч кимге көрсөтпөй ары карап топуракка түкүрөт.

Оозундагы түкүрүктү

~~кол аарчы менен тазалайт.~~

үстүн жаап жана төгүлүп калбашы үчүн этияттап жейт.

Жолдо жүрүп ачка болгондо жанындагы нанды

тиштегилеп “алхамдулиллах” деп жейт.

КОНОКТО

үч жолу каккылайт. Үн чыкса атын айтат, үн чыкпаса кайра кайтат.

Конокко барган үйдүн эшигин

~~“Мен келдим!” деп эшик ачылганга чейин кайра-кайра каккылайт.~~

көз акысы деп туруп, уучтап алат.

Кичик столдун үстүндөгү таттуулардан

~~канчалык жегиси келсе да, уруксатсыз албайт.~~

үйүндө болуп-болбогондугун сурайт.

Конокко бараардан мурда

даярданып убара болушпасын деп, күтүүсүздөн барат.

ордунап туруп тосуп алып, кетээрде эшикке чейин чыгып узатат.

Келген конокторун

ордунап турбай тосуп алат жана кетээрде ордунап турбай
“келип тургула” деп кол булгалайт.

ҮЙДӨ

эшиктерин каккылабастан, уруксатысыз кирбейт.

Ата-энесинин жана башка үй-бүлө мүчөлөрүнүн бөлмөлөрүнө

уруксатсыз кирип кетет.

чуркап келип тамактын даамдуусун жейт.

Дастарконго

үй-бүлө мүчөлөрү менен бирге отуруп, тамакты бөлүшүп жешет.

чыдамдуулук менен кайрылып, аларга жаман мамиле жасабайт.

Стресс учурунда ата-энесине

чыдайбай ачууга алдырып, “Уфф” деп, аларга терс мамиле жасайт.

102

СҮЙЛӨП ЖАТКАНДА

анын сөзүн аягына чейин угат, андан кийин сөзүн улантат.

Талашып-тартышып жатканда да

анын сөзүн бөлүп, укпай өзү сүйлөй баштайт.

бурулуп, кунт коюп угат.

Бирөө менен сүйлөшүп жатканда

тетири карап, көңүл бөлбөй угат.

катуу үн чыгарып сүйлөйт.

Мандайындагы дагы да жакшы түшүнсүн деп

так жана жай сүйлөйт.

Пайгамбарыбыздан дуба

Тема	Пайгамбарыбыздын адептүүлүккө чакырган дубасы	
Иш-чаранын аты	Пайгамбарыбыздан дуба	Убактысы: 10 мүн.
Иш-чаранын түрү	Дуба методу	
Максат, натыйжа	1. Дуба адатка айланат. 2. Күнүмдүк жашоодо колдоно турган Пайгамбардын дубасын билет жана айтат. 3. Дубалар аркылуу тагдырдын өзгөрөөрүн жана ыймандын сактала тургандыгын билет.	
Нускама (инструкция)	Биз адеп-ахлактуу жашоону куруу үчүн кылдат болушубуз керек. Буга жетишүү үчүн дубалардан колдоо ала алабызбы? Албетте, Пайгамбарыбыз да адептүү болууга чакырып, дуба кылган. Эми биз дагы ага окшоп дуба кылалы”, – деп тема аяктайт.	

Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) адептүү болуу жөнүндө абдан жакшы дубасы бар.

“Аллахым! Бөлүнүүдөн,
бузукулуктан, эки жүздүүлүктөн
жана жаман адеп-ахлактан сага
баш калкалайм”.

(Насаи. Истиаза. 21)

“اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّقَاقِ،
وَالتَّفَاقِ، وَسُوءِ الْأَخْلَاقِ”

(النسائي، الاستعاذة، ٢١)

103

Келгиле, ушул дубаны күн сайын окууга аракет кылалы, өзүбүз да, сөзүбүз да сонун болсун.

«Менин алдымда эң сүйкүмдүүнөр, адеп-ахлагы эң жакшы болгондор жана айланасындагылар менен тил табышып жашагандар. Алар бардыгын жакшы көрөт, бардыгыда аларды жакшы көрөт. Менин алдымда эң сүйкүмсүздөр сөз ташыгандар, достордун арасын бузгандар жана жакшы адамдардан кемчилдик издегендер».

(Табарани. Авсат. 7693, VIII / 341, 342)

5-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
акырет жашоосун үйрөтөт

Акырет

	Тема	Акырет деген эмне?	
	Иш-чаранын аты	Акырет	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Термин түшүндүрмөсү	
	Максат, натыйжа	1. Акырет туурасында терминдерди билет. 2. Дүйнө жашоосун туура жана жакшы амалдар менен улантуунун акыретке пайдасын түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. “Акыретке ишенген адам кандай болот?” деген суроо боюнча талкуу жүргүзүлөт. 2. “Акыретке ишенген адам кандай иш-аракеттерди жасайт жана жасай албайт?” деген тема катары менен тактага жазылат. 3. Андан кийин төмөнкү текст окулат.	
	Нускама (инструкция)	“Акыретке ишенгендер жеке жана коомдук жашоодо кандай адамдар?” деген суроо боюнча талкуу жүргүзүлөт. Акыретке ишенүүнүн жолдорун ушундай жолдор менен билүүгө болот.	

Акырет сөздүктө “акыркы, кийинки жана акыркы күн” дегенди билдирет. Термин катары, Алланын буйругу аркылуу Исрафилдин сурнай тартуусу менен кыяматтын кайың болуусу жана түбөлүк жашоонун башталуусу.

Эне курсагынан башталган дүйнөгө болгон саякатыбыз балалык, жаштык, бойго жеткендик жана карылык болуп уланат. Өлүм менен аяктаган дүйнө жашоосунан кийин акыретке саякат башталат. Акыретке саякат да дүйнөгө саякат сыяктуу акырындык менен уланат. Өлүм менен башталган акырет сапарында алгач болуп көрдө жашоо болот. Кыяматтын кайың болуусу менен Махшар майданын да чогулушат. Мизанда (тараза) ар бир адамдын жакшы жана жаман жүрүм-туруму өлчөнөт жана эсептелет. Мизандагы таразага тартуунун натыйжасында, пенделерге жакшы иштер үчүн бейиш, жаман иштер үчүн тозок берилет.

Акырет жашоосу дүйнө жашоосунун уландысы. Адам баласы энесинин курсагынан чыгып, көзүн ачканда, бул дүйнө жашоосун, ал эми көзүн жумганда акырет жашоосун жашай баштайт. Бул дүйнө акыреттин талаасы. Бул жерде эмне кылсак, акыретте анын акыбетин көрөбүз. Эгер жашоо бул дүйнө менен чектеле турган болсо, жасагандарыбыздын эсеби берилбей тургандыгы үчүн адамдар ар кандай жамандыкты жасашмак. Бактыга жараша, сыноо болгон бул дүйнө жашоосунан кийин, акыретте биз сыноонун жыйынтыгын көрөбүз.

﴿وَاللَّهُ مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مِثْلَ مَا يَجْعَلُ أَحَدُكُمْ إِصْبَعَهُ هَذِهِ - وَأَشَارَ بِالسَّبَابَةِ - فِي الْيَمِّ، فَلْيَنْظُرْ بِمَ تَرْجِعُ؟﴾. [مسلم، الجنة، ٥٥]

“Аллага ант болсун, акыреттин алдында дүйнө бириңер манжаңарды деңизге малып алгандагы калган бөлүгү. Карап көрсүн, манжасында эмне калат?” (Муслим. Жаннат. 55)

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) кандай сонун айтып берген. Биз баарыбыз өмүрүбүздү чексиз деңиздей көрөбүз. Эми манжаңарды деңизге же бир стакан сууга малып, алып чыкканыбызды элестетип көрөлү. Ал суудан канчасы манжаңызда калды? Жалгыз гана бир нече кыпындай

тамчы... Эми ал тамчылардын тез эле кургап кетээрин ойлогонубузда, дүйнөнүн жашоосу канчалык тез жана кыска экенин түшүнөбүз.

Ушул сонун хадиси аркылуу Пайгамбарыбыз дүйнө жашоосуна берилип кетпөөбүз үчүн бизди эскерткен. Өмүрүбүздү жакшы иштерди жасап өткөрүүгө чакырган. Эми дүйнө жашоосун кантип толук кандуу жашаш керек? Биринчиден, Куран окуу, намаз окуу, үй-бүлөбүзгө кызмат кылуу, туугандарыбызга жана айланадагыларга жакшылык кылуу, жада калса тирүү жандыктар менен өсүмдүктөргө назик мамиле кылуу менен гана. Ушундай берекелүү дүйнө жашоосунан кийин башталган акыретте, Алладан бизге сыйлыктар жана белектер берилет. Алла Таала Зилзал сүрөсүндө айткандай: “Демек, кимде-ким кыпындай жакшы иш кылган болсо аны көрөт. Кимде-ким кыпындай жаман иш кылган болсо аны да көрөт”. (Зилзал сүрөсү. 7-8-аяттар)

Аңгеме

	Тема	Акыретке ыйман келтирүүнүн маанилүүлүгү	
	Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөр	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме	
	Максат, натыйжа	1. Акыретке ишенген адам өз иш-аракеттерин кантип башкарууну билет. 2. Хадистердин негизинде кылган иш-аракеттеринин эсеби акыретте алынарын билет. 3. Жакшы жасаган амалдарынын акысы катары бейиш, ал эми жаман жасаган иштеринин акысы катары тозок азабы бар экендигин билет. 4. Туура эмес иш-аракеттерден алыс болууга аракет кылат.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеме түшүндүрүлөт. 2. Аңгемде эмнени баса белгилөө керектиги жөнүндө сөз болот.	
	Нускама (инструкция)	Акыретте ар бир жүрүм-турум кантип каралаары жөнүндө сөз болот жана алардан мисал келтирүү талап кылынат. Алар үйрөнгөн хадистердин негизинде, бүгүнкү күндө ушундай эле окуяны баштан өткөрүшсө, эмне өзгөрмөк? Кандай көз-караш менен карашмак? Бул боюнча талкуу жүргүзүлөт.	

108

Кагазда “Шашылыш, Хирада чогулалы!” – деп гана жазылып турган. Асан менен Абдуллах кагазды окугандан кийин дароо Хирага жөнөштү. Абдуррахман буга чейин Хирага келген болчу. Ал досторун көрөр замат: “кайда калдыңар? жарым сааттан бери күтүп отурам. Жазып калтырган кагазымды көргөн жоксуңарбы? Отургула, силер менен сүйлөшүшүм керек!” – деди. Асан менен Абдуллах кызыгып отуруп, Абдуррахманды уга башташты.

Мен хадистерди изилдеп жаткам. Акырет жөнүндөгү бир хадиске күбө болдум жана аны ойлоно берип түнү бою уктай алган жокмун. Эртең менен силерге кагазга жазып таштап, дароо бул жака келдим. Мен силерге ошол хадисти окуп берейин кунт коюп уккула. Ади Ибни Хатим (р.а.) риваят кылган хадисте, Пайгамбарыбыз (с.а.в.): **Раббыңар ар биринер менен кээде котормочусуз сүйлөшөт. Алла пендесине карап: “Мен сага мал-мүлк берген жокмунбу?” – дейт. Ал адам: “Ооба, бердиң!” деп жооп айтат. Алла Таала кайра: “Мен сага пайгамбар жиберген жокмунбу?” Ал адам оң жагына карайт, тозокту гана көрөт. Сол жагын карайт дагы эле тозокту көрөт. Силерден бирөөңөр жарым курма (садака берип) болсо да, муну да таппаса жакшы сөз менен тозоктон коргонсун! (Бухари. Зекет. 9)**

Силер элестете аласыңарбы? Акыретте Алланын алдында барабыз жана ачыктан же жашыруун иш аракеттерибиздин баары көрүнөт. Бул укмуш нерсе! Жашыруун эч нерсе калбайт, биз жасаган иштердин баары ачыкка чыгат. Жада калса муну ойлоноу да мээмди токтотуп жатат. Акырет кандай жер жана биздин бардык иштерибиз кандайча көрүнөт? Бул нерсе мага аябай таң калычтуу болуп жатат. Сураныч, ушул сырларды чогуу изилдеп көрөлү, мага жардам бериңиздер!

Асан менен Абдуллахтын көздөрү тостойо түштү. Алар дагы абдан кызыгып калышты. Келгиле, аны изилдеп көрөлү деп, асыр намазынан кийин жолугушуу убадасы менен таркап кетишти.

Асыр азаны окулуп, асыр намазындан кийин, кайра Хирага чогулушту. Баары өз отургучтарына отуруп, акырет жөнүндө сүйлөшө башташты. Абдуллах:

Достор, чындыгында акырет жөнүндө билгендерим мага аябай таасир калтырды. Абдурахман айткандай, бул дүйнөдө жасаган иштерибииздин бардыгы жазылып турат экен. Атүгүл ниеттерибиизге чейин. Ал тургай, биздин бардык жасаган иштерибиизди өзгөчө амал дептерлерге жазган периштелер да бар экен. Бул темага байланыштуу мен тапкан хадис төмөнкүдөй:

«قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: إِذَا هَمَّ عَبْدِي بِسَيِّئَةٍ فَلَا تَكْتُبُوهَا عَلَيْهِ، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاکْتُبُوهَا سَيِّئَةً، وَإِذَا هَمَّ بِحَسَنَةٍ فَلَمْ يَعْمَلْهَا فَاکْتُبُوهَا حَسَنَةً، فَإِنْ عَمِلَهَا فَاکْتُبُوهَا عَشْرًا».

[مسلم، الإيمان، ۲۰۳]

“Алла Таала Кираман Катибин периштелерине мындай дейт: Пендем жамандык кылууну ойлоп жатканда аны жазбагыла. Эгер ал жаман ишти жазаса, анда жазгыла. Эгер ал жакшы иш кылууга көңүлдөнсө, сооп катары жазгыла. Ал ошол жакшылыкты кылганда, он эсе кылып жазгыла”. (Муслим. Иман. 203) Бул маселеге байланыштуу абдан маанилүү бир кабар Курандын Аңнам сүрөсүнүн 160-аятында айтылат: “Ким бир жакшылык кылса, ага андайдан он эсе бар. Ким бир жамандык кылса, ага ошондой гана жаза берилет. Алар зулум кылынбайт”. Кылган жакшылыктарбызга 10 эсе сыйлык бар болсо, кетирген каталарыбызчалык гана жазага тартылабыз. Атүгүл оюбуздагы жакшы иштер да амал дептерибиизге жазылып турат. Бирок оюбуздагы жаман иштер ишке ашырылбай туруп жазылбайт. Кудуреттүү Алла бизди канчалык жакшы көрөт жана кам көрөт, туурабы? Ал мени кызыктырган, акырет жашоосунда кайсы жүрүм-турумдарыбыз менен амалдарыбыз көбүрөөк бааланат?

Асан толкундануу менен сүйлөй баштады:

«لَا تَزُولُ قَدَمُ ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ، عَنْ عُمْرِهِ فِيمَ أَفْنَاهُ، وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَ أَبْلَاهُ، وَمَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَ أَنْفَقَهُ، وَمَاذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ».

[الترمذي، صفة القيامة، ۱]

Бул суроого мен тапкан хадис жооп бере алат. Аз. Пайгамбар: “Адам баласына беш нерседен эсеп суралмайынча, кыямат күнү Раббынын алдынан эч бир жерге жыла албайт. Өмүрүн кандай жана кантип өткөргөнү, жаштыгын кантип өткөргөнү, мал-мүлкүн кайдан тапты жана аны каякка сарптады, үйрөнгөн нерсесине амал кылып-кылбагандыгы?” (Тирмизи. Сифату-л-кыяма. 1) Демек, убактыбызды эмне менен өткөрүп жатканыбыз өтө маанилүү. Мени кызыктырган нерселердин бири акчаны кайдан таап, аны кайда жумшагандыгыбыз. Туура эмес жолдор аркылуу тапкан акчабыз акыретте кыйынчылык жаратат. Маңдай терибииз менен тапкан акчабызды ысырап кылсак, анын да эсебин беребиз. Андан тышкары, тапкан акчабыз менен ата-энебиизге жардам берсек, жакындарыбызга, туугандарыбызга, кошуналарга жана муктаж болгондорго жардам берсек, акыретте соопко ээ болобуз. Бул абдан жагымдуу жана кирешелүү соода. Мен бул ишти абдан жактырдым.

Баары чогулуп күлүп отурушканда, Абдурахман мындай деди:

«الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ،
وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ».

[الترمذي، صفة القيامة، ٢٥؛ ابن ماجه، الزهد، ٣١]

“Ооба, бул чынында эле акылдуу соода! Чындыгында, мен тапкан хадис ушул маселеге да тиешелүү: **“Акылдуу адам – напсин эсепке тарткан жана өлүмдөн кийин боло турган нерселерге даярданып амал кылган адам. Акылсыз адам напсинин каалоолоруна баш ийип, Алладан суранып турган”.** (Тирмизи. Кыямат. 25; Ибни Маажжа. Зухд. 31.) Биз бир чечим чыгарышыбыз керек.

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

	Тема	Акыретке байланыштуу хадистер
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын түзүүдөбүз Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Маалымат топтоо
	Максат, натыйжа	1. Акырет жөнүндөгү хадистерди билет. 2. Акыретке ыйман келтирүүнү билген мусулман өзүн кантип алып жүрүүнү билет. 3. Кыямат, акыркы саат, эсеп, сыноо сыяктуу акыретке байланыштуу терминдерди түшүндүрө алат. 4. Акыретке ишенген адам өз жашоосун кантип пландаштырууну жана кантип ички дүйнөсүн жакшы сезимдер менен жакшы ниеттерге толтурууну түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Акыретке ишенген адамдын жоопкерчиликтүү жүрүм-турумдарына мисалдар келтирилет. 2. Төмөнкү хадистерде айтылган акыретке байланыштуу терминдерди табууга аракет кылат.
	Нускама (инструкция)	“Хадис коллекциясындагы хадистерди билген мусулмандын жашоосу кандай болот?” суроосу жөнүндө талкуу болот.

Хадистер жыйнагыбыз үчүн түстүү картон кагазга чоң тамгалар менен “АКЫРЕТ” деп жазабыз. Түстүү кагаздардан ар кандай фигураларды кесип алабыз. Кесилген ар бир формадагы кагазга акырет туурасындагы хадистерди жазабыз. Ошентип, хадистер жыйнагын жана билимибизди тереңдеткен болобуз.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз (с.а.в) буюрду:

1. Аллага жана акырет күнүнө ишенип өлгөн адамга: “Бейиштин сегиз эшигинин каалаганынан кириңиз!” – деп айтылат. (Ибн Ханбал. I. 17)
2. Кыямат күнү бардык акылар өз ээлерине берилет. Жада калса мүйүзү жок койдун мүйүзү бар койдон акысы алынат. (Тирмизи. Сифату-л-кыяма. 2.)
3. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз күндөрдөн бир күнү сахабаларына кайрылып: Муфлис ким экенин билесиңерби?”- деп сурады. Алар: “Бизче муфлис акчасы менен мал-мүлкү жок калган адам”, - деп жооп беришти. Ошондо Пайгамбарыбыз (с.а.в.) айтты: “Менин үмөтүмдүн муфлиси бул, кыямат күнү намаз, орозо жана зекеттердин сообу менен келет. Бирок муну сөгүп, тигиге жалаа жаап, мунун мал-мүлкүн жеп алып, тигинин канын төгүп, дагы бирөөнү сабап койгон абалда келет (намазын окуган, орозосун туткан жана зекетин берген. ошону менен бирге кул акысы болгон күнөөлөрдү да жасаган). Андыктан анын жасаган жашы иштеринен аты аталгандардын ар бирине берилет. Эгерде анын сооптору жетишпей калса, зулум көргөн адамдын күнөөлөрүнөн алынып, ага жүктөлөт да, акырында тозокко айдалат”. (Муслим. Бирр 60; Тирмизий. Сифату-л-кыяма. 2; Муснад. 2/303)
4. “Аллага жана акырет күнүнө ишенген адам кошуналарынын тынчын алып, аларга ыңгайсыздык жаратпасын. Аллага жана акырет күнүнө ыйман келтирген адам коногун сыйласын. Аллага жана акырет күнүнө ишенген адам жашкы сөз айтсын же унчукпасын”. (Бухари. Адаб. 31, 85; Муслим. Иман. 74, 75)
5. “Адам баласы өлгөндө үч амалынан сыртакары башка бардык сооптуу амалдары токтоп калат: жүрүп туруучу садака, пайда берүүчү илим, аркасынан дуба кылган ыймандуу перзент”. (Муслим. Васийа. 14) (Түшүндүрмө: Жүрүп туруучу садака, бул коомчулукка пайда берүүчү нерселерди жасоо, мисалы: мечит салуу, мектеп салуу, кудук казуу, жол куруу, көпүрө куруу, көлөкөлүү бактарды отургузуу, ж.б.у.с. кайрымдуу иштер.)
6. “Эгер бир адам тозоктон кутулуп бейишке киргиси келсе, анда Аллага жана акырет күнүнө ишенип өлүшү керек. Өзүнө каалаган нерселерди да башкаларга каалашы керек”. (Муслим, Имара 46.)

Маалымат кутучасы

	Тема	Бөлүмгө байланыштуу терминдер жана алардын маанилери	
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк	
	Максат, натыйжа	1. Акыретке байланыштуу терминдерди билет. 2. Акырет жөнүндөгү терминдерди туура жана ордунда колдонот.	
	Иш-чаранын этаптары	Биздин бөлүмгө байланыштуу терминдер бизди күтүп жатат, дейт да кутучадагы терминдер бир-бирден окулат.	
	Нускама (инструкция)	Маалымат кутучасындагы терминдерди колдонуп карикатура чийүү талап кылынат. Бул карикатуралар көргөзмөгө коюлат.	

Акырет жөнүндө билгендерибизди карап көрөлү?

СУРНАЙ

Кыямат кайың болгондон кийин кайрадан тирилүүнү жарыялоо үчүн Ибрафил аттуу периште тарабынан тартыла турган түтүкчө.

БАРЗАХ

Өлгөндөн кийин кайрадан тирилүүгө чейинки күтүүчү жай, кабыр жашоосу.

БАС

Өлгөндөн кийин тирилүү дегенди билдирет. Кыямат кайың болгондон кийин бардык адамдардын жаңы дене менен кайрадан тирилиши.

ХАШР ЖАНА МАХШАР

“Хашр” сөздүктө “чогулуу, топтолуу, жыйналуу” дегенди билдирет. Алла Таала адамдарды кайра тирилткенден кийин эсепке тартуу үчүн бир жерге топтоосу. Бул жолугушуу жайы да “махшар” деп аталат.

АМАЛ ДЕПТЕРИ

Адамдардын бул дүйнөдөгү жакшы-жаман бардык иш-аракеттери, ой-пикирлери жана сөздөрү жазылган баракча.

МИЗАН

“Өлчөөчү курал, тараза” деген маанини туюнтат. Бул термин “акыретте адамдардын күнөөлөрүн, соопторун, жакшылыктарын жана жамандыктарын тарта турган руханий тараза” деген маанини билдирет.

КЫЯМАТ

Ааламдагы нерселердин бардыгы жок болуп, өлгөн адамдардын баары жасаган иш-аракеттерин эсебин берүү үчүн кайра тириле турган маалы. Өлгөндөрдүн тирилүүсү менен башталып, түбөлүккө улана турган аалам.

БЕЙИШ

Аллага ибадат кылган жана бул дүйнөдө жакшы амал жасап өткөн момун-мусулмандардын акыретте бара турган тендешсиз жери.

ТОЗОК

Аллага ишенбеген, өмүрүн жаман амалдарды жасап өткөргөн мунафыктардын жана каапырлардын акыретте жазалана турган коркунучтуу жери. Каапырлар менен мунафыктар түбөлүк азап чегишет, ал эми момундар күнөөлөрүнүн жазасын тарткандан кийин бейишке киришет.

Оюн

	Тема	Акырет туурасындагы терминдер
	Иш-чаранын аты	Табу Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн
	Максат, натыйжа	1. Акыретке байланыштуу терминдерди билет. 2. Акырет терминдеринин маанисин түшүндүрөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Акыретке байланыштуу хадистер майда түстүү кагаздарга жазылып, кутучага салынат. 2. Окуучулар эки топко бөлүнөт. 3. Ар бир топ кутучадан тандаган хадисти табу оюну менен айтып беришет. 4. Акырет жөнүндө эң көп хадистерди билген топ биринчи болот. (Оюнду баштоодон мурун, окуучулар эки топко бөлүнөт. Ар бир атаандашка бир-эки мүнөт убакыт берилет. Оюнду баштай турган команда аныкталгандан кийин чыккан баяндамачыга кутучадагы терминдер берилет жана тыюу салынган сөздөрдү колдонбостон терминди түшүндүрүп берүү талап кылынат. Оюнда тыюу салынган сөздөрдөн сырткаркы сөздөр колдонулуп терминдер түшүндүрүлөт. Баяндамачы колундагы сөздү эрежелердин чегинде түшүндүрүүгө аракет кылат, ал эми калган оюнчулар божомолдоого аракет кылышат.)
	Нускама (инструкция)	Алардан оюндагы акыретке байланыштуу терминдерди колдонуп аңгемелерди түзүү талап кылынат.

114

Терминдер	Колдонулбай турган сөздөр
Акырет	Бейиш, тозок, кыямат,
Сурнай	Түтүкчө, кыйкырык, үн,
Барзах	Махшар, бас, акырет,
Бас	Тирилүү, кыямат, өлүм,
Махшар	Топтолуу, мизан, эсеп,
Мизан	Сыйлык, эсеп, тараза,
Кыямат	Сурнай, Исафил, бас,
Амал дептери	Дептер, амал, эсеп,
Бейиш	Сыйлык, жакшылык, бактылуулук, кубаныч, жыргал жашоо,
Тозок	Жаза, жамандык, kötülük, кыйноо, азап тартуу,

Бир аңгеме, бир хадис

	Тема	Акыреттеги күбөлөрүбүз	
	Иш-чаранын аты	Бир хадис, бир аңгеме	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме	
	Максат, натыйжа	1. Дүйнөдөгү кылган иштери үчүн жооптуу экенин билет. 2. Жүрүм-турумун көзөмөлдөөгө аракет кылат. 3. Жакшы жүрүм-турум менен акыретке болгон ишенимдин ортосундагы байланышты түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеме окулат. 2. Аңгемден эң көп эмнеден таасирленгендиги суралат. 3. Өздөрүнүн жашоо тажрыйбаларынан аңгеме түзүүлөрү талап кылынат.	
	Нускама (инструкция)	1. “Акыретке болгон ишеним жашообузду кандайча жөнгө салат?” жана “Акыретте биздин күбөлөрүбүз эмне болушу мүмкүн?” деген суроолор боюнча талкуу жүргүзүлөт. 2. Адам өз сөзү үчүн да жооп берерине ишенип жашаса, жашоодо эмнелерге ээ болору баса белгиленет.	

Алар мектептен кийин ойноп-күлүп Хирага келишкен. Күндү көңүлдүү өткөргөнү көрүнүп турду. Асан:

Биология мугалими бүгүн кандай кызыктуу маалыматтарды берди. Денебиздеги бардык органдарды түзгөн клеткаларда окшош маалыматтар бар экен. Көз клеткасында көз жөнүндө маалыматтар, тери клеткасында сезимдер жөнүндө маалыматтар ачык. Эгер маалыматтар аралашып калса, оору катары сезет экенбиз. Кызык эле, туурабы?

Абдуллах:

Бул мага тубаса азиз болуп төрөлгөн сүрөтчү Ашраф Терзиоглун эсиме салды. Ал манжалары менен көргөн адам катары тарыхта калган. Ал бир нерсенин сүрөтүн көрбөй туруп биринчи жолу баш бармагы менен тарткан. Ал манжалары менен көргөн сүрөтчү катары белгилүү. Бул таң калыштуу!

Абдуррахман болсо:

Мен сизди укканда Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) бир хадиси эсиме түштү. Бул кантип болушу мүмкүн деп ичимден ойлоп жаттым; бирок сиз айтып жаткан нерсе ушул хадистин далили сыяктуу. Анда силерге айтып берейин, силер да өз пикириңерди билдиргиле:

Анас Ибн Малик (р.а.) мындай дейт: Бир күнү Пайгамбарыбыз менен бирге жүрдүк. Пайгамбарыбыз күлүп, бизге:

- “Эмне үчүн күлдүм, билесинерби,?” – деп сурады.

Биз:

- Алла жана Анын Элчиси билет, - дедик.

Пайгамбарыбыз (с.а.в.):

Раббы менен пенденин сүйлөшкөнүнө күлүп жатам. Алланын алдында пенде эсеп берип жатканда, “Оо, Раббым! Сен мени акыйкатсыздыкка баруума тоскоол болгон жоксуңбу? – дейт. Алла Таала: “Ооба, мен акыйкатсыздыкка тыюу салдым!” – буйурат. Пенде: “Бирок мен өзүмө, мен тарабынан бир күбөнүн келүүсүнөн башка бир нерсеге, башка бирөөнүн күбөлүгүнө ыраазы эмесмин”, - дейт. Ушундан улам Алла Таала: “Бүгүн сага жалгыз күбө катары напсиң (өзүң), көп күбө катары да жазып турган периште жетет”, - деп буюрат жана анын оозуна мөөр басылат. Анын артынан органдарга “Айт!” деп буйрук берилет. Ал өзүнүн органдарына: “Кеткиле, мен бир гана силер үчүн күрөшүп жатам!” – деп айтат. (Муслим. Зухд. 16)

Адамдын органдарынын сүйлөгөнү жана адамдын мындан таасирленгендиги мени абдан таң калтырды. Бул мүмкүн эмес көрүнгөн.

Асан:

- Бирок бул мүмкүн. Бул илимий жактан да ачыкталган. Акырет күнү кол-бутубуз сүйлөй баштайт жана алар кайсыл иштерде колдонулгандыгын айта алышат.

Абдуллах:

- Демек, азиз сүрөтчү сыяктуу органдарыбыз башынан өткөргөн жана сезген окуяларын Аллага болгонун болгондой айтышат. Бул чындыгында таң калтыра турган нерсе!

Абдурахман колуна Куранды кармап:

- “Бул боюнча дагы бир аят бар. Фуссилат сүрөсү 20-21-аяттары мына!” – деди жана баары бирге аяттарды окуп чыгышты:

116

﴿حَتَّىٰ إِذَا مَا جَاءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۚ وَقَالُوا لِمَ لِيُؤْذِيَهُمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوا أَنْطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ ۖ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾

[سورة فصلت، الآية: ٢٠-٢١]

“Алар терилерине: “Эмне үчүн бизге күбө болдунар”, – дешет. (Терилери): “Бизге баарын сүйлөткөн Алла. Силерди алгач ирет жараткан Алла жана Ага кайтарыласыңар”, – деп айтышат. Силердин өзүңөргө (Кыйамат күнү) кулактарыңар, көздөрүңөр жана терилериңер күбө болушунан жашырына албайсыңар. Алла жасаганыңардын көбүн билбейт деп ойлочу элечер”.

Булардын бардыгы Алланын улуулугун жана акыреттин бар экендигин далилдеген илимий чындыкка суктанып калышты. Алар билбей эле бирдей сөздү айтышты:

“Субханаллах!”

Иш чара

	Тема	Акыретке ыйман келтирүүнүн жашоого тийгизген таасири	
	Иш-чаранын аты	Хадис жана аяттын дал келүүсү	 Убактысы: Бир апта
	Иш-чаранын түрү	Шайкештик	
	Максат, натыйжа	1. Акыретке байланыштуу терминдердин маанисин билет. 2. Адептүү жана адепсиз жүрүм-турумду бири-биринен ажырата алат. 3. Ал өзүн жакшыраак таанып, жүрүм-турумун башкара билүүгө үйрөнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Берилген хадистин маанисине ылайыктуу аят табылат. 2. Табылган аят хадиске жанаша жазылат.	
	Нускама (инструкция)	1. Окуучулар тапкан хадистерин аяттар менен байланыштырышат. 2. Хадистерди үйрөнүп жатып аяттарды да үйрөнүшөт.	

ХАДИС ЖАНА АЯТТЫН ШАЙКЕШТИГИ

Алла Элчиси (с.а.в.) Ибн Умардын (р.а.) ийинин кармап: “Дүйнөдө жолоочу сыяктуу бол!” – буюрду. Ибн Умар (р.а.) мындай дейт эле: “Кечти көрдүңбү, таңды күтпө! Таңды көрдүңбү, кечти күтпө! Ден-соолугуң чың маалда оорун үчүн даярдан! Тирүү кезинде өлүмгө даярдан!” (Бухари. Рикак. 3.)

Муминун сүрөсүнүн 115-аятында буюрулгандай:

.....

“Акылдуу адам – напсин эсепке тарткан жана өлүмдөн кийин боло турган нерселерге даярданып амал кылган адам. Акылсыз адам напсинин каалоолоруна баш ийип, Алладан суранып турган адам”. (Тирмизи. Кыямат. 25; Ибни Мааж. Зухд. 31.)

Лукман сүрөсүнүн 33-аятында буюрулгандай:

.....

“Кыямат күнү адам баласы таанышын көрүүдөн тажагандай эч кимден тажабайт. Анткени ал жасаган адилетсиздиктен улам артынан түшүүдөн коркот”. (Алси. Руху-л-Маани. Бейрут, 30-том, 48-б.)

Абаса сүрөсүнүн 34-37-аяттарында буюрулгандай:

.....

“Алла Таала Кираман Катибин периштелерине мындай дейт: Пендем жамандык кылууну ойлоп жатканда аны жазбагыла. Эгер ал жаман ишти жазаса, анда жазгыла. Эгер ал жакшы иш кылууга көңүлдөнсө, сооп катары жазгыла. Ал ошол жакшылыкты кылганда, он эсе кылып жазгыла”. (Муслим. Иман. 203)

Инфитар сүрөсүнүн 10-12-аяттарында буюрулгандай:

.....

“Раббыңар ар биринер менен кээде котормочусуз сүйлөшөт. Алла пендесине карап: “Мен сага мал-мүлк берген жокмунбу?” дейт. Ал адам: “Ооба, бердиң!” деп жооп айтат. Алла Таала кайра: “Мен сага пайгамбар жиберген жокмунбу?” Ал адам оң жагына карайт, тозокту гана көрөт. Сол жагын карайт дагы эле тозокту көрөт. Силерден бирөөңөр жарым курма (садака берип) болсо да, муну да таппаса жакшы сөз менен тозоктон коргонсун!” (Бухари. Зекет. 9)

Кахф сүрөсүнүн 49-аятында буюрулгандай:

.....

“Адам баласына беш нерседен эсеп суралмайынча, кыямат күнү Раббынын алдынан эч бир жерге жыла албайт. Өмүрүн кандай жана кантип өткөргөнү, жаштыгын кантип өткөргөнү, мал-мүлкүн кайдан тапты жана аны каякка сарптады, үйрөнгөн нерсесине амал кылып-кылбагандыгы?” (Тирмизи. Кыяма. 1)

Аъраф сүрөсүнүн 8-9-аяттарда Алла Таала буюргандай:

.....

“Алла Таала: “Бүгүн сага жалгыз күбө катары напсиң (өзүң), көп күбө катары да жазып турган периште жетет”. буюрат жана анын оозуна мөөр басылат. Анын артынан органдарга “Айт!” деп буйрук берилет. Ал өзүнүн органдарына: “Кеткиле, мен бир гана силер үчүн күрөшүп жатам!” – деп айтат. (Муслим. Зухд. 16)

Нур сүрөсүнүн 24-аятында буюрулгандай:

.....

“Менин үмөтүмдүн муфлиси бул, кыямат күнү намаз, орозо жана зекеттердин сообу менен келет. Бирок муну сөгүп, тигиге жалаа жаап, мунун мал-мүлкүн жеп алып, тигинин канын төгүп, дагы бирөөнү сабап койгон абалда келет (намазын окуган, орозосун туткан жана зекетин берген. ошону менен бирге кул акысы болгон күнөөлөрдү да жасаган). Андыктан анын жасаган жашы иштеринен аты аталгандардын ар бирине берилет. Эгерде анын сооптору жетишпей калса, зулум көргөн адамдын күнөөлөрүнөн алынып, ага жүктөлөт да, акырында тозокко айдалат”.. (Муслим. Бирр 60; Тирмизий. Сифату-л-кыяма. 2; Муснад. 2/303)

Бакара сүрөсүнүн 281-аятында айтылгандай:

.....

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Дүйнө акыреттин талаасы, эмнени тиксең, ошону аласың.
	Иш-чаранын аты	Эксперимент жүргүзөлү, эмнени эким, эмнени алдым. Убактысы: Бир ай
	Иш-чаранын түрү	Билим жана табият таануу иш-чарасы
	Максат, натыйжа	1. Акыретке ишенүүнүн маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Ар бир жүрүм-турумдун эсебин берерин билип, ошого жараша мамиле кылат.
	Иш-чаранын этаптары	1. Адамдын акыретке ишенүүсү жана ар бир кылган иши үчүн жооп берерин билүүсү анын башка адамдар менен болгон мамилесине кандай таасир этет? деген суроо узатылат. 2. “Муну эксперимент аркылуу байкап көрөлү”, дейт да эксперименттин этаптары ирети иш жүзүнө ашырылат.
	Нускама (инструкция)	1. Окуучулардын бул экспериментти жүргүзүп дүйнө жүзүндө жасалган ар бир иштин акыбети кайтаарын түшүндүрүңүз. 2. Экспериментти бардык студенттер көрө алышы үчүн бардык шарттарды түзүү.

ЭМНЕНИ ЭКСЕҢ, ОШОНУ АЛАСЫҢ.

Ачуу калемпир жана помидор көчөттөрү даярдалат. Бул көчөттөр эки карапага же болбосо бакчанын короосундагы атайын даярдалган чарбакка отургузулат. Бул карапалар же чарбак “эмнени эким, эмнени алдым чарбагы” деп аталат.

Ачуу калемпирдин көчөттөрүн отургузуу учурунда “Мен катуу айттым, көп адамдын көңүлүн ооруттум. Эч кабатыр болбо, балким жасагандарымдан даамдуу бир нерсе чыгышы мүмкүн”, - деп айтылат.

Помидор көчөтүн отургузуу учурунда “Мен пайдалуу болууга аракет кылдым, адамдарга жардам бердим. Ушундан жаман нерсе чыгабы?” деп айтылат.

Көчөттөрдү убагында сугарып, өсүшү жана түшүм бериши күтүлөт.

Ортодо калемпирди сугарып жатып “Мен катуу айттым, көңүлүн ооруттум. Эми эмне жыйнайм?”, помидорду сугарып жатып “Пайдалуу болууга аракет кылдым, жардам бердим. Эми эмнени жынайм?” – деп сурашат.

Жашылчалар топтолушат. Эмне септим, эмне алдым деп даамын көрүшөт. Ачууну сепкен таттуу түшүм жыйнай алабы? Таттуу сепкен адам ачуу түшүм жыйнай алабы?

Бул учурда:

Бул дүйнө талаасында жамандык сепкен адам, акыретте сулуулук жыйнай алабы? Бул дүйнөдө жакшылык жана сулуулук сепкен адам акыретте жамандык оруп ала алабы? Акыретте эмне жыйнап алгыбыз келсе, дүйнөдө да ошону эгишибиз керек.

Акыретте бейиштин белектерин жыйноо үчүн алгач эмнеден баштоону каалайсыз?

Сизге пикир берүү үчүн Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) хадистеринен бир нече мисал келтирили:

«مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ».

[مسلم، الإيمان، ۱۵۱]

- Аллага шерик кошпой көз жумган адам бейишке кирет. Аллага шерик кошуп өлгөн адам тозокко кирет. (Муслим. Иман. 151.)

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ».

[مسلم، الإيمان، ١٦٨؛ البخاري، الأدب، ٥٠]

- Сөз ташыган адам бейишке кире албайт. (Бухари. Адаб. 49, 50; Муслим. Иман. 168).

«يَا أَيُّهَا النَّاسُ، أَفْشُوا السَّلَامَ، وَأَطْعِمُوا الطَّعَامَ،
وَصَلُّوا وَالنَّاسُ نِيَامٌ تَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ».

[الترمذي، القيامة، ٤٢]

- Эй, ыйман келтиргендер! Бири-бириңерге салам бергиле, тамак ичиргиле, түн ичинде адамдар уктап жатканда намаз окугула. Эгер ошентсең, бейишке аман-эсен киресиңер. (Тирмизи. Кыямат. 42)

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ كِبَرٍ».

[مسلم، الإيمان، ١٤٧]

- Жүрөгүндө кыпындай текебердик болгон адам бейишке кире албайт. (Муслим. Иман. 147.)

Ой-жүгүртүү баракчасы

	Тема	Акыретке ыйман келтирүү	
	Иш-чаранын аты	Ой жүгүртүү баракчасы	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Маңыздуу	
	Максат, натыйжа	1. Ар ким өз иш-аракеттери үчүн жооптуу экендигин түшүнөт. 2. Жүрүм-турумун көзөмөлдөөнү үйрөнөт. 3. Жаман жүрүм-турумдан алыс болот.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Текст окулат. 2. Акырет жөнүндө маңыздуу драма түзүлөт.	
	Нускама (инструкция)	Окулган маңыздуу жөнүндө комментарийлер берилет.	

ЭМНЕНИ ЭКСЕҢ, ОШОНУ АЛАСЫҢ.

Аллага жана акырет күнүнө ишенбеген (ыймансыз) бир адам Ислам аалымынын жанына барат. Ошол учурда аалым колуна кышты алып окуучуларына таяммум алууну түшүндүрүп жаткан. Ыймансыз адам кызыккан үч тема боюнча суроо бергиси келгендигин айтат. Аалым:

“Суроолоруңду бериңиз”, – дейт.

Ал биринчи суроосун берет:

Силер Аллага ишенген адамдар, Алланы бар дейсиңер, бирок Алланы көрсөтө албайсыңар. Кана эми болсо көрсөткүлөчү, көрүп ишенели! – дейт.

Аалым:

- “Экинчи суроонду да бер!” – дейт.

Ал адам:

“Силер шайтандын оттан жаратылганын айтасыңар, ошол эле учурда шайтан акыретте тозокко түшүп, от менен жазаланаарына ишенесиңер. Отко от азап кылабы?” – деп сурайт.

Аалым:

- “Түшүнүктүү. Башка сурооңуз болсо да бериңиз!” – дейт.

Адам:

- Менин акыркы суроом. Силер “Кыяматта бардык адамдар дүйнөдө кылган иштеринин акыбетин акыретте көрөт. Акыретте кадимкидей сот болуп, эсеп суралат”, – деп айтасыңар. Адамдарды жайына койгула, каалаган нерсесин кылышсын, кандай бактылуу болгусу келсе ошондой жашасын. Соттун эмне кереги бар?” – дейт.

Аалым ордунан туруп, колундагы кыш менен баштан ары акырын бир урат. Башы бираз ооруй түшөт. Өзү да жана аалымдын шакирттери да мындай жоопко аябай таң калышат. Адам:

- “Аай, башым аай! Эмнеге мени уруп атасың?” – деп, ал жерден кетип калат да сотко барып арызданат. Аалым менен ыймансызды сотко чакырышат. Сот аалымдан сурайт:

- Эмнеге андай кылдың?

Аалым:

“Мен ага жамандык кылган жокмун. Сураган суроолоруна гана жооп бердим”, дейт.

- Сот:

- “Кыш менен башка уруп жооп бересизби? Адамдын ден-соолугуна зыян келтирпсиз. Ал сизге арызданып жатат!” дейт. Аалым окуяны айта баштайт:

- Урматтуу сот! Бул киши мага “Эгер Алла бар болсо көрсөт, мен да көрөйүн жана ишенейин”, – деди. Бул суроого жооп катары “Болуп жаткан нерселердин бардыгы баш көзү менен эле көрүнө бербейт”, – дедим. Башын кыш менен бир койдум, катуу тийгендей. Бирок мен эч кандай ооруну көрө албай жатам. Бул кишин башындагы оорусун көрсөтсүн, анан элдин баары ишенишсин. Эгер башында оору болбосо же аны далилдей албаса, анда ал эмне үчүн арызданып сизге барды?” дейт.

Ал киши аябай таң калып:

“Албетте, башым ооруп жатат. Бирок мен аны көрсөтө албайм”, - деп жооп берди.

Аалым ага карап:

- “Мына ушул оору сыяктуу Алла Таала да бар. Бирок баш көзү менен көрүнбөйт. Аны бир гана акыл жана жүрөк менен билүүгө болот”, – деди.

Аалым экинчи суроонун жообун мындайча түшүндүрөт:

- Бул адам, силер “Шайтан оттон жаратылды. Акыретте отко ыргытылат жана от менен азапка тартылат”, – деп жатасыңар. От отко зыян береби?” – деп сураганда, мен дагы топурактан жаратылган бул адамды топурактан жасалган кыш менен урдум. Топурак топуракка кандай азап берсе, от дагы отко ошондой азап берет дегим келди.

Аалым акыркы суроонун жообун мындайча түшүндүрдү:

- Үчүнчү суроонун жообуна келсек, ал киши мага “адамдарды жайына койгула, дүйнөдө эмне кааласа ошону жасасын, эмне үчүн акыретте сот жана эсеп бар?” деп сурады. Мен да ургум келгендиктен аны башына урдум. Эмне үчүн менин каалоомо тоскоол болуп жатат? Эмне үчүн ал сотко чуркап барып, дароо арыздана баштады?

Аалым өз сөзүн улай:

- Мына! Бул дүйнөдө бардык адамдар каалаганын жасашса жана кылган иштери үчүн жооп бербей тургандыгына ишенишсе, анда бул дүйнөнү жамандык каптайт. Өзүнө зулумдук кылган бир нече адам алсыз болгондуктан бул дүйнөдө залымдан укугун коргой албайт. Ошентип, Алла акыретте сот системасын орнотуп, ар бир адамдан кылган иши үчүн жооп берүүнү талап кылат. Заалымдык кылгандан мазлумдун укугун коргойт жана жазасын берет. Ошентип, акыйкаттык орнотулат.

Ыймансыз адам аалымдын берген жоопторуна аябай таң калып, сотко мындай дейт:

- Мен үч суроонун жообун башыма тийген бир кыш аркылуу алдым! Мен мындан ары арызданбайм!

Жашоодон үйрөнүү

	Тема	Аллага жана Анын Элчисине итаат кылуунун акыреттеги пайдасы
	Иш-чаранын аты	Итаат кылсам, кылбасам. Убактысы: 30 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Роль аткаруу, драма.
	Максат, натыйжа	1. Аллага жана Анын Элчисине баш ийип жашоонун акыретке кандай таасир этерин түшүнөт. 2. Алланын жана Анын Пайгамбарынын сөздөрүн угуу, дүйнө жана акырет жашоосун жеңилдететээрин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	Ишке ашыруу этаптары төмөнкүдөй түшүндүрмө берилген тартипте жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	1. Биринчи этапта “Эмне үчүн адамдар аяттардын жана хадистердин маанисин түшүнүшкөн жок?” деген суроо берилет. 2. Экинчи этапта “Эмне үчүн аяттардын жана хадистердин маанилери жакшыраак үйрөнүлдү?” деген суроо берилет. 3. “Алланын жана Пайгамбардын сөздөрүн угуу жашоону татаалдаштырабы же жеңилдетеби? Эмне үчүн?” деген суроо берилет.

Алла Таала бизге аяттары аркылуу дайыма чынчыл болууну буюруп келет. Куран аяттарынан сырткары жылдыздар, өсүмдүктөр, жаныбарлар, денебиз жана атомдор сыяктуу бардык жаратылган нерселер да биз үчүн аят болуп саналат. Биз аларды угушубуз керек. Эгер биз аларды туура окусак жана туура иш жасасак анда дүйнө сыноосунан оңой эле өтөбүз. Келгиле, жашайлы жана үйрөнөлү.

Бир нече досубуз Куранды, жылдызды, атомду, алар тандаган өсүмдүктөрдү жана жаныбарларды жандандырышат.

Калган досторубуз адамдарды жандандырышат.

Бул драманы эки этапта ишке ашырабыз. Этаптар кол чабуу менен башталып, кол чабуу менен аяктайт.

Биринчи этапта тандалган досторубуз аларга берилген жазууларды элдерге окуп чыгышат. Бирок дүйнө эли шаңга бөлөнүп, көңүл ачат, оюнга чөмүлүп эс алышат жана аларды угушпайт. Экинчи этапта болсо дүйнө эли Куранды жана Алланын жараткандарын угушат.

Эки этаптын соңунда эсте калган аяттарды жана хадистерди алдыдагы кагаздарга жазышат. Аяттарды жана хадистерди толук көлөмдө жазуу маанилүү эмес, эң негизгиси түшүнгөнүн жазуу, муну эстен чыгарбайлы. Кайсы этаптагы экзамен кагазы көбүрөөк маалымат камтылганын көрөлү.

Алгач, ушул рольду ойногон досторубузга төмөнкү аяттарды жана хадистерди берели.

﴿فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ * وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾

[سورة الزلزلة، الآية: ٧-٨]

Куран: “Демек, кимде-ким кыпындай жакшы иш кылган болсо аны көрөт. Кимде-ким кыпындай жаман иш кылган болсо аны да көрөт”. (Зилзал сүрөсү. 7-8-аяттар).

«مَنْ مَاتَ لَا يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ الْجَنَّةَ، وَمَنْ مَاتَ يُشْرِكُ بِاللَّهِ شَيْئًا دَخَلَ النَّارَ». [مسلم، الإيمان، ١٥١]

Жылдыз: “Аллага шерик кошпой көз жумган адам бейишке кирет. Аллага шерик кошуп өлгөн адам тозокко кирет”. (Муслим. Иман. 151.)

«مَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا، سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ». [مسلم، الذكر، ٣٨]

Атом: “Кимде ким илим алуу үчүн сапарга аттанса, Алла ал аламдын бейишке баруучу жолун жеңилдетет”. (Муслим. Иман. 151)

«إِيَّاكُمْ وَالْحَسَدَ، فَإِنَّ الْحَسَدَ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ». [أبو داود، الأدب، ٥٢]

Дене: “Көрө албастыктан (кызганычтан) сак болгула! Себеби от отунду жегендей, көрө албастык да жакшы амалдарды жок кылат”.. (Абу Давуд. Адаб. 52)

«لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَآمٌ».

[مسلم، الإيمان، ١٦٨؛ البخاري، الأدب، ٥٠]

Жаныбар: “Сөз ташыган адам бейишке кире албайт. (Бухари. Адаб. 49, 50; Муслим. Иман. 168).

«حُجِبَتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ، وَحُجِبَتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ».

[البخاري، الرقاق، ٢٨؛ مسلم، الجنة، ١]

Өсүмдүк: “Тозок жанга (напси) жагымдуу нерселер менен курчалган. Бейиш болсо напси каалабаган нерселер менен курчалган”. (Бухари. Рикак. 28; Муслим. Жаннат. 1)

Экинчиден, адамдар колдоруна калем жана кагаздарын кармашсын.

Жооптуу досубуз: “Биз дүйнөгө келдик!” деп кол чапканда, адамдар оюн ойноп, көңүл ачышат, ал эми калгандары болсо аяттарды жана хадистерди окушат.

Окула турган аяттар жана хадистер бүткөндө жоопту досубуз “Кыямат болду!” деп кол чапсын. Бул буйрукту уккан адамдар дароо бош кагаздарга эсинде калган аяттардан жана хадистерден жазышсын.

Жооптуу досубуз кайра “Биз дүйнөгө келдик!” деп кол чапканда аят жана хадистерди кайра окушат. Бул жолу инсандар аларды жакшылап кунт коюп угушсун.

Окула турган аят жана хадистер бүткөндө, жооптуу досубуз: “Кыямат болду!” деп кол чапсын жана инсандар акыл-эсинде калган аят жана хадистерди жазышсын.

Алгач, аяттарды жана хадистерди окуган досторубуздан 1 жана 2-этапта кандай сезимде болушканын сурайлы. Алла Таала берген милдетти аркалап жатып алардын тилин албаган адамдарга каршы кандай сезимде болушкан? Акыретте алар туурасында кандай күбөлүк кылышат, билип аламы.

Андан кийин инсандарга сөз берели. 1 жана 2-этаптардагы баштан өткөнкөргөн сезимдерин, сынак кагазынын кайсынысын оңой толтурушканын, акыретте аларга арыздана турган мүчөлөрдү жана Алланын ниматтарына каршы өздөрүн кандай сезишкенин билип аламы.

Биздин иш-чарабыз дароо бүткөндөй эле, дүйнө жашообуздун да кандай бүткөнүн билбей калабыз. Эгер биз Алланын жана Пайгамбардын (с.а.в.) сөздөрүн угуп, алар көрсөткөндөй жашасак, дүйнөлүк сыноодон өтө алабыз.

Көнүгүү

	Тема	Акыретке ыйман келтирүүнүн дүйнөгө жана акыретте пайдасы
	Иш-чаранын аты	Менин пикирим, барыбыздын пикири. Убактысы: 40 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Көнүгүү
	Максат, натыйжа	1. Акыретке ишенүүнүн маанилүүлүгүн билет. 2. Акырет жашоосун ар тараптан чечмелей алат. 3. Жеке жана коомдук жактан бактылуу өмүр сүрүүдө акыретке ыйман келтирүүнүн маанилүүлүгүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучуларды беш тайпага бөлүңүз. 2. Тайпаларга суроолорду окуп берип, бир аз ойлонуу үчүн убакыт бериңиз. 3. Ар бир топтон эки суроо үчүн эки сүрөт тартышын жана сүрөттү да түшүндүрүп берүүсүн сураныңыз.
	Нускама (инструкция)	Көнүгүүнүн аягында сиз кандай дүйнөдө жашаганды каалайсыз деген суроого жооп изделет.

126

1. Эненин курсагындагы наристеге “Көзүңдүн болуусун каалайсыңбы?”, “Колундун болуусун каалайсыңбы?”, “Буттундун болуусун каалайсыңбы?” – деп сурашса, наристе: “Менин жашоом үчүн энеме байланган киндигим жетиштүү. Көз, ашказан жана боор сыяктуу органдар керек эмес!” – деп айтат. Бирок наристе төрөлгөндө киндиги кесилет жана ал көз, ашказан жана боор сыяктуу органдарсыз жашай албайт. Бул дүйнөдөн өтүп акыретке барганыңызда, бул дүйнөдө муктаж болбогон эмнелерге муктаж болобуз?

.....

.....

.....

2. Аз. Пайгамбар мындай буюрду: “Маркумду үч нерсе кабырга чейин ээрчип барат: Биринчиси: Үй-бүлөсү. Экинчиси : Мал-мүлкү. Үчүнчүсү: Амалдары. Алардын экөөсү кайтып келет да, бирөөсү аны менен кошо мазарда калат. Үй-бүлөсү жана мал-мүлкү кайтып келет, амалы болсо өзү менен кошо кабырда калат”. (Муслим. Зухд жана Ракаик.) Сиздин оюңузча, мүрзөдөн кийинки сапарга аттанаарда жаныбызга кайсыл амалдарды алып чыгуубуз керек?

.....

.....

.....

3. Кантип дүйнө акыреттин талаасы боло алат? Акыретте бейишке жетүү үчүн дүйнөдөгү талаабызга эмнелерди эгишибиз керек?

.....

.....

.....

СУРООЛОР:

1. Акыретке сапар тартуунун кадамдарын түшүндүрүп бериңиз.

.....

.....

2. Хадисте айтылгандай, адамды кабырга чейин эмнелер ээрчип барат? Кыскача түшүндүрүңүз.

.....

.....

.....

3. Аз. Умардын мамлекеттик кагаздарга мөөр баскан шакегине “Эй, Умар! Насаатчы катары өлүм сага жетиштүү!” – деп жаздыруусунун себеби эмне болушу мүмкүн?

.....

.....

.....

4. Акыретке ишенген адам кандай мүнөздөргө (жүрүм-турумга) ээ болот?

.....

.....

.....

5. Ясин сүрөсүнүн 77-79, Ахкаф сүрөсүнүн 33 жана Фаатыр сүрөсүнүн 9-аятын карап чыгып, Куранда кайрадан тирилүүнүн бар экендигин көрсөткөн мисалдарды аныкта.

.....

.....

.....

6. Сурнай, бас, хашр, эсеп жана мизан терминдерин түшүндүрүңүз.

.....

.....

.....

Тест

	Тема	Бул бөлүмдү канчалык деңгээлде үйрөндүк?
	Иш-чаранын аты	Тестин суроолоруна жооп берүү Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Тест/өлчөө жана баалоо
	Максат, натыйжа	1. Акыретке ыйман келтирүү туурасында үйрөнгөн маалыматтарды колдоно алат. 2. Окугандарын түшүнөт жана көйгөйлөрдү чечет. 3. Ал үйрөнгөн бөлүм жөнүндөгү суроолорго туура жооп берет.
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучулар суроолорду алдын ала чечишет / суроолор класста чогуу чечилет. 2. Мугалим ар бир суроону тактага жазат же окуп берет. 3. Окуучуларга жооп берүү мүмкүнчүлүгү берилет. 4. Окуучулар суроолорго жүйөлүү түшүндүрмөлөр менен жооп беришет. 5. Берилген туура жооптон кийин экинчи суроого өтөт.
	Нускама (инструкция)	Суроолорго берилген жооптор менен темалардын түшүнүктүүлүгүнүн жетиштүү же жетишсиз экендиги аныкталат.

- 1) Кыямат күнү бардык адамдар топтоло турган жердин аты?**

а) Махшар б) Мизан
в) Хашр г) Бейиш

4) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы хадисте өткөн “муфлис” терминин сүрөттөөдө?

а) Бай болуп туруп, бир учурда бардык мүлкүн жоготкон адам.
б) Кыямат күнү салих амалдарын кул акысы катары башкаларга берүүгө мажбур калган адам.
в) Мал-мүлкүн келген-кеткендин барына тараткан адам.
г) Кылган ибадаттарынын соопторун башкаларга багыштап берген адам.

2) Өлгөндөн кийин кайра тирилгенге чейин адамдын руху күтүп турган жердин аты?

а) Махшар б) Фирдаус
в) Барзах г) Бас

5) “Жарым курма менен болсо дагы, тозоктон сактангыла”. (Муслим. Зекет. 67) хадисинде эмне жөнүндө айтылган?

а) Курма маанилүү жемиш, үйүнүздөрдө болсун.
б) Бардык ишибизди Алланын ыраазычылыгы үчүн жасоого аракет кылышыбыз керек.
в) Алланын ыраазычылыгы үчүн жасай турган эң кичинекей нерсе да тозокко каршы калкан болушу мүмкүн.
г) Курмадан да садака берүүгө болот.

3) “Кандай жашасаңар ошондой өлөсүңөр жана кандай өлсөңөр ошондой тирилесинер”. (Алийулкари. Миркатул-мафатих. 1/332, 7/375, 8/431) хадисинде эмне жөнүндө айтылган?

а) Дүйнө жашоосуна сүңгүп кирип, өлүмдү унутпоо керек.
б) Дүйнө жашоосу бат эле өтүп кетет. Жашообузду пайдалуу жашашыбыз керек.
в) Бирге жашаган адамдарга өлүмдү жана тирилүүнү айтышыбыз керек.
г) Адамдын өлүмүнүн жана тирилүүсүнүн жакшы болуп болбогондугу бул дүйнөдө жашашына жараша болот.

Хадистер менен аңгемени толуктоо

	Тема	Акыретке ыйман келтирүү
	Иш-чаранын аты	Хадистер менен аңгемени толуктоо Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемени толуктоо
	Максат, натыйжа	1. Акыретке ишенүү жөнүндө кабардар болот. 2. Өлүм жөнүндө туура жана толук түшүнүккө ээ болот.
	Иш-чаранын этаптары	1. Акыретке ыйман келтирүүгө байланыштуу хадистер кайталанат. 2. Ар бир окуучудан үйрөнгөн маалыматтарды колдонуп бир аңгеме түзүүлөрү сунушталат. 3. Жазылган аңгемелер класста окулат.
	Нускама (инструкция)	1. Эң жакшы деп эсептелген беш аңгеме добуш берүү аркылуу тандалат. 2. Аңгеме жазгандар мактоого арзыйт.

Махмуттун үч бир тууганы бар. Бирок анын атасы бир аз мурун “Канча уулуңуз бар?” деп сураган адамга төрт эмес беш деп жооп берген.

Жогорудагы сүйлөмдөрдүн ичине “дүйнө жашоосу, акырет жашоосу, бейиш, өлүм терминдери менен бирге **“Алар Адн (түбөлүк жаштык, ыракат, жылгалдар жайы) бейишине киришет. Такыба ата-бабалары, жубайлары жана урпактары да (киришет). Периштелер бардык эшиктерден (ар тараптан) киришет”**. (Раад сүрөсү. 23-аят) аятында да билдирилгендей эң аз он сүйлөмдөн турган аңгеме түзүлө.

Эмне кылат жана эмне кылбайт?

	Тема	Акыретке ишенген адамдын жүрүм-туруму кандай болот?	
	Иш-чаранын аты	Өзүң менен эсептеш!	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Эмне кылат жана эмне кылбайт? Өзүн өзү баалоо	
	Максат, натыйжа	1. Акыретке ишенүүнүн жана кылган ар бир ишинин акыбетин билүүнүн жашоосуна оң таасир этерин билет. 2. Акыретке ишенбей жашаган адамдын кандай ката кетирерин түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Сахабалардын акырет жашоосу жөнүндөгү айткан сөздөрү окулат / түшүндүрүлөт. 2. Жүрүм-турумду көзөмөлгө алуунун жана ар бир жүрүм-турумдун эсеби берилерин билүүнүн бизге кандай пайдасы бар. Бул туурасында талкуу жүргүзүлөт. 3. Сүйлөгөндөн кийин “Эмнеге ээ болом жана эмнеден ажырайм?” деген иш чара жүргүзүлөт.	
	Нускама (инструкция)	Акыретке ишенүүнүн жетишкендиктерине көңүл бурулат. Сапаттуу жашоо үчүн акыретке ишенүүнүн мааниси баса белгиленет.	

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) абдан жакшы көргөн сахабалар да акырет жөнүндө кеп козгошуп, адамдарга эскертүү берген.

Мисалы, Аз. Умар (р.а.) мындай деген: **Жоопко тартылуудан мурун өзүңөрдү жоопко тарткыла.** Амалдарыңар таразага тартыла электен мурун, абийириңерди таразага тарткыла. Алланын алдындагы улуу эсеп күн үчүн өзүңөрдүн амалдарыңарды эсепке тарткыла. “Ошол Күнү (Алланын алдына) келесиңер. Силер эч кандай сырыңарды жашыра албайсыңар”. (Хаакка сүрөсү, 18-аят) аятын эсиңерден чыгарбагыла. Эч шексиз бул дүйнөдө өзүлөрүн эсепке тарткандар үчүн акырет эсеби оңой болот. Дүйнөдө ойлонуп иш кылган жана өз милдеттерин так аткаргандардын сооптору оор болот”.

Аз. Али (р.а.):

“Дүйнө соңуна карай жылып баратат, акырет болсо бизге карай келе жатат. Адамдар арасында дүйнө жана акыретке умтулгандардан бар. Силер болсо акыретке умтулгандардан болгула! **Бүгүн эсеп жок, амал бар; бирок эртең амал жок, бир гана эсеп бар**”.

Келгиле өзүбүздү эсепке тартып көрөлү! Акыретке ишенген инсан катары кандай экенибизди байкайлы!

1. Сиз кокусунан үйүңүздөгү баалуу буюмду уруп, талкалап салдыңыз. Эгер алар муну укса, силерге ачууланышат.

- а) Артымда эч кандай из калтырбай, билинип калса көрмөксөңгө салып койом.
- б) “Уф-ф! Менин тентек бир тууганым. Жүз жолу айттым ушул менен ойнобо деп. Мына кара, сындырып салыптыр!” – деп туруп кутулууга аракет кылам.
- в) “Кечиресиз, мен аны байкабай сындырып койдум. Бул байкабастык үчүн төлөп берүүгө даярмын. Анын эсеби акыретке калбасын”. – дейм.

2. Өтө оор сынак кагазы алдыңарда турат жана сабактан жакшы баа алышыңар керек. Дайыма 100 алган досуңар жаныңарда отурат жана сынак кагазын толтуруп салган.

- а) Мен досумдун кагазынан карап жазамын. Сынактан кийин мен андан кечирим сурайм. Ал мени жакшы көрөт, мени кечирет.

б) Бактыма карачы! Досумдун жанында отуруп калдым. Азыр мен андан көчүрүп жазып, сынактан өтөмүн.

в) “Досум так жана туура жоопторду жазды. Андан карап жазсам болот. Бирок анда акым жок бааны алган боломун. Жакшы баа ала турган бир нече досумдун акысын жеп аларды озуп чыккан болом. Мынча акыны төлөө үчүн бейиштеги упайларымдан беришим керек. Мен чексиз сыйлыгымды бир баа үчүн курмандыкка чала албайм. Кийинки экзаменге көбүрөөк даярданып, жакшы баа алам”. – деймда, мүмкүн болушунча көп суроолорго жооп берем.

3. Сүйүктүү досуңуз сизге жакпаган бирөөгө зыян берсе жана аны сиз гана көрдүңүз. Мугалимиңиз кырдаалдын чындыгын сурайт жана күнөөлүү адамды жазалайт.

а) Экөөнүн тең күнөөсүнүн жоктугун, кокустук экендигин айтып, досумду куткарам. Достук ушундай күндөргө эмесби?

б) Албетте, досумду коргойм. Башкасы эмне кылса кылсын, мени кызыктырбайт!

в) Мен окуяны эч кимге жан тартпай болгонун болгондой эле айтып берем. Мугалимди жаңылтып акыйкатсыз жазалоосуна себепчи боло албайм.

4. Шашып бара жаткан бир адамдын чөнтөгүнөн акча түшүп калат. Биз муктаж болуп турган суммада. Айланасында бир дагы адам жок.

а) Акчаны жерден алып, укпагандай “Акчаңызды түшүрүп алдыңыз!” деп айтам. Баары бир укпайт, акча мага калат! Укпаса эмне кылайын!

б) Алланын сүйүктүү кулумун дейм, бирөө көрүп калбас үчүн чөнтөгүмө салдым. Биринчи кезекте барып каалаганымды алам.

в) Акчаны алып, аны түшүрүп алган адамга беремин. Эч ким көрбөсө да Алла көрүп турат. Бирөөнүн акчасы мен үчүн адал эмес.

5. Акча жана суусаган мышык сиздин колуңуздагы тамакты карап мыялайт.

а) Бул жаныбарлар ар жерде бүргөлөрдү жугузат. Аларды багуу менен тегерек-четке зыян келтиргеним туура эмес, дейм да ошол жерден кетем.

б) Отуруп жакшылап тамактана албаймынбы? дейм да мышыкты кубалап чыгам.

в) Кыпындай жакшылык да жоопсуз калбайт, дейм да жеген тамагыман бир үзүм ага беремин. Ким билет? Балким мени ушул кичинекей мышыкка жасаган жакшылыгым бейишке алып бармак.

Сиздин жоопторуңузда “а” варианты көпчүлүктү түзсө, анда кичинекей эсептердин артынан жүргөн болосуз. Бул кичинекей эсеп акыреттеги чоң эсеп күнүндө сизди жалгыз калтырышы мүмкүн. Акырет жана эсеп күнү жөнүндө бир аз көбүрөөк ойлонсоңуз жана ошого жараша аракет кылып, кам көрсөңүз, акыреттеги эсебиңиз оңой болушу мүмкүн.

Эгер “б” варианты жоопторуңуздун көпчүлүгүндө болсо, анда акыреттеги эсебиңиз оор болушу мүмкүн. Амал дептериңиз жабылганга чейин, жакшы иш-аракеттериңизди дароо көбөйтүүгө жана мурунку туура эмес иш-аракеттериңиз үчүн тообо кылышыңыз керек. Ушундай жол менен гана утушка ээ боло аласыз.

Эгер “в” варианты жоопторуңуздун көпчүлүгүндө болсо, анда сиз ийгиликти багындыргандардансыңыз. Дүйнөдө да жана акыретте да ийгиликке жеткендердин жолунда бараткан болосуз. Жолуңузду дал ушундай улантыңыз!

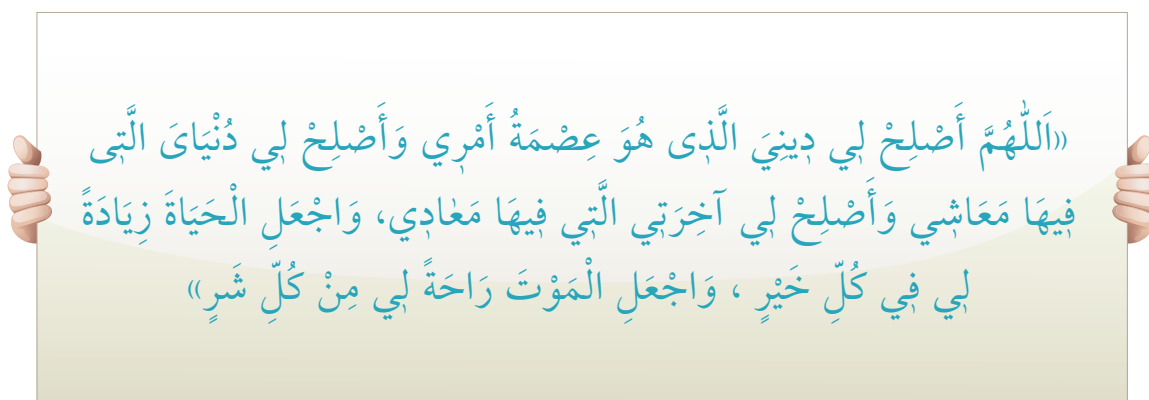
Пайгамбарыбыздан дуба

	Тема	Пайгамбарыбыздын акыретке ыйман келтирүү боюнча дубасы
	Иш-чаранын аты	Пайгамбарыбыздын дубасы Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Дуба методу
	Максат, натыйжа	1. Дуба кылууну адатка айландырат. 2. Пайгамбардын (с.а.в.) күнүмдүк жашоодо колдоно турган дубасын билет жана айтат. 3. Дуба аркылуу жашоосун өзгөртө тургандыгын жана өзүн коргой тургандыгын түшүнөт.
	Нускама (инструкция)	1. Дубаларды жана маанилерин үйрөнөт. 2. Дубанын негизги тексттерин жатка окушат. 3. Жаттаган дубаны туура жана өз убагында окуйт.

Абу Хурайрадан мындай деди:

Алланын Элчиси (с.а.в.) дуба кылып жатып мындай буюрду:

132

“Аллахым! Менин иштеримдин башаты болгон диним жөнүндө жаңылыштык кетируүмдөн мени сакта! Мен жашап жаткан бул дүйнөдө иштерим оңунан болсун! Кайтып бара турган акырет жашоомо ээ болууга жардам бер! Өмүрүм боюнча дагы да кайрымдуулук кылуума мүмкүнчүлүк бер! Бардык жамандыктан арылууга себепчи болгон өлүм насип кыл!” (Муслим. Зикир. 71)

Адеп-ахлагыбыздын жана сөздөрүбүздүн жакшы болуусу үчүн ушул дубаны күн сайын окууга аракет кылалы!

6-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
жашообузду жана мамилелерибизди
жакшыртат

Мамилелер

	Тема	Инсандык мамилелер (муамалат) деген эмне?	
	Иш-чаранын аты	Мамилелер	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Термин түшүндүрмөсү	
	Максат, натыйжа	1. Муамалатка байланыштуу терминдерди билет. 2. Муамалат темаларын жалпысынан түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Муамалатка байланыштуу терминдерге түшүндүрмө берилет. 2. Муамалатка байланыштуу терминдерге күндөлүк турмуштан мисалдар келтирилет. 3. Жалпы маалымат берилгенден кийин төмөнкү текст окулат.	
	Нускама (инструкция)	Үй-бүлөсүндө жана айлана-чөйрөсүндө адамдар менен болгон мамилелеринде кайсы жүрүм-турумдардын туура жана кайсынысынын Алла Элчисинин сүннөтүнө ылайык келгендигине көңүл бурулат.	

Алла Таала биздин бактылуу жана бейпил жашашыбыз үчүн коомдук мамилелерибизге эрежелерди белгилеген. Бул эрежелер жалпысынан муамалат деп аталат. Эмне үчүн муамалат деп аталып калган? Муамала сөзү “бирөө менен бир ишти кылуу, мамиле түзүү, соода кылуу” дегенди билдирет. Бул сөздүн көптүк түрү “муамалат”. Кыскача айтканда, адамдын өзүн үй-бүлөсү, туугандары, иштеген чөйрөсү жана айланасындагылар менен болгон мамилесин жөнгө салуу үчүн киргизилген эрежелердин жыйындысы. Кыскасы муамалат ибадаттардан сырткаркы укуктук эрежелердин бардыгын камтыйт.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыздын хадистеринин көпчүлүгүндө үй-бүлө жана коомдук жашоону жөнгө салган эрежелер камтылган. Үй-бүлөдөгү ата-эне менен болгон мамилелер, бир туугандардын бири-бири менен болгон мамилеси, коңшулук жана тууганчылык мамилелер, соода-сатык жана жашообуздагы мамилелер боюнча бизге жол көрсөткөн көптөгөн хадистер бар.

Исламдын башка диндерге салыштырмалуу эң жогору жактарынын бири – бул акыйкаттыкты жана адилеттүүлүктү түптөгөн коомдук, укуктук жана экономикалык эрежелерди киргизгендиги. Тактап айтканда, Ислам бул кимдир бирөөнүн акысын жебестен адилеттүү жана бактылуу жашоону камсыз кылат. Сүйүктүү Пайгамбарыбыз адамзатты тынчтыкта жана бейпилдикте жашоосу үчүн теңдешсиз баалуу хадистерди калтырып кеткен.

Аңгеме

	Тема	Инсандык мамилелер (муамалат)
	Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөр муамалатка байланыштуу хадистерди үйрөнүп жатышат!
	Убактысы:	20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Муамалаттын эмне экендигин түшүнөт. 2. Ушул темадагы хадистерди үйрөнүшөт. Муамалатты булагынан алышат. 3. Муамалат темаларынын үй-бүлө, кошуна жана коом менен болгон байланыштын бардыгында адам баласына канчалык пайдалуу болорун түшүнөт. 4. Байланыш жана мамилелерде муамалат эрежелерин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеменин темасы болгон муамалат жөнүндө жалпы маалымат берилет. 2. Экинчи этапта аңгеме окулат. 3. Аңгемде эмнеге баса белгилөө керектиги жөнүндө сөз болот.
	Нускама (инструкция)	Жакшы мамилелерди куруунун дүйнөдө жана акыреттеги артыкчылыктары жөнүндө сөз кылабыз. Муамалат боюнча толук кандуу маалыматы бар адам менен маалыматы жок адамдын жүрүм-турумдарындагы айырмачылыктар талкууланат.

Бүгүнкү сабакта окугандары аларга чоң таасирин тийгизди. Ошол эле жаңылыкты алар кандайдыр бир жол менен үйдөн да угушкан. Адамзатка эмне болду? Абдурахман, Абдуллах жана Асан кайгыга батып турушту. Алар үйдөн сыртка чыккысы келген жок. Үч дос күтүлбөгөн жерден Хирага барып калышты. Чындыгында бир ой баарын бир жерге топтоду. Асан:

Достор! Мага пессимисттик ой келди. Дүйнөнүн ар жеринде бомбалардын жана түрлүү курал-жарактардын үндөрү угулат. Наристелерге көрсөтүлгөн кордуктар жана адамдардын аёосуз өлтүрүлүшү ичимди сыздатып жиберди. Заманбап технологиялар менен адамзатты өлтүргөндөргө мындан ары чыдамым калбады.

Абдуллах:

Ооба, деңизге чөгүп кеткен качкындар жөнүндө да уктым. Үйлөрү бомбаланган адамдар, алар өз үйлөрүн жана өз өлкөлөрүн таштап кетип жатышыптыр. Мүмкүнчүлүктөн пайдалангандар аларды акча үчүн башка өлкөлөргө жашыруун качып кетүүгө мүмкүнчүлүк түзүп берип жатышыптыр. Чөгүп кетери анык болгон кайыктарга сыйымдуулугунан ашыкча отургузушуп, деңиздин ортосуна таштап жаткандар бар. Аларды жүк ташуучу унаалардын артына дем жеткис кылып толтуруп жатышыптыр. Өз өмүрүн сактап калуу үчүн акча төлөгөн жүздөгөн адамдар аман калуу кыялы менен өлүп жатышат. Кандай гана азап!

Абдурахман бир аз ачуулукка алдырып сүйлөй баштады:

- Достор! Бул жаңылыктар мени да тынчсыздандырды. Мен дагы бир аз изилдөө жүргүздүм. “Акы, акыйкат, укук” деген сөздөр эмнени билдирет деп сөздүктөрдү карап чыктым. “Акыйкат” сөзү сөздүктөрдө «укук системасы коргогон пайда» дегенди билдирет. Ал эми “укук” термини “бир коомдун жашоо образын жөнгө салуучу жана мамлекеттик мыйзамдар тарабынан колдоого алынган эрежелердин жыйындысы” деп аталат. Адамдын тилине, динине, расасына, жынысына, социалдык абалына жана өңүнө карабастан, адам болгондугу үчүн берилген укуктар “адам укуктары” деп айтылат. Адам укуктары адамдардын эркиндигин коомдук түзүлүштү бузбай тургандай пайдалануу укугу болуп саналат.

Асан:

Демек, учурда акы, укук жана адам укугу да бузулуп жатат, деди да сөзүн улап:

Абдурахман, Куранда жана хадистерде бул тема боюнча кандай маалыматтар бар? Изилдөө жүргүзө алдыңбы?

Абдурахман толкундануу менен түшүндүрө баштады:

Достор, адамдын эң негизги укуктарынын бири – бул жашоого болгон укугу. Куран, жашоону т.а. жашоо укугун ыйык деп эсептейт. Себеби Куранга ылайык жашоону (Мүлк сүрөсү, 2-аят) жана адамдарды (Алак сүрөсү, 2-аят) Алла жараткан. Алла Таала адам баласын жараткан жана ал кол тийбестик укукка ээ. Адамды өлтүрүү жана кан төгүү эң чоң күнөө. “Алла (өлтүрүүнү) тыйуу салган жанды, өлтүрбөгүлө!” (Анам сүрөсү, 151-аят) аятында буюрулгандай адамды өлтүрүүгө тыюу салынган. “А эгер ким мусулманды атайлап өлтүрсө, анын жазасы Тозок. Анда (тозокто) түбөлүк калат. Ага Алланын ачуусу келип, Анын каргышына калат. Ага улуу азап даярдап койот”. (Ниса сүрөсү, 93-аят) деп буюрулган. Ошондой эле башка бир аятта “Ким акысыз адам өлтүрүп, же жер жүзүнө бузукулук таратса анда ал бардык адамдарды өлтүргөнгө тете”. (Мааида сүрөсү, 32-аят) деп келет.

Абдуллах бир хадисти эстей түштү да мындай деди:

- Мен дагы ушул темага байланыштуу хадистерди изилдеп чыктым. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) жашоо укугу маселесин бир нече жолу көтөргөн. Ал сахабаларына себепсиз адам өлтүрүү чоң күнөөлөрдүн бири экендигин бир нече жолу кайталаган. Ал тургай коштошуу (вадаъ) кутбасында бул маселеге басым жасаган. Бул кутбасында ал адам укуктарын бир миң төрт жүз жыл мурун дүйнөлүк масштабда түшүндүргөн. Ал күнүбүздөгү адамдарга сабак берген. Расага же динге карабастан кол тийбестик принцибин туу туткан. Коштошуу кутбасынан үзүндү:

«إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ وَأَعْرَاضَكُمْ عَلَيْكُمْ حَرَامٌ، كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا،
فِي بَلَدِكُمْ هَذَا، فِي شَهْرِكُمْ هَذَا». [البخاري، الحج، ٣٢؛ مسلم، الحج، ١٤٧]

“Эй, адамдар! Күндөрүңөр кандай ыйык күн, айларыңар кандай ыйык ай жана жашаган Мекке шаарыңар канчалык ыйык болсо, жаныңар, мал-мүлкүңөр жана намысыңар ошончолук ыйык болуп саналат. Ал ар кандай зордук-зомбулуктан корголгон”. (Бухари. Хаж. 32; Муслим. Хаж. 147)

Кыскасы, аяттарда жана хадистерде да адам укуктарынын негизин жан, акыл, мал-мүлк эркиндиги болуп саналат. Эч ким бирөөнүн өмүрүнө, мүлкүнө, акылына, динине же тегине тийе албайт. Бул негизги беш эркиндик ар бир адамга берилген. Бул эркиндиктерге кол тийгизген адамдар, адамдык касиеттен чыккандар.

Алар үн катпай токтоп калышты. Бардыгы бир эле нерсени ойлонуп жатышты: “Аттиң, азыркы адамдар да бул маселеде бирдей сезимталдыкты көрсөтүшсө дейм. Ушунча адам өлбөсө жана кыйналбаса”. Андан кийин бири-бирин карап, убада беришти.

Бүгүнтөн баштап биз коштошуу кутбасындагы жана аяттардагы бардык укуктардын коргоочусу болобуз!

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

	Тема	Муамалатка (адамдык мамилелер) байланыштуу хадистерди топтоо
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясы түзүүдөбүз Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Маалымат топтоо
	Максат, натыйжа	1. Адамдардын мамилеси жөнүндө хадистерди үйрөнөт. 2. Мусулмандын адам укуктарын коргоодо аяр мамиле кылышы керек экендигин билет. 3. Үй-бүлө, кошуна жана коом менен болгон мамилелердин эрежелерин түшүндүрө алат. 4. Коомдук жашоодогу адамдык мамилелердин маанисин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Муамалат жөнүндө хадистер окулат. 2. Хадистерде жана сүннөттөрдө муамалатка байланыштуу бөлүктөр талкууланат. 3. Муамалаттын үй-бүлөдөгү, кошунадагы жана социалдык чөйрөдөгү орду жөнүндө талкуу жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	Хадистер жыйнагындагы муамалатка байланыштуу хадистерди билген мусулмандын, жашоосунда кандай каталарды кетирбегендиги туурасында сөз болот.

Хадис жыйнагыбыз үчүн түстүү картонго чоң тамгалар менен “АДАМДЫК МАМИЛЕЛЕР” деп жазабыз. Түстүү кагаздардан ар кандай фигураларды кесип алабыз. Кесилген ар бир формадагы кагазга адамдар ортосундагы мамилелер жөнүндөгү хадистерди жазабыз. Ошентип, биз хадис жыйнагыбызды жана билимибизди кеңейткен болобуз.

1) Бир күнү Алланын Элчиси (с.а.в.) сахабаларына кайрылып: “Жолго отурбагыла!” – деди. Алар: Оо, Алланын Элчиси! Биз ал жерде (отуруп) сүйлөшүп жатабыз”, – дешти. Алланын Элчиси: “Силер албетте отурасыңар, жок дегенде жолдун акысын бергиле!” буюрду. Андан кийин алар “Оо, Алланын Элчиси, жолдун акысы кандай болот?” – деп сурашты. “Көзүңөрдү жумуп, (келген-кеткендин карап) тынчын албоо, саламдашканга жооп кайтаруу жана амр бил-маъруф ва нахийи ани-л-мункар (жакшылыкка чакыруу, жамандыктан кайтаруу)!”, – деди. (Бухари. Истиъзан. 2; Муслим. Либас. 114)

2) Алланын Элчиси мындай буюрду:

«لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ، يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا، وَيُعْرِضُ هَذَا، وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ». [أبو داود، الأدب، ٥٥]

“Мусулман адамдын (диндеги) бир тууганын үч күндөн ашык таарынуусу адал болбойт. Үч күн өткөндөн кийин ага барып саламдашсын. Эгер экинчиси ошол саламга жооп берсе, экөө тең соопко шерик болушат, эгер алик албаса күнөөсү анын болот”. (Абу Давуд. Адаб. 55)

3) Алланын Элчиси мындай буюрду:

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنَجِّيهُ اللَّهُ مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ، فَلْيَنْفِسْ عَنْ مُعْسِرٍ، أَوْ يَضَعْ عَنْهُ». [مسلم، المساقاة، ٣٢]

“Кыямат күнүндө Алланын кыйынчылыктардан куткаруусун суранган адам, аласасы болгон адамга убакыт берсин же болбосо аласасынын бир бөлүгүн ага багыштасын”. (Муслим. Мусакат. 32)

4) Алланын Элчиси (с.а.в.) базардагы буудай көргөзмөсүнө барды. Колун буудай үймөгүнө малганда манжалары нымдаша түштү. Сатуучуга кайрылып:

- “Бул эмнеге нымдуу?” - деди.

Сатуучу:

- Оо, Алланын элчиси! “Жамгырга калгандыктан нымдаша түштү”, – деди.

Алланын Элчиси:

- “Адамдар көрүп алданып калбашы үчүн нымдуу бөлүктү үстүнө койсоң болмок! Алдагандар менден эмес”, – буюрду. (Муслим. Ыйман. 164)

5) Абдуллах ибн Амр Ибни-л-Асдан келген риваяттар Расулулла мындай буюрду:

«الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ،
وَالْمُهَاجِرُ مَنْ هَجَرَ مَا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ».

[البخاري، الإيمان، ٣، ٤، الرقاق، ٢٦؛ مسلم، الإيمان، ٦٤ - ٦٥]

“Мусулман – башкалар анын тилинен, колунан зыян көрбөгөн адам. Чыныгы мухажир Алла тыюу салган нерселерден алыс болгон адам”, (Бухари. Ыйман. 4, 5, Рикак. 26; Муслим. Ыйман. 64-65)

6) Башка бир хадисте:

«إِيَّاكُمْ وَالْكَذِبَ، فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ، وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ،
وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَّابًا».

[البخاري، الأدب، ٦٩؛ مسلم، البر، ١٠٢، ١٠٥]

“Силерге жалган айтууга тыюу салам. Анткени жалган айтуу күнөөгө, күнөө да тозокко алып барат. Адам калп айткан сайын Алланын алдында жалганчы деп жазылат”. (Бухари. Адаб. 69; Муслим. Бир. 102-105)

Маалымат кутучасы

	Тема	Муамалатка (адамдык мамилелер) байланышту терминдер жана алардын маанилери
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк
	Максат, натыйжа	1. Муамалатка байланыштуу терминдерди билет. 2. Бул терминдерди кайда жана кантип колдонууну билет.
	Иш-чаранын этаптары	“Муамалатка байланыштуу терминдер, маалымат кутучада бизди күтүп турат!” Кутучадагы сөздөр бир-бирден окулат.
	Нускама (инструкция)	Кутучадагы терминдерди колдонуп, аңгеме түзүүлөрү сунушталат. Бул аңгемелер тактага илинип, класста окулат.

Муамалатка байланыштуу эмнелерди билебиз?

АКИТ (КЕЛИШИМ)

Бул укуктук келишим жана өз ара макулдашуу.

АКЫЙКАТ

Адилеттүүлүк, калыстык жана чындык.

УКУК

Бул коомду жөнгө салуучу жана мамлекеттин санкциялык күчүн аныктаган мыйзамдардын бүтүнү жана укуктар.

МУБАХ

Муну диний жактан аткарып-аткарбоодо эч кандай күнөө же сооп болбогон иштер.

МАКРУХ

Диний жактан тыюу салынбаганы менен өтө эле катаал эмес бир таризде жасоого тыюу салынган жагымсыз иштерди билдирет.

ХАРАМ

Алла Таала тыюу салган нерселер.

АДАЛ

Диндин эрежелерине каршы келбеген, дин жаатында тыюу салынбаган, арамга каршы келген эрежелерге ылайык жүрүм-турум үлгүлөрү.

МУСТАХАБ

Жагымдуу жана сүйкүмдүү, дин буйрук кылбаса да аткарган учурда соопко ээ болгон иштер жана амалдар. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) кээде жасап, кээде аткарбаган, мурунку муун жактырып, аткарган иштер мустахаб.

ГАСП

Мүлктү ээсинин уруксаты жана кабары жок, күч же алдамчылык жолу менен тартып алуу же уурдоо.

ЗУЛУМ

Кимдир бирөөгө зыян келтирүүсү же зулумдук кылуусу.

ЖАЛГАН

Чындыкка дал келбеген сөз, калп сөз.

ГЫЙБАТ

Бирөөнүн артынан жамандоо, ушактоо деген маанилерди туюнтат. Бирөөнүн артынан ал жактырбай турган сөздү айтуу, кемчилигин же айыбын айтуу.

УУРУЛУК

Башка бирөөнүн эмгегин, идеясын, буюмун, мал-мүлкүн уурдоо. Кыскача айтканда, өзүнө таандык болбогон кандайдыр бир нерсени уруксатсыз алуу.

Оюн

	Тема	Муамалат	
	Иш-чаранын аты	Абалымды түшүн!	 Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн	
	Максат, натыйжа	1. Муамалатка байланыштуу терминдерди айтууну үйрөнөт. 2. Бул терминдерди колдонмо аймагында кандайча колдонуларын түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Маалымат кутучадагы сөздөр тактага жазылат. 2. Ар бир термин үчүн дене мүчөлөрү аркылуу кыймыл аныкталат. 3. Буйрук берүү үчүн 3-класстан окуучу тандалат. 4. Буйрук берген оюнчу маалымат кутучадагы терминдердин бирин айтат. 4. Калган окуучулар айтылган терминдин кыймылын жасашат. 5. Берилген терминдин туура кыймылын жасабаган окуучу оюндан четтетилет.	
	Нускама (инструкция)	Окуучулардан оюнда үйрөнгөн терминдерге эмне үчүн бул кыймылдарды жасап жаткандыгы суралат.	

Кана эмесе, бири-бирибиздин абалыбыздан түшүнөлү.

Маалымат кутучадагы сөздөргө, төмөнкүдөй кыймылды аныктайбыз.

Акит	Эки колдоп учурашуу.	Адал	Башты чайкоо.
Акыйкат	Тизени бүгүп жарымдап отуруу (приседать)	Зулумдук	Секирүү.
Макрух	Кол чабуу.	Жалган	Ордунаан айлануу.
Харам	Арканы көздөй ийилүү.	Мээрим	Алдыга ийилүү.
		Чындык	Кол чабуу.

Жогорудагыдай ар бир сөз үчүн бир кыймыл жасагандан кийин, буйрук берген адам тандалып алынат. Бул адам адегенде катары менен, акырындан баштап бара-бара таздетип андан кийин сөздөрдү аралаштырып айтат. Туура эмес кыймыл менен айтылган сөздүн мааниси кыйкырып айтылат. Сөздөр алгач беш, андан кийин дагы бешти кошуп, аларды көбөйтүү менен айтууга болот. Эми кимдер жаңылбастан бардык сөздөрдүн кыймылын жасай алат көрөлү.

Баарыңарга ийгилик!

Бир хадис бир аңгеме

	Тема	Адамдардын ортосундагы мамилелерди түшүнөлү
	Иш-чаранын аты	Бир хадис бир аңгеме Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Адамдык мамилелерди билген адам, үй-бүлөдөгү жана коомдогу жүрүм-турумду кантип оңдоп түздөөрүн билет. 2. Үй-бүлөдөгү, мектептеги жана коомдогу мамилелерди сүннөткө ылайык уюштурат.
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгемелерди класстын окуучулары окушат. 2. Аңгемеде аларды эң көп таасир калтырган сезим кайсыл экендиги суралат. 3. Окуучуларга “Эгер силер болгондо аңгемени кандайча жазмаксыңар?” деген суроо берилет.
	Нускама (инструкция)	1. Адилетсиздик, адамдардын жеке турмушун үйрөнүү, уруксатсыз бирөөнүн буюмдарын пайдалануу ж.б. маселелери боюнча талкуу жүргүзүлөт. 2. Укук, мыйзам жана адилеттүүлүк сыяктуу терминдерди билген адамдын айткан сөздөрүнө жана кылган иш-аракетине кылдат мамиле жасоосу керектиги талкууланат.

Мынчалык көп сообуңузду бизге белек катары берүүңүздүн зарылчылыгы эмнеде?

Үч дос сүйлөшүп отуруп Хирага келишти. Алар жашыруун жана жеке жолугушуу жайынын алдына койгон ташты ордунан жылдырып салышыптыр. Үч дос таң калуу менен бири-бирине карап калды. Андан кийин алар тез арада Хирага киришти. Алардан кабарсыз бири же бирилери Хирага киришиптир. Бардык тарабын чачып салышыптыр. Хадис жыйнагынын айрым бөлүктөрүн ар кайсыл жакта чачылып жатат. Үч достун башы катып турганда, Асан:

– “Карагылачы, бизге жазып таштап кетишиптир!” – деди.

Алар кызыгуу менен окуй башташты: “*Силердин катылган жериңерди таптым. Менден эч нерсе качып кутулбайт. Ушинтип эле силерди кармап алам. Мен бул жерде эмне кылып жатканыңарды эми түшүндүм. Биз да силерди жашыруун пландарды түзүп жатат деп ойлодук жана эмнелерди гана сүйлөшпөдүк. Бул жерде хадис жазылган кагаздарынан башка эч нерсе жок экен. Мындан сырткары бир нече мөмө-жемиш таптым. Ушунчалык даамдуу экен. Менин оюмча, мага таштап кеткен окшойсуңар. Ха-ха-ха!*”

Абдуллах, Абдуррахман жана Асан аябай түшүнүксүз абалда бир нече мүнөт туруп калышты. Абдуррахман:

“Эмне үчүн бизге келип сурагандын ордуна ушунча көп сөз кылышты!” – деп күбүрөп калды.

Асан:

“Алар биздин артыбыздан жашыруун аңдышып, бул жерди таап алышыптыр. Мен ишене албайм жатам!” – деп таң калгандыгын билдирди.

Абдуллах:

“Андан сырткары биздин жеке буюмдарыбызды да карашыптыр. Ошондой эле мөмө-жемиштерибизди да уруксатсыз жешиптир”, – деди.

Үчөө тең: “Абдан туура эмес жүрүм-турум!” – деп отуруп калды

Абдуррахман:

“Бул досторго жакшы сабак беришибиз керек деп ойлойм. Алардын жасаган иш-аракеттерин канчалык туура эмес экендигин көрсөтөлү”, – деди.

Үчөө тең баштарын чайкап, дароо ишке киришти. Биринчи жумушу Хирада чачылган буюмдарын чогултуу болду. Хадис жыйнактарын кайрадан оңдоп-түзөп чыгышты. Убакыт алар өтө турган сабакка келди.

Абдуллах:

“Биз да Аз. Умарга окшоп жасайлы! Бир куржун курма койолу. Аны белек катары өзгөчө даярдайлы”, – деди.

Асан:

“Керемет! Анын ичине ыраазычылык баракчасын да салалы. Кантсе да алар бизге туура эмес иш-аракеттеринин айынан өздөрүн бейишке алып бара турган соопторун бизге белек кылышты”, – деди.

Абдуррахман:

“Андай болсо, алардын туура эмес жүрүм-туруму жөнүндөгү хадистерди койолу. Өздөрүнүн соопторун бизге кандай беришти түшүнүшсүн”, – деди.

Алардын бардыгы толкунданып ишке башташты. Алардын бири курма себетин, экинчиси ыраазычылык баракчасын, үчүнчүсү хадистерди даярдай баштады. Абдуллах эң сонун курмаларды катар-катар себетке тизип койду. Кооз тасма менен байлады. Асан ошондой эле кагазга “Аз. Умар аркасынан сүйлөгөндөргө ыраазычылык курмасын жиберет имиш. Өздөрүнүн бейишке алып бара турган соопторун, ушактап бергени үчүн аларга ыраазычылыгын билдирет имиш. Бул курмалар биздин силерге болгон белегибиз. Бизге мынча белек берүүнүн кандай зарылчылыгы бар эле? Силерге чоң рахмат. Силерге жасаган иш-аракеттеринер боюнча кошумча аят жана хадистерди жазып жатабыз. Мындан ары кыймылды жасоодон мурун анын кесепети жөнүндө ойлонуп, этият болосуңар деген үмүттөбүз”, – деп жазды. Абдурахман да даярдаган хадис кагаздарын себеттеги курмалардын арасына салды:

“Эй, тили менен ыйман келтирип, жүрөктөрүнө ыйман толук отурбагандар! Мусулмандарды куугунтуктабагыла, аларды айыптабагыла жана алардын кемчиликтерин иликтебегиле! Ким мусулмандардын кемчиликтерин иликтесе, Алла да алардын кемчиликтерин иликтейт. Алла кимдин кемчиликтерин иликтесе, үйүнүн ортосунда да болсо уят кылат”. (Тирмизи. Бирр. 85)

«إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ، وَلَا تَحَسَّسُوا، وَلَا تَجَسَّسُوا،
وَلَا تَحَاسَدُوا، وَلَا تَدَابَرُوا، وَلَا تَبَاغَضُوا، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا».

[البخاري، الأدب، ٥٧]

“Шектен сак болгула. Себеби шек - бул сөздөрдүн эң жалганы. Бири-бириңердин кемчилигиңерди көрүүгө жана угууга аракет кылбагыла. Жеке жашооңорду да изилдебегиле. Бири-бириңерди кызганбагыла! Бири-бириңерге арканарды салбагыла! Бири-бириңерге кек жана душмандык сактабагыла! Эй, Алланын кулдары, бир тууган болгула!” (Бухари. Адаб. 57)

Бир нече күндөн кийин Хирага келишкенде, себет ичинде жер-жемиштер менен турган. Анда жазуу болгон: “Менден кетсе кечиргиле туугандарым. Мен өз катамды байкадым, рахмат”.

Иш чара

	Тема	Адамдык мамилелер
	Иш-чаранын аты	Жакшы мамилелер доскасы! Убактысы: Бир апта.
	Иш-чаранын түрү	Боштуктарды толтуруу
	Максат, натыйжа	1. Муамалат терминдери боюнча изилдөө жүргүзө алат. 2. Муамалат доскасын даярдоону үйрөнөт. 3. Муамалат темаларына мисалдар бере алат.
	Иш-чаранын этаптары	1. “Жакшы мамилелер доскасы” даярдалат. 2. Биринчи квадратка муамалаттын түрлөрү жазылат. 3. Калган квадраттарга муамалаттын түрү боюнча мисалдар келтирилет.
	Нускама (инструкция)	1. Келтирилген мисалдар муамалат темасына ылайык келиши керек. 2. “Жакшы мамилелер доскасын” түзүү үчүн окуучулардын ылайыктуу мисалдарды келтирүүлөрүнө жардам берилет.

Эми сизге кезек келди! Үч бөлүмдөн турган муамалат темаларына изилдөө жүргүзүп мисалдарды таба аласыз. Биринчи мисалды биз берели, калган үч мисалды силер тапкыла.

144

МУАМАЛАТТЫН ТҮРЛӨРҮ	Мисалдарыбыз 1	Мисалдарынар 2	Мисалдарынар 3	Мисалдарынар 4
ҮЙ-БУЛӨ	Үй жумуштарында ата-энебизге берген жардам убадабызды аткарабыз.			
МЕКТЕП	Досубуздан алган карызыбызды убагында төлөйбүз.			
КООМ	Биз башкалар менен бирге колдонгон мечит, автобус, класс ж.б.у.с. коомдук жайлардын жана коомдук транспорттордун пайдалануу эрежелерин сыйлайбыз.			

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Адамдык мамилелерди билүүнүн маанилүүлүгү
	Иш-чаранын аты	Эксперимент жүргүзөлү / Жакшылык кылууга умтулуу
	Убактысы:	15+15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Билим жана табият таануу иш-чарасы
	Максат, натыйжа	1. Алланын буйруктарын аткаруунун жана тыюулардан алыс болуунун маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Адамдар менен болгон мамилени билген адам, өзүнүн кыймыл-аракетине маани бергендиктен бул дүйнөдө жана акыретте өкүнбөй тургандыгын түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Эксперимент жасоодон мурун адамдардын ортосундагы мамилелерди билүүнүн маанилүүлүгү жөнүндө студенттер менен баарлашуу жүргүзүлөт. 2. “Кана эмесе, эксперимент жасап, мамилелерди билүүнүн маанилүүлүгүн байкап көрөлү”, – деп туруп, экспериментти жасай башташ керек.. 3. Эксперимент этап-этабы менен жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	1. Бул экспериментти окуучуларга жасап көрсөтүп, Алла Таала тыюу салган жаман жүрүм-турумдан алыс болуп, жакшылык кылууга умтулуулары керек экендигин түшүнүүлөрүнө жардам берет. 2. Бардык окуучулардын экспериментти жакшылап байкап көрүп, түшүнүшү үчүн керектүү шарттар даярдалат.

БҮГҮН ЭМЕС, БАШКА БИР КҮНҮ КОЛДОНОМ

Материалдар:

Үч даана жашылча жемиш (помидор, бадыраң, калемпир ж.б. – ушулардын бирөөнү)

Жашылча жемиштерди колго алалы. Бул жашылчадан эмнелерди жазасак жана кандай пайдалансак болот, ушул жөнүндө сүйлөшөлү. Мисалы, чийки жегенде да пайдалуу, ал эми кайнатып жегенде да пайдалуу же болбосо башка азыктар менен аралаштырып бышырганда да пайдасы бар.

Эми, жашылчаларыбыздын бирин чийки жеп, анын даамын татып көрөлү.

Экинчи жашылчабызды класстын ичине эч ким тийбей турган ачык жерге койолу, үчүнчү жашылчаны болсо ортодон экиге бөлүп, ага жакын бир жерге үч күн коёлу.

Үч күндөн кийин жашылчалардын өзгөрүшүн байкап көрөлү. Андан кийин ушул суроолорго жооп издейли.

1. Биринчи жеген жашылчабыз менен азыркы жашылчабыздын айырмасы эмнеде?

2. Жашылчаларды толук жеп бүтүрүү боюнча кандай эрежелер болушу керек?

3. Аткарышыбыз керек болгон нерсени өз убагында жана өз ордунда аткарбасак, кандай кесепеттерге туш болобуз?

Жыйынтык: Адамдык мамилелер, жашоодо эмненин, качан жана кантип эң жакшы жасоону көрсөтүп, сонун жашоого шарт түзгөн эрежелердин жыйындысы. Адамдар менен болгон мамилебизде туура жүрүм-турумдарды жасоого аракет кылсак, ошончолук бактылуу болуп, айлана-чөйрөбүздөгү адамдарды бактылуу кылабыз.

АДАМДЫК КАСИЕТИБИЗДИ ЖОГОТПОЙЛУ!

Күндөрдүн биринде бир адам алыскы өлкөлөрдүн бирине саякатка жөнөйт. Ал ээн талаада аты менен бир нече саат бою жүрөт. Чарчап курсагы ачкан адам бир жерге эс алуу үчүн отурат. Ал атын бакка байлап, тамак-ашын жана суусун алып, бактын көлөкөсүнө отура калат.

Ырахаттанып тамактана баштаганда, бейтаныш бирөө келип учурашат. Дасторконун жайнатып койгон адам, ошол замат таң калыштуу адамга тамак-ашынан берет. Бул ууру адам анын түйүнчөгүн жулуп, аттап-буттап качып кетет.

Өзүнүн да атынан да тамагынан да ажыраган адам, ууруга кыйкырат:

“Ээ, дос! Ээн талаада менин тамагымды алып кеттиң. Сенин да курсагың ачка эле аны түшүнүп турам. Суумду алып, мени суусуз калтырдың, ага да сөзүм жок. Атымды да уурдап кетип калдың, ага да эч нерсе деген жокмун. Бирок муну менен сен мендеги жакшылык кылуу сезимимди алып кеттиң. Мен ошого капамын. Жок дегенде, жасаган ишинди башкаларга айтпа, адамдардын жакшылык кылуу жана жардам берүү сезимдери жоголуп кетпесин. Эгер сезимдер жоголсо, анда ар бир адамдын жүрөгүндөгү адамгерчилик жана адамдык сезимдер уурдалган болот. Мен ошого күйөмүн”.

1. Эмне үчүн жолдо калгандарга жана муктаж болгондорго жардам берүү ушунчалык сооптуу?

2. Жакшылыктын баркын билүү деген эмнени билдирет? Жакшылыктын баркы кантип билинет?

3. Адамдык сезимдерди уурдоо деген эмнени?

4. Уурулук кеңири кулач жайган коомдо дагы кандай жамандыктар болушу мүмкүн?

Жашоодон үйрөнүү

	Тема	Муамалат
	Иш-чаранын аты	Муамалат тизмеси
	Убактысы:	30 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Жашоодон үйрөнүү
	Максат, натыйжа	1. Муамалат жөнүндө маалыматка ээ болуунун дүйнөбүздү жана акыретибизди кандай таасир этерин түшүнөт. 2. Жеке жана коомдук чөйрөдө муамалат туурасында билүүнүн оң таасирлерин үйрөнөт.
	Иш-чаранын этаптары	Колдонмонун этаптары төмөнкүдөй түшүндүрмө берилген тартипте жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	1. Класстагы бардык окуучулардын жашоодон үйрөнүү иш-чарасына катышуусуна кам көрүлөт. 2. Окуучулар класстагы эрежелерди түшүндүргөн “муамалат тизмесин” даярдашып, жеке жана коомдук жайларда укук, акыйкаттык жана адилеттүүлүк терминдерин түшүнүп колдонушкан болушат. 3. Алла Тааланын буйруктарынын, укук, акыйкат жана адилеттүүлүктүн камсыз болуусу үчүн ар бир адамдын жооптуу экендиги баса белгиленет.

Классыбыздагы адамдык мамилелер боюнча эрежелерибиз

147

Эми барыбыз чогу хадистердин негизинде, класста колдоно турган адамдык мамилелердеги эрежелерди аныктап алалы.

* Алгач, классыбыздагы акыйкатсыздыкты, жаңылыштыктарды жана ошондой эле бейпилдикти жана тынчтыкты бузган керектүү жүрүм-турум жөнүндө сүйлөшкүлө.

* Бул эрежелер, класста бардыгы кабыл алган жана бары жактырган эрежелер болушу керек.

* Түзүлгөн ар бир эреже үчүн бирден хадис жазгыла.

* Ушул жүрүм-турум эрежелери сакталганда кызыктыруучу сыйлыктарды, сакталбаганда бөгөт коюучу жазаларды да аныктагыла.

* Биз ушул эрежелерге үч мисал келтиребиз. Калган жетөөнү өзүнөр досторуңар менен бирге белгилегиле.

1. Калп айткан адам “Мен бул боюнча жалган маалымат бердим. Эми мойнума алам!” деп мойнуна алганын жана туура түшүндүрмөсүн үнүн катуу чыгарып кылат. Себеби Пайгамбарыбыз (с.а.в.): “Адам жалган айтууну кесипке айландырса, Алланын алдында жалганчы деп жазылат”, – деп айткан. (Бухари. Адаб. 69; Муслим. Бирр. 103-105)

2. Бир теңтушунан аманатты бир сөз же болбосо бир буюм менен алган киши, аны эң жакшы, өзүнүн буюму сыяктуу коргойт. Эгер сиз Алланын жана Анын Элчисинин сизди жакшы көрүүсүн кааласаңыз, анда сизге берилген аманатты алган жерине тапшырыңыз. Анткени, Алланын Элчиси: “Киши алганын кайтарып бергенге чейин ага жооп берет”, – деп буюрган. (Ибн Мааж, Садакат. 5, Тирмизи. Буйу. 39)

3. Класста бир окуучу сүйлөп жатканда калгандары аягына чейин аны угат. Баяндамачы сүйлөп бүткөндөн кийин ким сүйлөгүсү келсе, сылык түрдө сөздү алышы керек. Бул эрежени сактабагандар бир сабак сүйлөбөө жазасына тартылат. Анткени, Алланын Элчиси: “Кылынган жакшылыкты маанисиз катары көрбө! Бир тууганың менен жылмайып сүйлөш! Анткени бул дагы жакшылык”, – деп буюрган. (Абу Давуд. Либас. 24; Тирмизи. Истизан. 27)

4.

.....

.....

5.

.....

.....

6.

.....

.....

7.

.....

.....

8.

.....

.....

9.

.....

.....

10.

.....

.....

Тест

1) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы муамалат (адамдык мамилелер) маселелеринин бири эмес?

- а) Алып-сатуу учурунда сакталуусу керек болгон эрежелер
- б) Мурасты бөлүштүрүүдө сакталуусу керек болгон эрежелер
- в) Ажылыкка бара турган адамдардын ажылыктын кабыл болуусу үчүн жасай турган иштери
- г) Үйлөнө турган жубайлардын нике кыйылуу маалында сактай турган эрежелери

2) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы Шуайбдын (а.с.) коомунун жок кылынуусуна себеп болгон жүрүм-турумдар?

- а) Тыюу салынган күнү балык уулоолору
- б) Өлчөө жана тартууда адилетсиздикке баруулары
- в) Союуга тыюу салынган төөнү союулары
- г) Пайгамбарларын мекенинен кууп чыкпагандыгы

3) Ниса сүрөсүнүн 135-аяты: “Эй ыймандуулар! Өзүңөргө каршы, же ата-энеңер, же жакын туугандар болсо да Алла үчүн адилеттүүлүктү тургузуучу калыс күбө болгула! А эгер бай же кедей болсо, Алла экөөнөн тең артыгыраак. Адилеттүү болууңарда көңүлүңөргө ээрчибегиле. А эгер силер тайсалдасаңар же баш тартсаңар, анда Алла силердин эмне кылганыңардан толук кабардар”.

Ушул аяттан күбө болуу жөнүндө төмөнкүлөрдүн кайсынысын чыгарууга болбойт?

- а) Биз күбө болуп жатканда жакын туугандарыбызга каршы болсо да, чындыкты айтуубуз керек.
- б) Биз күбө болуп жаткан адамдын бай же кедей болушу туура күбө болушубузга тоскоолдук жаратпашы керек.
- в) Жаңылыш күбөлүк менен адамдарды алдай алабыз. Чындыгында, Алла баарынан кабардар.
- г) Эгерде туура көрсөтмө берүүдөн бизге зыян келтирилиши мүмкүн болсо, анда биз чындыкты айтпашыбыз мүмкүн.

4) Соода-сатык менен алектенген мусулмандардын аткаруусу керек болгон негизги эрежелерди билдирген аят төмөнкүлөрдүн кайсынысы?

- а) Бакара сүрөсү 281-аят
- б) Ниса сүрөсү 33-аят.
- в) Ниса сүрөсү 6-аят.
- г) Нур сүрөсү 37-аят.

5) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы адам укуктарын бузулушуна бериле турган мисал болуп саналбайт?

- а) Ачкачылыктан жапа чеккен адамдарды башка динди тутунгандыгы үчүн өлүмгө дуушар кылуу.
- б) Адамдарды расасына байланыштуу четтетүү.
- в) Байлыгына менен кедейдигине карап адамдарга мамиле кылуу
- г) Көчөлөрдө тентип жүргөн жандыктарды адамдарга зыян келтирбөөсү үчүн ууландыруу.

Хадистер менен аңгемени толуктоо

	Тема	Мумалат (Адамдык мамилелер)	
	Иш-чаранын аты	Хадистер менен аңгемелер толуктоо	 Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемелер толуктоо	
	Максат, натыйжа	1. Адамдардын ортосундагы мамилелер боюнча кабардар болушат. 2. Адамдык мамилелердин үй-бүлө жана коомдо ишке ашуусунда оригиналдуу мисалдар келтиришет.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Муамалат темасына байланыштуу хадистер кайталанат. 2. Ар бир окуучудан үйрөнгөн маалыматтарынын негизинде муамалат темасына байланыштуу төмөндөгү сүйлөмдөрдөн аңгеме түзүүлөрү талап кылынат.	
	Нускама (инструкция)	1. Жазылган аңгемелер класста окулат. 2. Ар биринен жаккан окуянын китеп мукабасын иштеп чыгуусу сунушталат. 3. Аңгемелер тактада чагылдырылат.	

Төмөнкү окуянын ичинде “күбө, жалган, адилеттүүлүк, мусулман, ишеним” деген сөздөрдү колдонуп кеминде он сүйлөмдөн турган аңгеме түзүңүз. Аңгемеге ылайыктуу аталыш бериңиз.

Айгерим атасы менен кошо дүкөнгө барды. Мөмө-жемиш сатып алуу үчүн жашылча сатуучу жайга киришти. Атасы жемиш тандап жатканда, ал айланага көз чаптырды. Нары жакта жашы улгайып калган апа мөмө-жемиш тандап жатканын жана ага сатуучу жардам берип жатканын көрдү. Бир маалда сатуучу жашылчалардын чириктерин астынан алып, апанын баштыгына салып койгонун байкады.

Кандай таасир этет?

	Тема	Жашообузда муамалат (адамдык мамилелер)
	Иш-чаранын аты	Өзүңдү сынап көр! Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Жүрүм-турумдар мага, айлана-чөйрөмө жана акыретиме кандай таасир этет?
	Максат, натыйжа	1. Адамдык мамилелер боюнча эрежелерди билүүнүн артыкчылыктарын түшүнөт. 2. Адамдык мамилелерди билген адамдын жүрүм-туруму аркылуу айлана-чөйрөсүнө таасир этерин билет. 3. Адамдык мамилелерди билген адам, ар бир жакшы жана жаман иштин акыретте акыретте акыбети кайтарын билип иш кылат.
	Иш-чаранын этаптары	1. Пайгамбарыбыздын (с.а.в.), сахабалардын жана Ислам аалымдарынын адамдык мамилелерге көңүл буруп жашоосу жана чөйрөлөрүнө кандай таасир калтыргандыгы жөнүндө сөз болот. 2. Муамалатты билүүнүн адамды жамандыктан кантип коргой тургандыгы талкууланат. 3. Муамалат темасына байланыштуу күнүмдүк жашоо боюнча мисалдар келтирилет. 4. Жалпы түшүндүрмөлөрдү бергенден кийин “Менин жүрүм-турумум мага, айлана-чөйрөмө жана акыретиме кандай таасир этет?” деген аталыштагы таблицаны толтуруу иш-аракети болот.
	Нускама (инструкция)	1. Муамалатты билүүдөгү жетишкендиктерге басым жасалат. 2. Укук жана адилеттүүлүк сыяктуу терминдерди билүүнүн маанилүүгү түшүндүрүлөт. 3. Адамдар чындыкка, мыйзамга, адилеттүүлүккө жана Алланын буйруктарына баш ийип жашаганда гана бейпилдикке ээ болоору басым жасалат.

151

Төмөндөгү таблицада муамалатка байланыштуу жүрүм-турум мисалдары келтирилген. Бул жүрүм-турумдардын бизге, айлана-чөйрөгө жана акыретибизге кандай таасир калтыраарын ойлонуп, таблицаны толтуралы.

БУЛ ЖҮРҮМ-ТУРУМ	МАГА КАНДАЙ ТААСИР ЭТЕТ?	АЙЛАНА-ЧӨЙ-РӨМӨ КАНДА ТААСИР БЕРЕТ?	АКЫРЕТИМЕ КАНДАЙ ТААСИР КАЛТЫРАТ?
Ата-энеме ачууланганымда “уф-ф!” десем, оройлонуп копол жооп берсем!			
Мага таандык эмес, бирок аябай керек болгон бир буюмду ээсинен сурабай эле колдонсом!			

Бир досумдун мага айткан
сырларын башка досторума
айтсам.

Апама, бир тууганыма же
бир досума берген сөзүмдү
тутпасам, убадалардын ар
бирин аткарышым керек
эмес деп ойлосоом!

Досторум менен оюн ойноп
жатып, алдоо жолу менен
биринчи орундарды жеңип
алсам!

Алла Таала тыюу салган
жалган айтууну кээде тама-
шалап айтсам!

152

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....

Пайгамбарыбыздан дуба

	Тема	Муамалатка байланыштуу дубалар	
	Иш-чаранын аты	Пайгамбарыбыздан дуба	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Дуба	
	Максат, натыйжа	1. Күнүмдүк жашоодо колдоно турган пайгамбардын дубасын үйрөнөт жана айтат. 2. Дубалар менен жашоонун жакшыра тургандыгын жана туура жүрүм-турумга ээ болууда дубанын таасири чоң экендигин баамдайт. 3. Дуба кылууну адатка айландырат.	
	Нускама (инструкция)	Муамалат маселелерине байланыштуу Пайгамбарыбыздын күн сайын кылган дубаларынан мисалдар келтирилет. Арамдардан, адилетсиздикке баруудан, адилетсиздикке кабылуудан жана сабатсыздыктан коргонуу үчүн Алланын жардамына муктаж экенибиз айтылат. Кээде адамдар байкабай адилетсиздикке барышы жана ойлонбостон жаңылып калышы мүмкүн. Ошондой эле күнүмдүк кылынган дубанын ой жүгүртүүбүзгө жана жүрүм-турумубузга оң таасирин тийгизет деп да айтылат. “Келгиле, Пайгамбарыбыздай (с.а.в.) дуба кылып ой жүгүртүүбүздү жана жүрүм-турумубузду көзөмөлгө алалы!” деп туруп тема дуба менен аяктайт.	

Алланын Элчиси үйдөн чыкканда мындай дуба кылган:

«بِسْمِ اللَّهِ، تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ، اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ نَزِلَّ،
أَوْ نَصِلَّ، أَوْ نُظْلِمَ، أَوْ نُظْلَمَ، أَوْ نَجْهَلَ، أَوْ يُجْهَلَ عَلَيْنَا».

[الترمذي، الدعوات، ٣٥]

“Бисмиллах, Аллага тобокел кылдым. Аллахым! Адашуудан, адаштырылуудан, тайуудан, тайдырулуудан, адилетсиздикке баруудан, адилетсиздикке кабылуудан, сабатсыздыктан жана караңгы адамдардын иш-аракеттерине кабылуудан сага баш калкалайм «. (Абу Давуд, Адаб, 102-103; Тирмизи. Даават. 35)

**“Мусулман мусулмандын тилинен, колунан зыян
тартпай турган адам. Нагыз мухажир – Алла Таала тыюу
салган нерселерди таштаган пенде”.**

(Бухари. Ыйман. 4, 5, Рикак, 26; Муслим. Ыйман. 64-65.)

7-БӨЛҮМ

Пайгамбарыбыздын хадистери
сүйүүнү жана берилгендикти
үйрөтөт

ҮММӨТ

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Үммөт Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Термин түшүндүрмөсү
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон мээримин жана ырайымын билет. 2. Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон сүйүүсүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон сүйүүсү жөнүндө аяттар окулат. 2. Пайгамбарыбыздын үммөтүн канчалык жакшы көргөндүгүнө байланыштуу мисалдар келтирилет. 3. Жалпы маалымат берилгенден кийин төмөнкү текст окулат.
	Нускама (инструкция)	Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон ырайымын жана мээримин бизге кандай үлгү калтыргандыгын түшүнөт.

Алла Таала Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон сүйүүсүн “Тооба” сүрөсүнүн 128-аятын-
да мындайча баяндаган:

﴿لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ
حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ﴾
[سورة التوبة، الآية: ١٢٨]

**“Чындыгында, силерге өз араңардан (чыккан) ызаттуу элчи келди. Ага силердин түй-
шүгүнөр оор келсе да, ал силерге өтө камкор. Момундарга мээримдүү, боорукер”.**

Алла Таала Пайгамбарыбызды тааныштырганда өзүнүн ысымы болгон “Рауф” жана “Ра-
хим” аттуу ысымдарын колдонгон. Асмауль-Хуснадагы “Рауф” бул абдан мээримдүү, ал эми
“Рахим” болсо абдан боорукер дегенди билдирет. Алла Таала өзүнүн сыпаттары менен Пайгам-
барды (с.а.в.) эскерүүсү Анын алдында канчалык барктуу экендигин көрсөтүү үчүн. Бул ошол
эле учурда Пайгамбарыбыздын момун-
дарга болгон боорукердигинин жана
мээримдүүлүгүнүн деңгээлин көр-
сөтүп турат.

Биймандуулардын бул дүйнөдө
кыйноолорго кабылышы жана кыйно-
олор астында кыйналган курдаштары-
на карата алсыздыгы аны абдан капа-
ланткан. Үммөтү үчүн күнү-түнү
иштеп да, дуба да кылган. Алар кый-
ынчылыкка кабылганда кайгыга ба-
тып, кыйынчылыктан арылганда абдан
кубанган. Пайгамбарыбыз (с.а.в.)

өмүрүнүн акырына чейин кыйынчылыктарга дуушар болгон момундардын жанында болгон, аларды угуп, оорулууларды зыярат кылган жана маркумдарды акыркы сапарга узатуу зыйнатына катышкан. Эгер үч күн сахабаларын көрбөсө, кайда экенин сураган жана сапарда жүргөн болсо ал үчүн дуба кылган. Сахабалары үчүн гана эмес, кийинки кылымдарда келе турган үмөтү үчүн да дуба кылган. Момун-мусулман адам катары түбөлүк акыреттин бактылуулугуна ээ болуулары үчүн Исламды бүт дүйнөгө жайылтууга аракет кылган. Ал бардык нерсени биздин бейишке кирүүбүз үчүн жасаган.

Алла Таала Аалу Имраан сүрөсүнүн 31-аятында үмөтүнүн Пайгамбарды жакшы көрүп ага баш ийүүсү үчүн мындай буюрган:

﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ
لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ﴾

[سورة آل عمران، الآية: ٣١]

“Анан дагы айт: “Эгер силер Алланы сүйсөнөр, анда мени ээрчигиле. Ошондо Алла силерди сүйөт жана күнөөңөрдү кечирет”. Алла – Кечиримдүү, Боорукер!”

Алла Таала бул аятта Элчисин жакшы көрбөй туруп, толук ишенимге ээ болуу мүмкүн эместигин билдирген. Алла пенделеринин күнөөлөрүн кечирүү үчүн Аз. Пайгамбарга моюн сунууну, жакшы көрүүнү жана берилгендикти шарттады. Алланын Элчисине чын ниеттен берилгендик бул аны жакшы көрүү жана ага окшоп жашоо менен мүмкүн.

Аз. Пайгамбардын жакшы көрүүсү, бул Алланын бизди жакшы көрүүсүнө жана ыймандын жүрөгүбүзгө толуусуна себеп боло турган эң маанилүү жакшылыктардын бири. Пайгамбарыбыз муну бизге: “Силерден бирөө, мен ага атасынан да, балдарынан да жана бардык инсандардан да сүйкүмдүүрөөк болмоюнча толук ыйман келтирген болбойт”, (Бухари. Ыйман. 8; Муслим. Ыйман. 69,70.) хадиси аркылуу айтып берген. Башка бир хадисинде:

«ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ وَجَدَ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ:
أَنْ يَكُونَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِمَّا سِوَاهُمَا، وَأَنْ يُحِبَّ الْمَرْءَ لَا يُحِبُّهُ إِلَّا لِلَّهِ،
وَأَنْ يَكْرَهُ أَنْ يَعُودَ فِي الْكُفْرِ كَمَا يَكْرَهُ أَنْ يُقَذَّفَ فِي النَّارِ».

[البخاري، الإيمان، ٨، ١٢؛ مسلم، الإيمان، ٦٧]

“Үч өзгөчөлүк бар, бул кимде бар болсо, анда ал ыймандын даамын таткан болот: Алланы жана Анын Элчисин баарынан ашыкча жакшы көрүү. Бирөөнү бир гана Алла үчүн жакшы көрүү. Алла аны куфурдан куткаргандан кийин кайра куфурга кайтууну отко ыргытылуу сыяктуу коркунучтуу жана жагымсыз көрүү”. (Бухари. Ыйман. 9, 14, Муслим. Ыйман. 67)

Андай болсо биз Алла Элчисинини бизге болгон сүйүүсүн унутпай аны аябай жакшы көрөлү жана анын жолун жолдойлу.

Аңгеме

	Тема	Пайгамбарыбыз (с.а.в.) менен үммөтү ортосундагы жылуу мамиле кандай болгон?
	Иш-чаранын аты	Жаш изилдөөчүлөр сүйүүнү булагынан үйрөнүшөт! Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыз жана анын сахабалары ортосундагы күчтүү сүйүүнү жана жакын мамилени байкайт. 2. Сахабалардын Пайгамбарыбызга болгон сүйүүсүн жана ага болгон мамилесин кандайча билдиргендигине мисалдар келтирет. 3. Аз. Пайгамбарды кантип жакшы көрүү керектигин билет. 4. Пайгамбардай (с.а.в.) жашаса, анда ал бейиште аны менен бирге боло алаарын түшүнөт. 5. Пайгамбарыбызды жакшы көрүү, бул ага жаккан жүрүм-турумдарды аткаруу жана ага жакпагандардан алыс болуу экендигин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Аңгеменин темасы боюнча жалпы маалымат берилет. 2. Аңгеме окулат. 3. Аңгемеде эмнени баса белгилөө керектиги талкууланат.
	Нускама (инструкция)	Пайгамбарды жакшы көрүүнүн жашообузга кандайча таасир берери туурасында жалпы маалымат берилет. Пайгамбарыбызды сүйүүнүн дүйнөдөгү жана акыреттеги пайдасы жөнүндө сөз болот. Алар үйрөнгөн хадистердин негизинде: “Сахабалар бүтүн жашаса кандай мамиле кылышмак жана биз Пайгамбарыбыздын доорунда жашасак кандай мамиле кылмакбыз?” темасы талкууга алынат.

158

Жаш изилдөөчүлөр Хирада аябай толкунданышып бир жагынан Ыйык Курандын аяттарын окуп жатышса, экинчи жагынан Пайгамбарыбыз жөнүндө изилдөө жүргүзүп жатышты. Асан:

“Таптым” деп кыйкырды. “Мен Ниса сүрөсүнүн 69-аятынын түшүш себебин окуп жатып, кызыктуу окуяга туш болдум. Эми мени уккула. Пайгамбарыбыз боштондукка чыгарган Савбан (р.а.) ага кызмат көрсөтүп, жардам берип жүргөн. Бир жолу сухбат маалында Алланын Элчисин кайгылуу карап калды. Анын жүзүндөгү кайгылуу абалды Аз. Пайгамбар дароо байкады да: “Эй, Савбан сага эмне болду?” – деп сурады. Савбан (р.а.): “Оо, Алланын Элчиси! Мен сени өзүмдөн жана балдарымдан артык жакшы көрөм. Үйүмдө болгонумда сени эстеп, кусалыкка чыдабай дароо келип жүзүңдү карай берем. Экөөбүздүн өлүмүбүз жөнүндө ойлондум да, мага мындай ой келди. Сен бул дүйнөдөн кош айтышып бейишке киргенде, пайгамбарларга таандык бийик даражаларда болосуң. Мен сени эч качан көрбөй калам деп корком!” – деп айткан. (Бухари. Адаб. 96; Муслим. Бирр. 165) Алланын Элчиси (с.а.в.) алгач ага эч нерсе айткан эмес. Ушул учурда Ниса сүрөсүнүн 69-аяты түштү:

“Ким Аллага жана Анын элчисине баш ийсе, анда алар Алла Өз мээримдүүлүгүн көргөзгөн: пайгамбарлар, ишенгендер, шейит болгондор менен бирге (болушат). Алар эң сонун шериктер!”

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) сахабаларын жылмайып карап, Савбанга болгон урматын билдирип: “Инсан жакшы көргөн адамы менен бирге”, – буюрду. Сахабаларга аят менен жооп бергендей

болду. Сахабаларга жооп берип жатып бизге да негизи жооп берди. Аз. Пайгамбарды жакшы көрүп, ал сыяктуу жашасак, анда биз бейиште аны менен бирге болобуз.

Алар бири-бирин толкунданып карашты. Бул чындыгында сонун жаңылык болду. Абдуллах:

- Бир аят көңүлүмдү өзүнө бурду. Ахзаб сүрөсүнүн 6-аятында Алла Таала: “Пайгамбар – момундарга өздөрүнөн да артык”, - буюрду. Пайгамбарыбыз өз үмөтүн жакшы көргөндүгүн төмөнкү хадис аркылуу түшүндүргөн: “*Мен менен силер от жаккан адамга окшош. Жетим көпөлөктөр менен көпөлөктөр ошол оттун ичине дароо түшө башташат. Ошол адам буларды кубалайт. Мен да өрттөн сактоо үчүн силердин этегиңерден кармайм. Бирок, силер колумдан качып жатасыңар*”, – деди. (Муслим. Фазаил. 19) Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) өз үмөтүн канчалык жакшы көрөөрүн жана тозокко түшүрбөш үчүн канчалык аракет кылаарын карагылачы.

Абдурахман көздөрүн жалтыратып сүйлөй баштады:

- Ооба, Муаз бин Жабалга урмат-сыйын көрсөткөндөй эле. Күндөрдүн биринде Пайгамбарыбыз анын колун кармап: “Муаз!” – деп чакырды. Алланын элчиси мага эмне дейт экен деп Муаз толкундана түштү. Пайгамбарыбыз (с.а.в.): “Муаз мен сени чындыгында жакшы көрөм!” – деди. Муаз бул сөздү укканда аябай кубанды. Ал толкунданып: “Апам менен атам сен үчүн курман болсун, оо Алланын Элчиси! Мен да сени абдан жакшы көрөм”, – деди. Пайгамбарыбыз аны жакшы көргөндүгүн оозеки түрдө билдиргенден кийин Муаздын колун кармак, эң сонун дубаны үйрөтөт. “Сага бир кеңешим бар, Муаз! Намаз окугандан кийин минтип дуба кыл:

«اللَّهُمَّ اَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ، وَشُكْرِكَ، وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ».

[أبو داود، الوتر، ٢٦]

159

“Аллахым! Сени эстеп, берген ниматың үчүн шүгүр кылуу жана сага татыктуу ибадат кылуум үчүн мага жардам бер! « (Абу Давуд. Витр. 26) Ошол күндөн кийин Муаз ар дайым ушул дубаны окуп, жүрөгүндө Пайгамбарыбыздын сүйүүсүн сезді.

Асан:

“Туура, жашкы көргөн адамың үчүн дуба кылышың керек, жакшы көргөнүңдү ага айтышың керек. Аны менен сүйлөшүп, анын жанында болгонуңду көрсөтүшүңүз керек”, - деди.

Абдуллах түшүнбөгөндөй сүйлөй баштады:

Бирок пайгамбарыбыз азыр дүйнөдө жок! Ага сүйүүбүздү кантип көрсөтөбүз?

Абдурахман манжасы менен алдында турган аятты көрсөтүп:

“Так эле бир аз мурун биз окуган Ниса сүрөсүнүн 69-аяты сыяктуу!” – деди:

﴿وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ فَأُولَئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُولَئِكَ رَفِيقًا﴾

[سورة النساء، الآية: ٦٩]

“А ким Аллага жана Анын элчисине баш ийсе, анда алар Алла Өз мээримдүүлүгүн көргөзгөн: пайгамбарлар, ишенгендер, шейит болгондор менен бирге (болушат). Алар эң сонун шериктер!”

160

Асан колундагы Куранды бийик көтөрдү да, жообу бул жерде! Ахзаб сүрөсүнүн 56-аятында, деди:

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾.

[سورة الأحزاب، الآية: ٥٦]

“Чындыгында, Алла пайгамбарга ырайым кылат. Ошондой эле ага периштелер да салават айтып турушат. Эй, момундар! Ага салават жана салам айткыла”.

Бул аят келгенден кийин сахабалар Пайгамбарыбызга: “Оо, Алланын Элчиси! Сага кандай салават айталы? — деп сураганда, аларга салли жана барик дубаларын үйрөткөн. (Муслим. Салаат. 65-66) Демек, биз Пайгамбарыбызды өрнөк алсак жана ал сыяктуу жашасак, дубалар менен эскерсек, анда биз сүйүүбүздү көрсөткөн болобуз.

Үч дос Курандан жана Пайгамбарыбыздан алган маалыматтарга кубанычы койундарына батпай Хирадан кетишти. Ошол эле учурда, ооздорунан салли жана барик дубалары түшкөн жок.

Хадис коллекциясын түзүүдөбүз

	Тема	Пайгамбарыбыз менен үмөтү ортосундагы сүйүү жөнүндө хадистер
	Иш-чаранын аты	Хадис коллекциясын түзүүдөбүз Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Материал топтоо
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбардын үмөтүнө болгон сүйүүсүн хадистер менен түшүндүрөт. 2. Пайгамбарыбызды сүйгөн мусулман өзүн кандай алып жүрүүнү билет. 3. Пайгамбарды жакшы көрүүгө байланыштуу салаат жана салават айтуу, урматтоо жана баш ийүү сыяктуу терминдерди түшүндүрөт. 4. Пайгамбарыбызга болгон сүйүүнү жана берилгендикти арттыра турган жүрүм-турумдарды аткаруу каалоосу күчөйт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Пайгамбарыбыздын үмөтүнө болгон сүйүүсүнө мисалдар келтирилет. 2. Пайгамбарыбыздын үмөткө болгон сүйүүсү жөнүндөгү хадистерди булагынан табууга аракет кылынат.
	Нускама (инструкция)	Хадис жыйнагындагы хадистерди билген мусулман, Пайгамбардын (с.а.в.) сүйүүсүн сезип, кантип жашай алаары жөнүндө сөз болот

Хадис жыйнагыбыз үчүн түстүү картон кагазга чоң тамгалар менен **“Пайгамбарыбыз менен үмөтүнүн ортосундагы сүйүү”** деп жазабыз. Түстүү кагаздардан ар кандай фигураларды кесип алабыз. Кесилген ар бир формага **“Пайгамбарыбыз менен үмөттүнүн ортосундагы сүйүү”** жөнүндө хадистерди жазабыз. Ошентип, биз хадис топтомубузду жана билимдерибизди тереңдеткен болобуз.

1. Абу Хурайра кабарлагандай, Алланын Элчиси (с.а.в.) мүрзөгө келип: “Салам сизге оо, момундардын журту! Алла буюрса биз дагы силерге кошулабыз. Бир туугандарыбызды тезинен көргүм келет”, – деди.

Сахабалар:

- “Биз сенин бир туугандарың эмеспизби, оо Алланын Элчиси?” - дешти.

Алланын Элчиси:

- “Силер менин сахабаларымсыңар. Биздин туугандар али төрөлө элек”, - деди. Ушундан улам сахабалар:

- “Үмөттүндүн али төрөлө электерин кантип тааныйсың, оо, Алланын Элчиси?” – деп сахабалар суроо узатышты:

Пайгамбарыбыз (с.а.в.):

“Эгер адамдын маңдайы жана буттары ак боз аты болсо, анда ал кара тору үйүрдүн ичинде өз атын тааныбайбы?” – деп сурады.

Сахабалар:

“Оо, Алланын Элчиси ооба ал тааныйт”, – деп жооп беришти.

Алланын Элчиси:

“Алар даарат алгандыгы үчүн жүздөрү нурдуу, колдору жана буттары жаркырап келишет. Мен аларды дарыяда (хавз) күтүп алам”, – деди. (Муслим. Тахарат. 39)

2. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) айтты: “Кыямат күнү адамдардын мага эң жакыны, мага эң көп салават окугандар. (Тирмизи. Витр. 21.) Алланын жер үстүндө кыдыруучу периштелери бар. Алар үммөтүмдүн саламын мага жеткиришет. (Насаи. Сахв. 46.)

3. Алла Элчисинин кызматчысы жана ахли суффадан болгон Фирас Рабиа Каъб аль-Аслами (р.а.) мындай деди:

“Мен түндү Алланын Элчиси менен бирге өткөрөт элем. Анын даарат суусун алып келүүгө жана башка муктаждыктарына жардам берчүмүн. Ал мага бир жолу:

“Эмнени кааласаң айт”, – деди. Мен:

Бейиште сени менен бирге болгум келет, дедим.

Аз. Пайгамбар (с.а.в.):

“Башка эмне каалайсың?” – деди.

Мен:

Менин тилегим ушул, дедим.

Пайгамбарыбыз (с.а.в.):

“Андай болсо көп намаз окуп, саждага барып өзүң үчүн мага жардам бер!” – деди. (Муслим. Салаат. 226. Караңыз: Абу Давуд. Татаввуъ. 22; Насаи. Татбик. 79).

4. Умар Ибн аль-Хаттаб (р.а.) мындай айтты: Мен умра ибадатын орундатуу үчүн Пайгамбарыбыздан (с.а.в.) уруксат сурадым. Ал уруксат берип: “Бизди дубада унутпа, сүйүктүү бир тууганым!” – деп буюрду. Анын бул сөзүнүн ордуна мага дүйнөнү беришсе, мен мынчалык кубанмак эмесмин. (Абу Давуд. Витр. 23)

5. Абдуллах Ибн Амр Ибни-л-Асдын (р.а.) риваятында, Пайгамбарыбыз (с.а.в.) Алла Тааланын Ибрахим (а.с.) жөнүндөгү: “Эгем, алар көптөгөн элдерди (жолдон) адаштырышты. Ким мени ээрчисе – ал менден, а ким баш ийбесе – анда акыйкатта Сен Кечирүүчү, Мээримдүүсүн!” (Ибрахим сүрөсү 36-аят) жана Исанын (а.с.): “Эгерде Сен аларды азаптасаң, алар Сенин пенделериң. Ал эми аларды кечирсең, ырасында, Сен – Мартабалуу, Даанышмансың!” аятындагы сөздөрүн (Мааида сүрөсү 118-аят) окуп, колдорун көтөрүп: “Оо, Аллахым! Менин үммөтүмдү корго, үммөтүмдү ая!” деп дуба кылып, ыйлап жиберди. Ушундан кийин Алла Таала: “Оо, Жабраил! —Сенин Раббың бардыгын жакшы билет. Барып, Мухаммедден эмне үчүн ыйлаганын сура, деди. Жабраил келди, Алла Элчисинин (с.а.в.) үммөтү үчүн кооптонуп ыйлаганын айтты. Алла баардыгын жакшы билет. (Жабраил кайтып келип, кырдаалды кабарлагандан кийин) Алла Таала: “Эй, Жабраил! Мухаммедге барып, ага ушул сөзүмдү жеткир”, буюрду. “Үммөтүң маселесинде сени ыраазы кылабыз жана эч качан капа кылбайбыз. (Муслим. Ыйман. 346).

6. Пайгамбар (с.а.в) буюрду: “Үммөтүмдүн арасынан мени эң көп жакшы көргөндөрдүн айрымдары менден кийин келгендердин арасынан чыгат. Алар мени көрүү үчүн мал-мүлкүн жана үй-бүлөсүн курмандыкка чалууну каалашат”, – деди. (Муслим. Жаннат. 12)

7. Пайгамбарыбыз башка бир хадисинде: “Ар бир пайгамбардын кабыл кылынган дубасы бар жана ар бир пайгамбар дубаларын мурда кылган. Бирок, мен үммөткө шапаат кылуу үчүн дубамды кыямат күнгө жашырдым. Менин үммөтүмдөн Аллага эч нерсени шерик кылбай каза болгондор менин шапаатыма жетет”, буюрду. (Муслим. Ыйман. 338)

Маалымат кутучасы

	Тема	Бөлүмгө байланыштуу терминдер жана алардын маанилери
	Иш-чаранын аты	Маалымат кутучасы Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Сөздүк
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбардын үммөтүнө болгон сүйүүсү жөнүндөгү терминдерди билет. 2. Момундардын Пайгамбарыбызга болгон сүйүүсүн билдирген терминдерди билет.
	Иш-чаранын этаптары	Бөлүмүбүзгө байланыштуу терминдер маалымат кутучабызда бизди күтүп жатат деп туруп маалымат кутучадагы терминдер бир-бирден окулат.
	Нускама (инструкция)	Маалымат кутучадагы терминдерди колдонуп аңгеме түзүүлөрү талап кылынат. Жазылган аңгемелер тактага илинип, класста окулат.

Эми “Пайгамбарыбызды жакшы көрүү” жөнүндө маалымат кутучабызда эмнелер бар? Биринчи сөздүн маанисин жаздык. Калган сөздөрдүн маанисин издеп-таап жазгыла.

РАУФ

Өтө боорукердикти жана мээримдүүлүктү билдирет.

РАХИМ

САЛАВАТ

САЛЛИ, БАРИК ДУБАЛАРЫ

ҮММӨТ

БИР ТУУГАНДЫКДУБАЛАРЫ

СҮЙҮҮ

УРМАТ-СҮЙ ТУУГАНДЫК

ЭЭРЧҮҮ

ДУБА

ШАПААТ

Оюн

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Көңүл алуу оюну Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Оюн
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон сүйүүсүн билдирген терминдерди билет. 2. Сахабалардын пайгамбарларга болгон сүйүүсүн үйрөнөт. 3. “Пайгамбарыбызга болгон сүйүүбүздү кандай иш-аракеттерибиз менен көрсөтөбүз?” деген суроону түшүндүрүп бере алат.
	Иш-чаранын этаптары	1. Жерге он даана төрт бурчтук чийилет. 2. Баштапкы төрт бурчтукта турган оюнчу бир буту менен күтүп турат. 3. Класстан бир окуучу “Пайгамбарым сыяктуу...” десе, бир буту менен турган окуучу Пайгамбарыбыздын сүйүүсүнө ылайык жүрүм-турумдарга мисал келтирет. 4. “Пайгамбарыбыздын сүйүүсүнө ээ болуу үчүн...” десе, бир буту менен турган окуучу Пайгамбарыбыздын сүйүүсүнө ээ болуу үчүн жасала турган иш-аракеттерди түшүндүрө турган бир мисал келтирет. 5. Бир буту менен турган окуучу берилген суроого туура жооп берсе, кийинки төрт бурчтукка секирет. 6. Эгерде ал бардык сүйлөмдөргө туура жооп берсе, “Мен пайгамбардын көңүлүн алдым”, - дейт да, оюнда жеңишке жетишкен болот.
	Нускама (инструкция)	Алардан оюнда айтылган Пайгамбарыбыздын сүйүүсүнө ээ болгон иш-аракеттер жөнүндө драмаларды тартуу же аңгеме жазуу талап кылынат.

164

Жерге 10 төрт бурчтук тартылат. Баштапкы төрт бурчтукка октун формасы жана акыркы төрт бурчтукка жүрөктүн формасы тартылат.

Биринчи төрт бурчтукка турган оюнчу бир буту менен турат.

Класстагы бир окуучу оюндагыга “Пайгамбарым сыяктуу...” десе, оюндагы “Пайгамбарым сыяктуу жылмаям”, окуучу “Пайгамбарымдын сүйүүсүнө ээ болуу үчүн ...” десе, “Пайгамбарымдын сүйүүсүнө ээ болуу үчүн салават келтирем”, - дейт.

Жооптуу окуучу буйрук берген сайын, ойноп жаткан окуучу башкача “Пайгамбарым сыяктуу” жана “Пайгамбарымдын сүйүүсүнө ээ болуу үчүн...” - деп айтышы керек.

Суроого туура жооп берген оюнчу секирип экинчи квадратка өтөт.

Бардык сүйлөмдөрдү туура айткан оюнчу, жүрөк формасындагы квадратка келгенде “Мен пайгамбардын көңүлүн алдым» дейт да, оюнду утат.

**ПАЙГАМБАРЫМ
СЫЯКТУУ ...**

Ооруларды зыярат кылам.

Ассаламу алейкум деп учу-
рашам.

Мушташ болгондо “салам”
берип кетем.

Мен карыларга жана жетим
балдарга жардам берем.

Кошунам ачка жатканда,
мен ток уктай албайм.

Бир нерсе сураганды кунт
коюп угуп, суроосуна жооп
берем.

Кимдир бирөөнү кемсинте
турган сөздөрдөн алысмын.

**ПАЙГАМБАРЫМДЫН
СҮЙҮҮСҮНӨ ЭЭ БО-
ЛУУ ҮЧҮН ...**

Салли жана барик дубала-
рын окуймун.

Ага жана үммөтүнө дуба
кыламын.

Пайгамбардын атын уккан-
да салават келтиремин.

Пайгамбарыбыздын сүн-
нөтүн орундатам.

Пайгамбарыбыздын
сөздөрүн аткарам.

Достору менен отурганда
Пайгамбарымдан сөз кы-
лам.

Хадистерди жаттоого ара-
кет кылам.

Бир аңгеме, бир хадис

	Тема	Пайгамбарыбыздын үмөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Бир аңгеме бир хадис Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгеме
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбызды сүйгөн адамдардын туура эмес жүрүм-турумун оңдоого аракет кылаарын билет. 2. Пайгамбарыбызды сүйүүнүн жолу анын сүннөтүн жашатуу экендигин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Класста окуучулар тарабынан аңгеме окулат. 2. Аңгемде аларга эң көп таасир берген эмоция суралат. 3. Алардан бул аңгеменин темасына ылайык өз турмуштук тажрыйбаларынан аңгеме жаратуулары талап кылынат.
	Нускама (инструкция)	1. “Пайгамбарыбызды көрбөй туруп, ага сүйүүбүздү кантип көрсөтө алабыз?” жана “Пайгамбарыбыздын сүннөттөрүн жашообузга кантип орнотко алабыз?” деген суроолор боюнча талкуу жүргүзүлөт. 2. Пайгамбарыбызды жакшы көргөн адамдын сүйлөгөн сөзүнө, иш-аракеттерине кандайча көңүл бурары жана аябай жакшы көргөн пайгамбарын үлгү алууда анын жашоосунда кандай өзгөрүүлөр болооруна басым жасалат.

166

Абдуррахман, Абдуллах жана Асан Пайгамбарыбыз (с.а.в.) төрөлгөн күн жөнүндө сүйлөшүп жатышты. Абдуррахман:

Достор, Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) сахабасы болсок гана, аны жакшы көргөнүбүздү өзүнө айталсак гана...” – деди.

Асан:

“Ушунчалык Пайгамбарыбыз менен баарлашып жана анын нур жүзүн көргүм келет”, – деп пайгамбарыбызды жакшы көргөндүгүн билдирди.

Абдуллах:

Достор! Мен Пайгамбарыбыздын убагында жашаганымда, анын айткандарын аткарып, муктаж болгон нерсесин дароо чуркап алып келмекмин. Анын бактысы үчүн иштөө мен үчүн кандай гана сонун болмок!” – деди.

Алар кайгыга батып турганда бир үн угулду. Кичинекей класстар топтолуп, Пайгамбарыбыздын (с.а.в.) туулган күнүн белгилеп салават келтирип жатышыптыр. Алардан мугалимдер “Силер муну билесинерби?” деп бир нерсе туурасында сурап жатыптыр. Үч дос эмнени айтып жатканын угуу үчүн ордуларынан туруп, аларга жакындап барышты. Мугалим:

Динибизди туура жашашыбыз үчүн Пайгамбарыбыз сүннөткө басым жасаган. Динибизде туура деп эсептелген жүрүм-турумдарды кары-жашына карабай сахабаларга үйрөтүп келген. Бир күнү Мадиналык сахаба Билал Ибн Харис аль-Музаниге кайрылып: “Билал, сен муну үйрөнүшүң керек!” – деди. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) маанилүү бир нерсени үйрөтмөкчү болгондо, алгач көңүлдү буруп, анын кызыгуусун арттырган. Ал өзгөчө көңүл жана кызыгуу менен алынган маалыматтын оңойу менен унутулбай тургандыгын жакшы билген. Билал кызыгып: “Мен эмнени үйрөнүшүм керек, Алланын Элчиси?” – деп сурады. Экинчи жолу “Ушуну үйрөн, Билал”

– деди. Үчүнчү жолу дагы кайталаганда Билал Ибн Харис кунт коюп Алланын Элчисин укту. Ал эч качан унутпашы керек болгон маанилүү маалыматтарды алаарын түшүндү. Пайгамбарыбыз унутта калтырылган сүннөттү жана диний принципти кайра жандантуунун маанилүүлүгүн айтып берди. Ал мындай айтты: “Кимде ким менден кийин унутулган сүннөттү тирилтсе жана адамдардын аны аткарышына себепчи болсо, ал сүннөттү аткарган ар бир адамга бериле турган сооптун бир эсеси да ага берилет”. (Тирмизи. Илим. 16; Ибн Мааж. Мукаддима. 15).

Төмөнкү класстын окуучулары, анда болсо Пайгамбарыбыздай жашайлы. Күнүнө бир жолу туугандарыбыздан бирине чалып ал-акыбалын сурайлы. “Аллахумма салли алаа сайидина Мухаммед” деп туруп, салаватты чогуу айта башташты.

Алардын абалын көргөн үч дос бири-бирин карап күлүп калышты. Мугалим алардын суроолоруна жооп берип жаткандай болду. Алар да мугалимдерине жана досторуна кошулуп, салават айта башташты. Мугалим салават бүткөндө кийин кайра түшүндүрө баштады:

Күндөрдүн биринде Аз. Пайгамбар жаш кызматчысы болгон Анас б. Маликке кайрылып: “Уулум!” – деди да, сөзүн улай:

«إِنْ قَدَرْتَ أَنْ تُصْبِحَ وَتُمْسِيَ لَيْسَ فِي قَلْبِكَ غِشٌّ لِأَحَدٍ فافْعَلْ ثُمَّ قَالَ لِي:
يَا بُنَيَّ وَذَلِكَ مِنْ سُنَّتِي، وَمَنْ أَحْيَا سُنَّتِي فَقَدْ أَحَبَّنِي،
وَمَنْ أَحَبَّنِي كَانَ مَعِيَ فِي الْجَنَّةِ».

[الترمذي، العلم، ١٦]

167

“Эгерде сен жүрөгүңдө эртеден кечке чейин, кечтен таңга чейин кек сактабай жүрө алсаң, анда ошого аракет кыл. Уулум! Мына ушул менин сүннөтүм. Кимде ким менин сүннөтүмдү жашатса, ал мени жакшы көргөн болот. Кимде ким мени жакшы көрсө, ал бейиште мени менен бирге болот”. (Тирмизи. Илим. 16)

Балдардын бары бирге сүйүктүү Пайгамбарым сенин менен чогу бейиште болгубуз келет. Сүннөтүңдү жандантабыз! “Аллахумма салли алаа сайидина Мухаммед” дешти.

Балдар салават айтып жатышканда, үч достун көздөрүн жалтыратып бири-бирин карап калышты. Ооба, эгер алар Пайгамбарыбыздын сүннөтүн жашатып улантышса, ага каршы милдеттерин так аткарышкан болмок. Мындан тышкары бейиште Пайгамбарыбыз менен түбөлүктүү болушмак.

Аз. Пайгамбар менен бирге бейишке баруунун кыска жолун издөө үчүн бары чогуу Хираны көздөй чуркап кетишти.

Иш чара

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Сүннөттү жандуу кармайбыз! Убактысы: Бир апта
	Иш-чаранын түрү	Боштуктарды толтуруу
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбызга окшоп өзүнө жана айлана-чөйрөсүнө жакшы мамиле кылуу керектигин билет. 2. Аз. Пайгамбарга болгон сүйүүсүн анын сүннөтүн аткаруу жана жашоодо иш жүзүндө көрсөтө алаарын түшүнөт. 3. Пайгамбарыбыздын сүннөтүнө ылайык келген жана ылайык келбеген жүрүм-турумдарды айырмалай алат 4. Өзүн Аз. Пайгамбарыбыздын сүйүүсүнөн ажырата турган иштерден алыс болот.
	Иш-чаранын этаптары	1. Төмөндө гүлдүн сүрөтү тартылган. Анын астына өзүбүз, үй-бүлөбүз жана кошуналарыбызга байланыштуу хадистер жазылат. 2. Жазылган ар бир сүннөт гүлү боёлот. 3. Иш-чаранын аягында сүннөт бакчасы бүткөрүлгөн болот.
	Нускама (инструкция)	1. Үлгүлүү жүрүм-турумдар сүннөткө ылайык болушу керек. 2. Сүннөт бакчасын түзүү үчүн окуучуларга сүннөткө ылайык жүрүм-турумдарды табууларына жардам көрсөтүлөт жана бул багытта аларга мотивация берилет. 3. Окуучулар сүннөттөрдү үйрөнүүдө анын турмуштук практикадагы ордун да үйрөнүшөт.

СҮННӨТТҮ ЖАНДУУ КАРМАЙБЫЗ!

Пайгамбарыбыз (с.а.в.) өзү үчүн, үй-бүлөсү үчүн, айлана-чөйрөсү үчүн, туугандары жана кошуналары үчүн пайдалуу нерселерди жасап кеткен. Аларга болгон сүйүүсүн дайыма сездирген. Биз да Пайгамбарыбыздын ушул сонун сүннөттөрүн жандандыралы. Алар үчүн жасаган сүннөттөрдү биз да жасайлы. Өзүбүзгө жана айлана-чөйрөбүзгө болгон сүйүүбүздү Пайгамбарыбыз сыяктуу көрсөтөлү.

Ал үчүн, мисал катары берилген сүннөттөргө сиз да салым кошуңуз. Бул сүннөттөрдү аткарган сайын гүлдүн жалбырактарынан бирди койгула. Бир жумадан кийин сүннөт бакчабыз жандуу бейиш бакчасына айланаарын көрөлү.

Эскертүү: Мисалдагыдай сүрөт тартып, гүлдөргө бирден жалбырак кошсо болот.

Пайгамбарымдай
болуп, күн сайын жаңы
бир нерсени үйрөнүүгө
аракет кылам.

ӨЗҮМ
ҮЧҮН

Пайгамбарымдай
болуп, жолдон
таштанды көрсөм
алып ыргытам.

АЙЛАНА
ЧӨЙРӨМ
ҮЧҮН

Пайгамбарымдай болуп,
туугандарымдын
бирине чалып ал-
аквалын сурайм.

ТУУГАНДАРЫМ
ҮЧҮН

Пайгамбарымдай
болуп, кошунам ачка
турса, ток жатууга
аракет кылбайм.

КОШУНАЛАРЫМ
ҮЧҮН

Пайгамбарымдай
болуп, даарат менен
тазаланам.

ДЕНЕМ
ҮЧҮН

Пайгамбарымдай болуп,
үй-бүлөм менен бирге
тамактанып, маектешип
жатам.

ҮЙ-БҮЛӨМ
ҮЧҮН

Эксперимент жүргүзөлү

	Тема	Пайгамбарыбыздын үмөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Сүйүүгө курчалган жүрөк Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Эксперимент
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыз менен анын үмөтүнүн ортосундагы сүйүүнүн маанилүүлүгүн түшүнөт. 2. Алланын жана Пайгамбардын сүйүүсүнө толгон жүрөктүн кантип корголгонун түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Сүйүүнүн маанилүүлүгү жана Пайгамбар (с.а.в.) сүйүүсүнүн жүрөгүбүздөгү орду жөнүндө окуучулар менен талкуу жүргүзүү. 2. Муну эксперимент менен байкап көрөлү, деп туруп эксперименттин этаптары ирети менен жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	1. Окуучулар бул тажрыйбаны жасап, жүрөктөрү пайгамбар сүйүүсүнө толгондо адам баласын жаман жүрүм-турумдан алыстаткандыгын түшүнүшөт. 2. Күнөөлөргө жана туура эмес иштерге барганда, Алланын жана Пайгамбардын сүйүүсүнөн алыс калгандыгын мисалдар менен түшүндүрүшөт.

170

СҮЙҮҮГӨ КУРЧАЛГАН ЖҮРӨК

Керектелүүчү буюм-тайымдар:

Кабыктуу жана кабыксыз эки апельсин же болбосо мандарин же кабыгы калың жемиш.

- Суу толтурулган чоң жана тунук идиш

Сүйүүгө курчалган адам болуу бизге эмне алып келет? Эми муну түшүнүү үчүн эксперимент жүргүзөбүз. Биринчиден, Алла биз үчүн атайын жараткан витаминдерге толо мөмө-жемиштерди алабыз.

Алла Таала сүйүүсүн биз пенделерге ниматтары аркылуу көрсөтөт. Аларды биз ыракатташып жей турган даамдуу жана жыпар жыттар менен жаратат. Бузулуп витаминсиз калбашы үчүн кабыктары менен жаратат. Эгерде биз Пайгамбарыбызга (с.а.в.) салават айтсак, ага дуба кылсак жана бизге көрсөткөндөй сүннөттү орундатсак, анда анын сүйүүсү жүрөгүбүздү курчап алат. Анын сүйүүсүнө оролгон жүрөк жамандыкка жана күнөөлөргө чөмүлбөйт. Жаман иштерди жаңылыштык менен жасаса дагы, ал жерден дароо чыгып, кайра ошол жамандыкка барбайт.

Жүрөгүбүздү апельсинге, ал эми Пайгамбарыбыздын сүйүүсүн апельсиндин кабыгына окшоштуралы.

Эми адегенде кабыгы бар мөмө-жемиштерибиздин бирин алып (бул сүйүүгө оролгон жүрөктү билдирет) - дүйнө жашоосун көрсөткөн сууга салалы.

Сүйүүгө оролгон мөмө-жемиш, башкача айтканда, кабыгы бар мөмө-жемиш суунун ичинде кандай абалга келди?

Суунун түбүнө чөгүп кеттиби же үстүндө калкып калдыбы?

Андан кийин, кабыгы арчылган мөмө-жемиштердин бирин алып (Пайгамбардын сүйүүсүнө оролбогон жүрөктү чагылдырат), дүйнө жашоосунун символу болгон сууга сала-лы.

Сүйүүдөн арылган мөмө-жемиш т.а. кабыгы жок мөмө-жемиш суунун ичинде кандай абалга келди?

Суунун түбүнө чөгүп кеттиби же үстүндө калкып калдыбы?

Жыйынтык: Кабыктуу мөмө-жемиш суунун түбүнө чөгүп кетсе, кабыксыз үстүндө калкып калса. Ал мөмө-жемишти суунун үстүндө кармап турган кабыгы т.а. сүйүү болуп саналат. Сүйүү кабыгы болгон сайын мөмө-жемиш суунун үстүндө калкып калат. Пайгамбардын сүйүүсүнө оролгон жүрөк күнөөлөрдөн жана туура эмес иштерден ушундайча корголот. Алланы жана Пайгамбарды (с.а.в.) сүйгөн жүрөк өзү да бактылуу болгондой, айлана-чөйрөсүнө бакыт чачат. Кабыктуу апельсиндин тегерегиндегилерге жыпар жыпар чачкандай..

Ой-жүгүртүү баракчасы

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Ой-жүгүртүү баракчасы Убактысы: 15 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Драма
	Максат, натыйжа	1. Сахабалардын Пайгамбарыбызды канчалык деңгээлде жакшы көргөндүгүн түшүнөт. 2. Пайгамбарыбыз жактырбаган иштерден алыс болууну үйрөнөт. 3. Пайгамбарыбызды кантип жакшы көрүү керектигин үйрөнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Драма ар башка студенттер тарабынан үч-төрт жолу ишке ашырылат. 2. Драма аткарган окуучулардан кандай сезимде калгандыгы суралат.
	Нускама (инструкция)	Студенттерден түрдүү импровизацияланган драмалык тексттерди даярдоо жана аны ойноо сунушталат.

Сахабалар Пайгамбарыбызды ушунчалык жакшы көргөндүктөн, анын бутуна чалына турган таштан, ага зыян келтире турган сөздөн жана анын көңүлүн оорута турган ишти жасоодон аябай коркушкан. Эгерде кандайдыр бир кайгы-капа же кыйынчылык болсо, алар аны Пайгамбарыбыздын ордуна өздөрүнүн баштарынан өткөрүүнү каалашкан. Пайгамбарыбыздын кыпындай бир азапка дуушар болбошу үчүн өмүрлөрүн курмандыкка чалууга даяр болушкан. Алар ушунчалык Аз. Пайгамбарды жакшы көргөндүктөн, согуштарда жарат албашы үчүн өз денелерин калкалаганга даяр болушкан. Пайгамбарыбызды абдан жакшы көргөн сахабалардын бири Хубайб болгон.

Күндөрдүн биринде каапырлар Хубайбды кармап алып, аны өлтүрүп салалы дешет. Алар анын куткарылуусу үчүн өз шарттарын сунушташат: “Сенин ордунда Пайгамбарыңдын болуусун каалабайт белең?” – деп сурашат. Хубайб эч ойлонбой туруп: “Эч качан! Анын бул жерде менин ордума жан берүүсү мындай турсун, мубарак буттарына тикенек кирүүсүнө ыраазы болбойт элем”, – дейт. Бул жоопко таң калган Абу Суфьян: “Мен дүйнөдө Мухаммеддей достору сүйгөн адамды көргөн эмесмин!” дейт. (Вакиди. I, 360; Ибн-и Саъд. II, 56)

Жашоодон үйрөнүү

	Тема	Пайгамбарыбызды жакшы көрүү
	Иш-чаранын аты	Кавсар көлмөсү Убактысы: 30 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Жашоодон үйрөнүү
	Максат, натыйжа	1. Алланы жана Анын Элчисин ээрчип жашоонун дүйнөбүзгө жана акыретибизге кандай таасир этерин түшүнөт. 2. Пайгамбарыбызга салават айтуунун жана аны эскерүүнүн жүрүм-турумдарга таасир этерин түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	Аткаруу этаптары төмөнкү түшүндүрмөдөгү тартипте жүргүзүлөт.
	Нускама (инструкция)	1. Класстагы бардык окуучулардын жашоодон үйрөнүү иш-чарасына катышуусу үчүн кам көрүлөт. 2. Студенттерге Кавсар көлмөсүн бул дүйнөдө толтуруунун маанилүүлүгү түшүндүрүлөт. 3. Дүйнөдө биз жакшылыкка толтурган көл акырет күнү Пайгамбарыбыздын кавсар көлмөсү катары пайда болот.

Пайгамбарыбыз үмөтүн Кавсар көлмөсүндө күтөөрүн айткан. (Муслим. Тахарат. 39) Кавсар көлмөсүнөн кангыча ичүүнүн шарты, Пайгамбарыбызды сүйүү жана анын иш-аракеттерин өрнөк алуу.

Кавсар көлмөсүнөн иче турган сууну тамчылатып толтуруу үчүн салават айтылат. Ар бир салават айтылган сайын тамчылардын ичине Пайгамбарыбыздын өрнөктүү жүрүм-турумдарынан бири жазылат. Мисалы: “Аллахумма салли алаа сайидина мухаммед” деп айткандан кийин дароо көлмөдөгү тамчыга “мээримдүү” деп жазылат. Пайгамбарыбыздын боорукер жүрүм-турумунан бир мисал келтирилет.

Ошентип, Пайгамбарыбызга күн сайын салават айтуу менен анын бир өзгөчөлүгү тамчыларга жазылат. Ошол өзгөчөлүккө мисалдар келтирилет. Бүгүнкү күндө ал сыяктуу кантип жашоо керектиги бирге чечим чыгарылат.

Көнүгүү

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Менимче, бул! Убактысы: 40 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Көнүгүү
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбар сүйүүсүнүн маанилүүлүгүн билет. 2. Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон сүйүүсүнө жана үммөтүнүн Пайгамбарга болгон сүйүүсүнө мисал келтирет. 3. Пайгамбар сүйүүсүнүн мусулманга кошкон салымдарын түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	1. Окуучуларды беш топко бөлгүлө. 2. Топторго берилген суроолорду жана хадистерди окутула жана аларга бир аз убакыт ойлонууга мүмкүнчүлүк бериле. 3. Ар бир топтон төмөндө берилген суроолорго жооп берүүлөрүн талап кылгыла. 4. Окуучулардын добушунун негизинде ар бир суроо үчүн эң мыкты үч жоопту тандагыла. 5. Эң жакшы жооп берген топко биринчи, калгандарына 2 жана 3 орун бериңиз.

«مَثَلُ أُمَّتِي مَثَلُ الْمَطَرِ لَا يُدْرَى أَوَّلُهُ خَيْرٌ أَمْ آخِرُهُ».

[الترمذي، الأمثال، ٨١]

“Үммөтүм жамгыр сыяктуу. Анын башы жакшыбы, акыры жакшыбы билип болбойт”,
(Тирмизи. Амсал. 81)

1. Пайгамбарыбыз үммөттүн жамгырга окшоштуруп, үммөтү жөнүндө эмне деген?

2. *Аттахию дубасы - бул Алла менен пайгамбарыбыздын ортосундагы сүйлөшүү. Бул дубада Пайгамбарыбыз (с.а.в.) Аллага, Алла да Пайгамбарыбызга салам жолдойт. Пайгамбарыбыз ушул өзгөчө жайда да үммөттүн унутпайт жана өзү менен кошо үммөтүнүн ичинен салых пенделерин эскерет. Периштелер анын үммөтүнө болгон урмат-сыйына жана Аллага болгон сүйүүсүнө суктанышат.*

Эгер сизге Алладан бир нерсе сураганга мүмкүнчүлүк берилсе, анда ким үчүн эмне сурайт элеңиз?

3. Эң жакшы көргөн адамдарыңыздын качан жана кайда жаныңызда болушун каалайт элеңиз?

.....

.....

.....

СУРООЛОР:

1. Мындан мурунку темалардагы хадисте (Бухари. Ыйман. 9) “Ыймандын даамын таткан адамдын” өзгөчөлүктөрү кайсылар?

.....

.....

.....

2. Ниса сүрөсүнүн 69-аятынын түшүшүнө себеп болгон окуяны жазгыла. Бул окуядан биз мусулмандар кандай тыянак чыгарсак болот?

.....

.....

.....

3. Пайгамбарыбыз (с.а.в.) “менин бир туугандарым” деп атаган адамдар кимдер? Хадисте бул адамдар үчүн кандай жакшы жаңылык бар?

.....

.....

.....

4. Жашооңузда кайсы сүннөттү аткарасыз? Эмне үчүн ушуларды тандайсыз?

.....

.....

.....

5. Анфал сүрөсүнүн 33-аяты жөнүндө изилдөө жүргүзгүлө. Алган маалыматыңыздын кеминде үчөөсүн жазыңыз.

.....

.....

.....

Тест

- 1) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы Куранда пайгамбарыбыз үчүн колдонулган Алланын ысымдарынын бири?
- а) Тавваб
 - б) Рахим
 - в) Вадуд
 - г) Алим
- 2) Куранда Алланын сүйүүсүнө ээ болуу жана күнөөлөрдүн кечирилүүсү үчүн керектүү болгон негизги шарт төмөнкүлөрдүн кайсынысы?
- а) Ата-энелерге жакшы мамиле жасап, аларды жалгыз калтырбоо.
 - б) Муктаждарга жардам берүү.
 - в) Пайгамбарыбызды ээрчип, анын жолун жолдоо.
 - г) Жетим балдарды аныктап, алардын муктаждыктарына кам көрүү.
- 3) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы Пайгамбарыбыздын (с.а.в) уктоо адеби боюнча сүннөттөрүнүн бири эмес?
- а) Уктаар алдында Фалак менен Нас сүрөсүн окуп, алаканга үйлөп, аны он жолудан бүтүн денеге сыйпоо.
 - б) Уктаар алдында даарат алуу.
 - в) Уктаардан мурун “33 жолу субханаллах, 33 жолу альхамдулиллах, 34 Аллаху Акбар” деп тасбих тартуу.
 - г) Жатардан мурун эки рекет уйку намазын окуу.
- 4) Төмөнкүлөрдүн кайсынысы Куранда Пайгамбарыбыз (с.а.в.) үчүн колдонулган сөздөрдүн бири эмес?
- а) Жарык берүүчү чырак.
 - б) Рахман
 - в) Усва-и хасана (Эң сонун үлгү)
 - г) Рахмат
- 3) Пайгамбарыбыздын (с.а.в) кыяматка сактап койгон дубасы төмөнкүлөрдүн кайсынысы менен байланыштуу?
- а) Үммөтүнө шапаат суроо.
 - б) Үй-бүлөсү менен бейишке кирүү.
 - в) Махмуддун тактысын өзүнө берилүүсү.
 - г) Кавсар көлмөсүнүн өзүнө берилүүсү.

Хадистер менен аңгемени толуктоо

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси
	Иш-чаранын аты	Хадистер менен аңгемени толуктоо Убактысы: 20 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Аңгемени толуктоо
	Максат, натыйжа	1. Ал Аз. Пайгамбарды жакшы көргөндүгүн, Аз. Пайгамбардын да аны жакшы көргөндүгүн түшүнөт. 2. Пайгамбар (с.а.в.) үчүн жазылган кооз сөздөрдүн маани-маңызын түшүнөт. 3. Аз. Пайгамбарга болгон сезимин жана жакшы көргөндүгүн ачык-айкын айта алат.
	Иш-чаранын этаптары	1. Пайгамбарыбыздын үммөтүнө болгон сүйүүсүн билдирген хадистер окуучулар менен бирге кайталанат. 2. Ар бир окуучуга үйрөнгөн маалыматтарга ой жүгүртүп, сүйүү сезимдери менен төмөнкү сүйлөмдөрдү колдонуп аңгеме түзүү сунушталат.
	Нускама (инструкция)	1. Жазылган аңгемелер класста окулат. 2. Ар бир окуучуга жаккан аңгеменин мукабасын иштеп чыгуу сунушталат. 3. Аңгемелер тактада чагылдырылат.

“Айша умра ибадатын орундатуу үчүн ата-энеси бирге сапарга аттанды. Аябай толкунданып жатты. Алар алгач Мединага барышмак ..”.

Жогорудагы сүйлөмдөрдө “эңсөө, көз жаш, сүйүктүү Пайгамбарыбыз, масжид-и набави, жаннату-л-баки, равза-и мутаххара, Аз. Абу Бакр, Аз. Умар, үммөт жана салават” сөздөрүн камтыган кеминде он сүйлөмдөн турган аңгеме түзүңүз.

Эмне кылат, эмне кылбайт

	Тема	Пайгамбарыбыздын үммөтү менен болгон жылуу мамилеси	
	Иш-чаранын аты	Өзүңдү сынап көр!	 Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Эмне кылат, эмне кылбайт? Эмнеге ээ болом, эмнени жоготом?	
	Максат, натыйжа	1. Пайгамбарыбыздын сүйүүсүн сезүүнүн жана Пайгамбарыбызды жакшы көрүүнүн жашообузга кошкон салымынан кабардар болот. 2. Пайгамбарыбызды жакшы көргөн адам, туура иш жасаганда, бул анын жашоосуна кандай таасир этерин түшүнөт. 3. Пайгамбарыбызды жакшы көрүп туруп, туура эмес иштерден кайтпаса, анда ал мындай жүрүм-туруму ага кандай таасир этерин түшүнөт.	
	Иш-чаранын этаптары	1. Сахабалардын Пайгамбарыбызга болгон терең сүйүүсү алардын жашоосуна кандай таасир эткендиги баса белгиленет. 2. Пайгамбарды жакшы көрүү адамдарды жамандыктан кантип коргогондугу талкууланып, жашоодон мисалдар келтирилет. 3. Сөздүн аягында “Эмнени табам, эмнени жоготом?” иш-чарасы жүргүзүлөт.	
	Нускама (инструкция)	1. Пайгамбарды сүйүүнүн адамга кошкон салымына басым жасалат. 2. Сүйүү басымдуулук кылган жүрөккө ээ болуунун жана мээримдүү болуунун маанилүүлүгү баса белгиленет. 3. Адамдар туура же туура эмес адамдардан үлгү алганда жашоосунда кандай өзгөрүүлөр болоору баса белгиленет.	

178

Сүйүктүү Пайгамбарыбызга сүйүүбүздү көрсөтүү үчүн эмне кылышыбыз керек, ойлонуп көрөлү. Кимдерге эмне кылуу керектигин жадыбалга жазалы. Андан кийин бул жүрүм-турумдун кандай таасир этерин издеп табалы.

Ушуну жасап жатып, Пайгамбарыбызды жакшы көргөн адамдын жасабаган иш-аракеттерин да ойлонуп, бизге кандай таасир этери жөнүндө жазууну унутпайлы.

ПАЙГАМБАРЫН ЖАКШЫ КӨРГӨН АДАМ	ЭМНЕ КЫЛАТ	ЖАШООСУНА КАНДАЙ ТААСИР ЭТЕТ?	ЭМНЕ КЫЛБАЙТ?	ЖАШООСУНА КАНДАЙ ТААСИР ЭТЕТ?
Ал сыяктуу айлана-чөйрөсү менен байланыш түзөт.	Күн сайын ал сыяктуу жылмайып учурашат.	Жылмайып учурашкандыгы үчүн адамдар аны жакшы көрөт жана аны баалайт.	Адамдарды көзгө илбейт, саламдашпай өтүп кетет.	Адамдарда аны көзгө илбейт жана аны барктабайт.

Пайгамбарыбыздан дуба

	Тема	Пайгамбарыбыздын дубалары
	Иш-чаранын аты	Пайгамбарыбыздан дуба Убактысы: 10 мүн.
	Иш-чаранын түрү	Дуба
	Максат, натыйжа	1. Дуба кылуу аң-сезимине ээ болот. 2. Пайгамбарыбыздын күнүмдүк жашоодо колдонгон дубасын жаттайт жана окуйт. 3. Дуба аркылуу жашоосун өркүндөтөрүн жана мартабасы көтөрүлөөрүн түшүнөт.
	Иш-чаранын этаптары	Пайгамбарыбыз (с.а.в.) Алланы сүйүү жана анын сүйүүсүнө жеткире турган иштерди жасоо үчүн дуба кылган жана жардам сураган. Биз да Пайгамбарыбыз сыяктуу дуба кылабыз”, - деп туруп дуба менен тема аяктайт.

Сүйүктүү Пайгамбарыбыз ар бир көз ирмемди дубалар менен кооздогон. Ал бизге көптөгөн дубаларды үйрөттү. Бул дубалардын бири – Даут пайгамбардын дубасы. Пайгамбарыбыз бизге үйрөткөн дуба:

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ حُبَّكَ، وَحُبَّ مَنْ يُحِبُّكَ، وَالْعَمَلَ الَّذِي يُبَلِّغُنِي حُبَّكَ،
اللَّهُمَّ اجْعَلْ حُبَّكَ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْ نَفْسِي وَأَهْلِي، وَمِنْ الْمَاءِ الْبَارِدِ».

[الترمذي، الدعوات، ٧٣]

“Аллахым! Сенден сени жакшы көрүүнү, сени жакшы көргөндөрдү жакшы көрүүнү жана сенин сүйүүңө жеткире турган амалды жасоону каалайм. Оо, Алла! Сенин сүйүүңдү менин жанымдан, үй-бүлөмдөн жана муздак суудан дагы күчтүрөөк болсун”. (Тирмизи. Даават. 73)

Жүрөгүбүз, идеябыз жана амалыбыз сүйүүгө толушу үчүн, ушул дубаны күн сайын окуганга аракет кылабыз!

Тесттин жооптору

1-БӨЛҮМ

Тест

1-Б, 2-Г, 3-В, 4-А, 5-Г.

2-БӨЛҮМ

Тест

1-В, 2-Б, 3-А, 4-В, 5-Г.

3-БӨЛҮМ

Тест

1-Г, 2-Б, 3-В, 4-Г, 5-А.

4-БӨЛҮМ

Тест

1-В, 2-Б, 3-Б, 4-А, 5-Г.

5-БӨЛҮМ

Тест

1-А, 2-В, 3-Г, 4-Б, 5-В.

6-БӨЛҮМ

Тест

1-В, 2-Б, 3-Г, 4-А, 5-Г.

7-БӨЛҮМ

Тест

1-Б, 2-В, 3-Г, 4-Б, 5-А.

[illegible]

[illegible]